

14. LOŠINJSKI DANI BIOETIKE
Mali Lošinj, Hrvatska, 17.–20. svibnja 2015.

S i m p o z i j
Integrativna bioetika i nova epoha
18.–19. svibnja 2015.

S t u d e n t s k a b i o e t i č k a r a d i o n i c a
Scenariji budućnosti
17.–19. svibnja 2015.

O k r u g l i s t o l
Bioetika u izvanrednim situacijama
20. svibnja 2015.

14th LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS
Mali Lošinj, Croatia, May 17–20, 2015

S y m p o s i u m
Integrative Bioethics and New Epoch
May 18–19, 2015

S t u d e n t B i o e t h i c s W o r k s h o p
Scenarios of the Future
May 17–19, 2015

R o u n d T a b l e
Disaster Bioethics
May 20, 2015

Organizatori *Lošinjskih dana bioetike*

Hrvatsko filozofsko društvo

Hrvatsko bioetičko društvo

Grad Mali Lošinj

Suorganizator 14. *Lošinjskih dana bioetike*

Znanstveni centar izvrsnosti za integrativnu bioetiku

Suorganizatori Studentske bioetičke radionice *Scenariji budućnosti*

Udruženje studenata filozofije

Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Odsjek za filozofiju

Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

The organisers of the *Lošinj Days of Bioethics*

Croatian Philosophical Society

Croatian Bioethics Society

Town of Mali Lošinj

The co-organiser of the 14th *Lošinj Days of Bioethics*

Centre of Excellence for Integrative Bioethics

**The co-organisers of the *Scenarios of the Future
Student Bioethics Workshop***

Students of Philosophy Association,

Faculty of Humanities and Social Sciences,

University of Zagreb

Department of Philosophy,

Faculty of Humanities and Social Sciences,

University of Zagreb

Pokrovitelj 14. Lošinjskih dana bioetike

Primorsko-goranska županija

The patron of the 14th *Lošinj Days of Bioethics*

Primorje-Gorski Kotar County

SADRŽAJ / CONTENTS

Organizacijski odbor <i>Lošinjskih dana bioetike</i> / Organisation Committee of the <i>Lošinj Days of Bioethics</i>	7
O <i>Lošinjskim danima bioetike</i> (Ante Čović) / About the <i>Lošinj Days of Bioethics</i> (Ante Čović)	11
Program 14. <i>Lošinjskih dana bioetike</i> / Programme of the 14th <i>Lošinj Days of Bioethics</i>	15
Sažeci izlaganja / Paper abstracts	33
• Plenarna izlaganja na simpoziju <i>Integrativna bioetika i nova epoha</i> / Plenary papers at the <i>Integrative Bioethics and New Epoch Symposium</i>	35
• Sekcijska izlaganja na simpoziju <i>Integrativna bioetika i nova epoha</i> / Section papers at the <i>Integrative Bioethics and New Epoch Symposium</i>	39
• Studentska bioetička radionica <i>Scenariji budućnosti</i> / <i>Scenarios of the Future</i> Student Bioethics Workshop	101
• Okrugli stol <i>Bioetika u izvanrednim situacijama</i> / <i>Disaster Bioethics Round Table</i>	131
Adresar sudionika / Addresses of the participants	137
Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja / Presentation of recent bioethical publications	157
Bioetički café: <i>Ekologija i aktivizam: povodom 25. godišnjice Zelene akcije</i> / Bioethical Café: <i>Ecology and Activism: In the Occasion of the 25th Anniversary of the Green Action</i>	169
Donatori / Donors	171

**organizacijski
odbor
*lošinjskih dana
bioetike***

**organisation
committee of the
*lošinj days of
bioethics***

**ORGANIZACIJSKI ODBOR *LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE* /
ORGANISATION COMMITTEE OF THE *LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS***

Predsjednik / President:

ANTE ČOVIĆ (Zagreb)

Glavni tajnik / Chief Secretary:

HRVOJE JURIĆ (Zagreb)

Administrativna tajnica / Administrative Secretary:

MIRA MATIJEVIĆ (Zagreb)

Članovi / Members:

KREŠIMIR BABEL (Zagreb), PAVO BARIŠIĆ (Zagreb/Split), RUŽICA BAUMGARTEN (Mali Lošinj), ZVONKO BOŠKOVIĆ (Rijeka), SULEJMAN BOSTO (Sarajevo), GARI CAPPELLI (Mali Lošinj), IVAN CIFRIĆ (Zagreb), IGOR ČATIĆ (Zagreb), BARDHYL ÇIPI (Tirana), IGOR ETEROVIĆ (Rijeka), ALEKSANDRA FRKOVIĆ (Rijeka), SREĆKO GAJOVIĆ (Zagreb), LIDIJA GAJSKI (Zagreb), MARIJA GEIGER ZEMAN (Zagreb), NADA GOSIĆ (Rijeka), GORAN GRGEC (Zagreb), KENJI HATTORI (Gunma), THOMAS SÖREN HOFFMANN (Hagen), ORHAN JAŠIĆ (Tuzla/Sarajevo), ANA JELIĆIĆ (Split), VLADIMIR JELKIĆ (Osijek), MARIJAN JOŠT (Križevci), ŽIVKA JURIĆIĆ (Zagreb), ŽELJKO KALUĐEROVIĆ (Novi Sad), VALENTINA KANEVA (Sofija), MARINA KATINIĆ (Zagreb), IVICA KELAM (Osijek), KATICA KNEZOVIĆ (Zagreb), TOMISLAV KRZNAR (Zagreb), SNJEŽANA KUČIĆ-KRSTAŠ (Mali Lošinj), MISLAV KUKOĆ (Split), EMIL KUŠAN (Split), MATO MARKOVIĆ (Zagreb), NADA MLADINA (Tuzla), NEVENKA MOROVIĆ-JANKOVIĆ (Mali Lošinj), AMIR MUZUR (Rijeka), TEODORA NOT (Zagreb), BORUT OŠLAJ (Ljubljana), JASMINKA PAVELIĆ (Zagreb), MILENKO A. PEROVIĆ (Novi Sad), ŽELJKO POLJAK (Zagreb), SANDRA RADENOVIĆ (Beograd), IVA RINCIĆ (Rijeka), DARIJA RUPČIĆ (Osijek), WALTER SCHWEIDLER (Eichstätt), MARIJA SELAK (Zagreb), ĐURĐICA ŠIMIĆIĆ (Mali Lošinj), MICHAEL CHENG-TEK TAI (Taichung), KIRIL TEMKOV (Skopje), MARIJA TODOROVSKA (Skopje), LUKA TOMAŠEVIĆ (Split), MARKO TRAJKOVIĆ (Niš), IVANA TUCAK (Osijek), KAREL TURZA (Beograd), VELIMIR VALJAN (Sarajevo), IVANA VINKOVIĆ VRČEK (Zagreb), NIKOLA VISKOVIĆ (Split), VALERIJE VRČEK (Zagreb), IVANA ZAGORAC (Zagreb), KURT WALTER ZEIDLER (Wien), ZDENKO ZEMAN (Zagreb), LJILJANA ZERGOLLERN-ČUPAK (Zagreb)

**ORGANIZACIJSKI TIM STUDENTSKE BIOETIČKE RADIONICE /
ORGANISATION TEAM OF THE STUDENT BIOETHICS WORKSHOP**

LUKA PERUŠIĆ (voditelj tima / team leader), SUZANA KRČMAREK (zamjenica voditelja tima / deputy team leader), IVAN BAUERNFREUND, MARKO KUČAN, MARKO KOS, MARKO SUMRAK

o

*lošinjskim danima
bioetike*

about the
*lošinj days of
bioethics*

Bioetika je mnogo više od nove znanstvene ili akademske discipline, ona je postala »znakom vremena«, i to posebnim znakom koji obilježava prelamanje epoha svjetske povijesti. I više od toga, postala je akterom procesa u kojima se okončava novi vijek kao doba znanstveno-tehničke civilizacije i počinje nova epoha. No, da bi postala znakom i akterom nastajanja nove epohe u povijesti svijeta, bioetika je i sama morala proći intenzivnu razvojnu preobrazbu od stadija »nove medicinske etike« do stadija »integrativne bioetike« kao orijentacijske znanosti u kojoj će se artikulirati nova paradigmata znanja. Epohe se, naime, ne zasnivaju na velikim događajima nego na idejama i tipovima znanja.

To je civilizacijski okvir u kojem treba procjenjivati povijesnu važnost i duhovni doprinos znanstveno-kulturne manifestacije *Lošinjski dani bioetike* u prvom desetljeću njenog postojanja. Upravo u tom desetljeću odvijala su se i preplitala dva komplementarna idejna procesa od ključne važnosti za duhovno zasnivanje nove epohe:

- izgrađivanje koncepta integrativne bioetike;
- programsko osmišljavanje (»europsizacija bioetike«) i stvarno etabliranje europske bioetike.

U sintezi tih procesa nastala je *integrativna bioetika* kao izvorni i zasnivajući koncept europske bioetike. U istom je desetljeću europska bioetika, otkrićem protobioetičara Fritza Jahra, dobila i polazišnu točku vlastite tradicije. U otvoreni prostor nove tradicije ugrađeno je i potterovsko nasljeđe, koje je bioetički redukcionizam u međuvremenu u bitnome obezvrijedio. Doprinos *Lošinjskih dana bioetike* u osmišljavanju tradicijskog niza *Jahr – Potter – integrativna bioetika* nedvojben je i očigledan, dok prave razmjere ukupnog doprinosa *Lošinjskih dana bioetike* u prijelomnom desetljeću povijesti bioetike, koje je bioetiku učinilo »znakom i

Bioethics is much more than a new scientific or academic discipline, it has become a “sign of the age”, a special sign that marks the turn of epochs of the world history. Even more, it has become the protagonist of processes of coming to an end of the Modern Age as the age of scientific-technical civilisation, and dawning of the new epoch. However, in order for it to become the sign and protagonist of the emergence of the new epoch, bioethics itself had to go through intensive developmental transformation from the stage of “new medical ethics” to the stage of “integrative bioethics” as the orientational science in which a new paradigm of knowledge will be articulated. Epochs are not founded on great events, but on ideas and types of knowledge.

This is the civilisational framework through which we should assess the historical importance and spiritual contribution of the scientific, as well as cultural event the *Lošinj Days of Bioethics* in the first decade of its existence. It was precisely in this decade that two complementary conceptual processes have been developing and intertwining, processes which were of the outmost importance for the spiritual foundation of the new epoch:

- forming of the concept of integrative bioethics;
- programmatic formulation (“Europenization of bioethics”) and the actual establishment of the European bioethics.

Through synthesis of these processes *integrative bioethics* emerged as an original founding concept of the European bioethics. In the same decade, the European bioethics came upon the starting point of its tradition with the discovery of the proto-bioeticist Fritz Jahr. Potterian heritage was also built in the open area of the new tradition, but in the meantime it was essentially devalued by bioethical reductionism. Contribution of the *Lošinj Days of Bioethics* to the conceptualisation of the tradition series *Jahr – Potter – integrativna bioetika* is undeniable and ob-

akterom prijelomnog vremena u povijesti svijeta, tek treba istražiti.

Lošinjski dani bioetike u sinergiji s *Riječkim danima bioetike, Bioetičkim forumom za jugoistočnu Europu*, razvijenom međunarodnom suradnjom, izgrađenim bioetičkim institucijama, bogatom publicističkom te brojnim bioetičkim projektima učinili su Hrvatsku geografskim i duhovnim središtem europske bioetike i mjestom razvojnih pomaka globalno-svjetske bioetike. Europska i globalna relevantnost navedenih dogadanja i institucija proizlazi iz njihove prožetosti idejom integrativne bioetike i njihove uloge u razvijanju i širenju tog inovativnog koncepta.

Na prijedlog Nacionalnog vijeća za znanost, visoko obrazovanje i tehnološki razvoj, ministar znanosti obrazovanja i sporta Republike Hrvatske proglašio je 10. studenoga 2014. *Znanstveni centar izvrnosti za integrativnu bioetiku* jednim od sedam takvih centara u Republici Hrvatskoj. Time je svim sudionicima u projektu razvijanja i institucionaliziranja ideje integrativne bioetike s mjerodavnog mjesta odano vrhunsko priznanje koje dimenzionira zakonska definicija: »Znanstveni centar izvrnosti je znanstvena organizacija ili njezin ustrojbeni dio ili skupina znanstvenika koja po originalnosti, značenju i aktualnosti rezultata svoga znanstvenog rada ide u red najkvalitetnijih organizacija ili skupina u svijetu unutar svoje znanstvene discipline« (čl. 29., st. 1. Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju). Činjenica pak da je *Znanstveni centar izvrnosti za integrativnu bioetiku* postao suorganizatorom *Lošinjskih dana bioetike* nosi posebnu poruku.

Prof. dr. sc. Ante Čović

Predsjednik Organizacijskog odbora
Lošinjskih dana bioetike

vious, while the true dimensions of the overall contribution of the *Days* in this crucial decade in the history of bioethics, which has made bioethics the “sign and protagonist” of the turning point in the world history, is an issue yet to be explored.

The *Lošinj Days of Bioethics* in synergy with the *Rijeka Days of Bioethics*, the *Southeast European Bioethics Forum*, a developed international cooperation, established bioethical institutions, numerous publications and bioethical projects have made Croatia a geographical and spiritual centre of the European bioethics and a place of developmental shifts of the global bioethics. European and global relevance of the aforementioned events and institutions stems from their imbue with the idea of integrative bioethics as well as their role in developing and dissemination of this innovative concept.

At the suggestion of the National Council for Science, Higher Education and Technological Development, the Minister of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia declared on 10 November 2014 the *Centre of Excellence for Integrative Bioethics* one of the seven such centres in Croatia. Thus, all the participants in the project of developing and institutionalising the idea of integrative bioethics received the top acknowledgment shaped by the legal definition: “Centre of excellence is a scientific organisation, or its organisational part, or a group of scientists that is by its originality, significance, and relevance of its scientific work results one of the highest quality organisations or groups in the world within its scientific discipline” (Article 29, paragraph 1 of the Act on Scientific Activity and Higher Education). The fact that the *Centre of Excellence for Integrative Bioethics* became one of the co-organisers of the *Lošinj Days of Bioethics* carries a special message.

Prof. Ante Čović, Ph.D.

President of the Organisation
Committee of the
Lošinj Days of Bioethics

program

programme

NEDJELJA, 17. svibnja 2015. / SUNDAY, May 17, 2015

*Dolazak i smještaj sudionika /
Arrival and accommodation of participants*

19.00 Večera / Dinner

20.00–21.45 (Hotel Aurora, Velika dvorana / Aurora Hotel, Great Hall)

*Otvorenje Studentske bioetičke radionice
»Scenariji budućnosti« /
Opening of the Student Bioethics Workshop
“Scenarios of the Future”*

*Večernja radionica »Integrativno mišljenje« /
Evening workshop “Integrative Thinking”*

PONEDJELJAK, 18. svibnja 2015. / MONDAY, May 18, 2015

9.00–9.30 (Hotel Aurora, Velika dvorana / Aurora Hotel, Great hall)

*Otvaranje skupa i pozdravne riječi /
Opening ceremony and welcoming speeches*

9.30–10.30 (Aurora Hotel, Great hall / Hotel Aurora, Velika dvorana)

Plenary papers / Plenarna izlaganja

- TONI PUSTOVRH (Slovenia/Slovenija): What Are We Talking about When We Talk about Cognitive Enhancement? An Attempt at Clarifying Some Concepts, Elements, and Issues / O čemu govorimo kad govorimo o kognitivnom poboljšanju? Pokušaj razjašnjavanja nekih pojmova, elemenata i problema

• *Discussion / Rasprava*

- IVO SILVESTRO (Italy/Italija): DNA, Patentability, and Human Heritage / DNK, patentabilnost i ljudsko nasljeđe

• *Discussion / Rasprava*

10.30–11.00 *Pauza / Break*

SECTION A: Aurora Hotel, Great hall (English) /
SEKCIJA A: Hotel Aurora, Velika dvorana (engleski)

- 11.00–11.15** LEONARDAS RINKEVIČIUS (Lithuania/Litva): Challenges and Practices of Integrative Bioethics Education: The Case of Lithuania / Izazovi i prakse integrativnobioetičke edukacije: slučaj Litve
- 11.15–11.30** NIKOLA PETRÁŠOVÁ (Slovakia/Slovačka): Slovak Bioethics at the Service of Slovak Eugenics / Slovačka bioetika u službi slovačke eugenike
- 11.30–11.45** BARDHYL ÇIPI (Albania/Albanija): Deontology and Its Role in Medical Practice in Albania / Deontologija i njezina uloga u medicinskoj praksi u Albaniji
- 11.45–12.00** ALEKSANDRA DEANOSKA-TRENDAFILOVA (Macedonia/Makedonija): Ethical and Legal Issues of Surrogacy: The Case of Macedonia / Etička i pravna pitanja surrogatnog majčinstva: slučaj Makedonije
- 12.00–12.15** IGOR PRIBAC (Slovenia/Slovenija): Who Should Seat in the National Advisory Boards for Medical Ethics? / Tko treba sjediti u nacionalnim savjetodavnim odborima za medicinsku etiku?
- 12.15–12.45** *Discussion / Rasprava*

SEKCIJA B: Hotel Aurora, Mala dvorana (hrvatski) /
SECTION B: Aurora Hotel, Small hall (Croatian)

- 11.00–11.15** ŽELJKO KALUĐEROVIĆ (Srbija/Serbia): Anaksimenoovo razumijevanje života / Anaximenes' Understanding of Life
- 11.15–11.30** MILE MARINČIĆ (Hrvatska/Kroatien): Pčele i ljudsko društvo / Die Bienen und die menschliche Gesellschaft

- 11.30–11.45** ORHAN JAŠIĆ, SAMIR BEGLEROVIĆ (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Fitoetički i zooetički problemi u bioetičkoj refleksiji Ferida Čičkušića / Phytoethical and Zooethical Issues in the Bioethical Reflection of Ferid Čičkušić
- 11.45–12.00** MARKO KOS (Hrvatska/Croatia): Transanimalizam – od optičkog miša do optičke žirafe / Transanimalism – from the Optical Mouse to an Optical Giraffe
- 12.00–12.15** RADOMIR VIDENOVIĆ (Srbija/Serbia): Biocentrizam Jainističkog svjetonazora / Biocentrism of the Jainist Worldview
- 12.15–12.45** *Rasprrava / Discussion*

**SEKCIJA C: Hotel Vespera (hrvatski) /
SECTION C: Vespera Hotel (Croatian)**

*Studentska bioetička radionica SCENARIJI BUDUĆNOSTI /
Student Bioethics Workshop SCENARIOS OF THE FUTURE*

- 11.00–11.15** *Uvodna riječ / Introduction*
- 11.15–11.40** LIDIJA KNORR (Hrvatska/Croatia): Neoliberalni kapitalizam i bioetika / Neoliberal Capitalism and Bioethics
- 11.40–12.05** MAJA KUZMIĆ (Hrvatska/Croatia): Razvoj, napredak i održivost / Development, Progress, and Sustainability
- 12.05–12.30** BORISZ CZÉKUS, GÉZA CZÉKUS (Srbija/Serbia): Eko-otisak naše budućnosti / Ecological Footprint of Our Future
- 12.30–12.55** BRUNO DRONJIĆ, BARBARA MENDELSKI (Hrvatska/Croatia): Vizija poslijeljudskoga svijeta u knjizi *Kraj čovjeka?* Francisa Fukuyame / Vision of the Posthuman World in Francis Fukuyama's *Our Posthuman Future*

13.00 *Ručak / Lunch*

**SEKCIJA A: Hotel Aurora, Velika dvorana (hrvatski) /
SECTION A: Aurora Hotel, Great hall (Croatian)**

15.00–15.15 IGOR ČATIĆ (Hrvatska/Croatia): IMETE

15.15–15.30 LIDIJA GAJSKI (Hrvatska/Croatia): Što se dogodilo s »prvo ne škoditi«? / What Happened to “First, Do No Harm”?

15.30–15.45 ALEKSANDAR RACZ et al. (Hrvatska/Croatia): »Errare (errasse) humanum est, sed in errare (errore) perseverare diabolicum«. ‘Gossypiboma’ i ostavljeni kirurški pribor u pacijentu / “Errare (errasse) humanum est, sed in errare (errore) perseverare diabolicum”. ‘Gossypiboma’ and Retained Surgical Instruments

15.45–16.00 NATAŠA ŠKARIČIĆ (Hrvatska/Croatia): Analiza javne rasprave o politici cijepljenja u Hrvatskoj / Analysis of Public Discussion on the Vaccination Policy in Croatia

16.00–16.15 *Rasprava / Discussion*

16.15–16.30 *Pauza / Break*

16.30–16.45 KATERINA BLAŽEVSKA (Slovenija/Slovenia): Etički problemi vezani za liječenje terminalnih onkoloških pacijenata u intenzivnoj terapiji / Ethical Problems of Treating Terminal Cancer Patients in Intensive Therapy

16.45–17.00 VELIMIR TERZIĆ, MARIJA TERZIĆ (Hrvatska/Croatia): Karcinom prostate u starijoj životnoj dobi – liječimo li bez potrebe? / Prostate Cancer in the Elderly – Do We Treat It Unnecessarily?

17.00–17.15 AJNIJA OMANIĆ et al. (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Nužnost bioetike u odnosu prema neizlječivim pacijentima i njihovoj okolini / Necessity of Bioethics in Relationship towards Terminal Patients and Their Environment

17.15–17.30 *Rasprava / Discussion*

17.30–17.45 *Pauza / Break*

- 17.45–18.00** IVAN MARKEŠIĆ (Hrvatska/Kroatien): Samoubojstvo na kraju »potrošenoga« života – kako ga prevenirati? / Selbstmord am Ende des „verbrauchten“ Lebens – wie kann man ihn prävenieren?
- 18.00–18.15** AMER OVČINA et al. (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Duševna skrb u konceptu zdravstvene skrbi i bioetike / Mental Care within the Concept of Healthcare and Bioethics
- 18.15–18.30** BOJANA DROBNJAK (Slovenija/Slovenia): Etički problemi vezani za anesteziju i Jehovine svjedočke / Ethical Issues Regarding Anaesthesia and Jehovah’s Witnesses
- 18.30–18.45** *Rasprava / Discussion*

**SEKCIJA B: Hotel Aurora, Mala dvorana (hrvatski) /
SECTION B: Aurora Hotel, Small hall (Croatian)**

- 15.00–15.15** HEDA FESTINI (Hrvatska/Croatia): Osnova Marxove ekologije po Fosteru (2000.) i jedna usporedba (1969.) / The Basis of Marx’s Ecology According to Foster (2000) and One Comparison (1969)
- 15.15–15.30** KATICA KNEZOVIĆ (Hrvatska/Kroatien): Pravnoetički vidik genetičkim inženjeringom preinačenih biljaka / Rechtsethischer Aspekt der gentechnisch veränderten Pflanzen
- 15.30–15.45** IVICA KELAM (Hrvatska/Croatia): Transatlantski sporazum o slobodnoj trgovini (TTIP) i GMO: od imaginarnih obećanja do realnih opasnosti / Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) and GMO: From the Imaginary Promises to the Real Dangers
- 15.45–16.00** *Rasprava / Discussion*
- 16.00–16.15** *Pauza / Break*

- 16.15–16.30** TOMISLAV KRZNAR et al. (Hrvatska/Croatia): (Ne)mogućnosti poučavanja filozofije u okviru učiteljskih i odgojiteljskih studija – pluriperspektivni pristup / (Im)possibilities of Teaching Philosophy in the Context of Teacher and Preschool Education Programmes – a Pluriperspectival Approach
- 16.30–16.45** NADA MLADINA, ŽARKO MLADINA (Bosna i Hercegovina/Bosnia and Herzegovina): Bioetički pogled na edukaciju odraslih u psihosocijalnom radu / Bioethical View on Adult Education in the Field of Psychosocial Work
- 16.45–17.00** KREŠIMIR VEBLE (Hrvatska/Croatia): Bioetički aspekti obrazovanja tehničkog osoblja u vodnom sektoru / Bioethical Aspects of Technical Staff Education in the Water Sector
- 17.00–17.15** SANJA KALAMBURA et al. (Hrvatska/Croatia): Analiza ekološkog otiska studenata Veleučilišta Velika Gorica / Analysis of Ecological Footprint among Students of the University of Applied Sciences Velika Gorica
- 17.15–17.30** NIVES JOVIČIĆ et al. (Hrvatska/Croatia): Istraživanje problematike mijenjanja ili usvajanja navika i spoznaja o odvojenom prikupljanju otpada / Analysis of the Changing or Acceptance of Habits and Knowledge about the Separate Waste Collection
- 17.30–18.00** *Rasprrava / Discussion*
- 18.00–18.15** *Pauza / Break*
- 18.15–18.30** SMILJANA CVJETKOVIĆ (Srbija/Serbia): Empirijska bioetika i psihologija / Empirical Bioethics and Psychology
- 18.30–18.45** ANA OPANKOVIĆ et al. (Srbija/Serbia): Bioetička pitanja u psihijatriji / Bioethical Issues in Psychiatry
- 18.45–19.00** PAVLE PIPERAC (Srbija/Serbia): Etička pitanja kod Alzheimerove bolesti / Ethical Issues in Alzheimer's Disease

19.00–19.15 VESNA PEŠIĆ, EDUARD PAVLOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Agresija i osjećaj krivnje / Aggression and Feeling of Guilt

19.15–19.30 *Rasprava / Discussion*

**SEKCIJA C: Hotel Vespera (hrvatski) /
SECTION C: Vespera Hotel (Croatian)**

*Studentska bioetička radionica SCENARIJI BUDUĆNOSTI /
Student Bioethics Workshop SCENARIOS OF THE FUTURE*

14.20–14.45 DARIO VUGER (Hrvatska/Croatia): Povratak u budućnost: aspekti budućeg unutar suvremene racionalnosti / Back to the Future: Aspects of the Future in the Contemporary Rationality

14.45–15.10 IVAN BAUERNFREUND, IVANA VLADOVIĆ (Hrvatska/Croatia): *Firefly*: Scenarij budućnosti kao prozor prošlosti / *Firefly*: Scenario of the Future as a Window to the Past

15.10–15.35 JURAJ GAJSKI, IVANA VOKAL (Hrvatska/Croatia): Analiza »Nadolazeće anarhije« Roberta Kaplana / Analysis of “The Coming Anarchy” by Robert Kaplan

15.35–16.00 HELENA OBAJDIN (Hrvatska/Croatia): Borba za slobodu u imperiju kapitalizma / Fight for Freedom in the Empire of Capitalism

16.00–16.20 *Pauza / Break*

16.20–16.45 KSENIJA LONČARIĆ, FRAN RADONIĆ MAYR (Hrvatska/Croatia): Politička strategija za smanjenje ili nestanak siromaštva / Political Strategy for Poverty Abatement or Eradication

16.45–17.10 ANKICA KATAVA, BILJANA TOMIĆ, PETAR GABRIĆ (Hrvatska/Croatia): Sinteza globalnih problema financi-

ranja obrazovnog sustava i njihova veza sa siromaštvom /
Synthesis of the Global Problems in Education Financing
and Their Relationship with Poverty

17.10–17.35 MARINA RUKAVINA, RAHELA JUG (Hrvatska/Croatia): Biološko oružje za masovno uništenje / Biological Weapons of Mass Destruction

17.35–18.00 GORANA RADIŠIĆ (Hrvatska/Croatia): Humanost u humanitarnim intervencijama / Humanness in the Humanitarian Interventions

18.00–18.20 *Pauza / Break*

18.20–18.45 MAJA VEJIĆ, DAVID MARTIĆ (Hrvatska/Croatia): Vegetarianizam danas za kakvo sutra? / Vegetarianism Today for an Undetermined Tomorrow?

18.45–19.10 MIRNA PETAK (Hrvatska/Croatia): Potpuna legalizacija konoplje / Full Legalisation of Cannabis

19.10–19.35 MIRNA ŠOŠTARKO, BORNA DANANIĆ (Hrvatska/Croatia): Jaspersovo problematiziranje budućnosti filozofije / Jaspers' Rethinking of the Future of Philosophy

19.30 *Večera / Dinner*

21.00 (Hotel Aurora, Velika dvorana / Aurora Hotel, Great Hall)

*Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja /
Presentation of recent bioethical publications*

- LUKA PERUŠIĆ, SUZANA KRČMAREK (ur./eds.): *Bioetika i seksualnost* [Bioethics and Sexuality]
- IVICA KELAM: *Genetički modificirani usjevi kao bioetički problem* [Genetically Modified Crops as a Bioethical Problem]
- IVAN CIFRIĆ: *Ekologija vremena i kultura zidova* [Ecology of Time and the Culture of Walls]

- DRAŽEN GORJANSKI: *Reforma zdravstva: priručnik za neznalice, političare i ministre* [Healthcare Reform: A Handbook for Dummies, Politicians, and Ministers]
- HAJRIJA MUJOVIĆ-ZORNIĆ (ur./ed.): *Ljudska prava i vrednosti u biomedicini: aspekt odlučivanja u zdravstvu* [Human Rights and Values in Biomedicine: Decision-Making Aspect of Healthcare]
- BARDHYL ÇIPI: *Bioethics in Albania Nowadays / Bioetika në Shqipëri në kohën e sotme* [Bioethics in Albania danas]
- BARDHYL ÇIPI, SPIRO ÇIPI: *Manual i mjekësisë ligjore / Manual of Forensic Medicine* [Priručnik forenzičke medicine]
- DARKO TOMAŠEVIĆ, ZORICA MAROS (ur./eds.): *Teološke tribine 2014. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu* [Theological Panels in 2014 at the Catholic Faculty of Theology in Sarajevo]
- AJNIJA OMANIĆ (ur./ed.): *Zdravstvo u opkoljenom Sarajevu 1992–1995: dokumenti, arhiv, sjećanja* [Healthcare in the Besieged Sarajevo 1992–1995: Documents, Archive, Memories]
- SANDRA RADENOVIĆ, VIDA JEREMIĆ (ur./eds.): *Sport, medicina, bioetika* [Sport, Medicine, Bioethics]
- IVANA ZAGORAC (ur./ed.): *O sportu drugačije: humanistički aspekti sporta* [On Sport in a Different Voice: Humanistic Aspects of Sport]
- VLADO JUKIĆ: *Hrvatska psihijatrijska publicistika* [Croatian Psychiatric Publications]
- BIOETIKA U ČASOPISIMA / BIOETHICS IN JOURNALS: *Acta medico-historica Adriatica* (Rijeka), *Diacovensia* (Đakovo), *Ekonom-ska i ekohistorija* (Zagreb), *Holon* (Zagreb), *Jahr* (Rijeka), *Nova prisutnost* (Zagreb), *Socijalna ekologija* (Zagreb), *The Holistic Approach to Environment* (Zagreb), *Tvrđa* (Zagreb), *Znakovi vremena* (Sarajevo)

Predstavljači / Presenters: Ivan Bauernfreund, Tomislav Krznar, Ivan Markešić, Lidija Gajski, Hrvoje Jurić, Orhan Jašić, Fahrudin Kulenović, Nikolina Iris Filipović

**SEKCIJA A: Hotel Aurora, Velika dvorana (hrvatski) /
SECTION A: Aurora Hotel, Great hall (Croatian)**

9.00–9.15 MISLAV KUKOČ (Hrvatska/Croatia): Bioetički senzibilitet mediteranske filozofije Alberta Camusa / Bioethical Sensibility of Albert Camus' Mediterranean Philosophy

9.15–9.30 EMIL KUŠAN (Hrvatska/Croatia): Levinasova etika kao uporište za bioetiku / Levinas' Ethics as a Base for Bioethics

9.30–9.45 VLADIMIR JELKIĆ (Hrvatska/Croatia): Savjest iz bioetičke perspektive / Conscience from Bioethical Perspective

9.45–10.00 VANJA BORŠ (Hrvatska/Croatia): Holonska aksiologija i bioetika / Holonic Axiology and Bioethics

10.00–10.15 *Rasprava / Discussion*

10.15–10.30 *Pauza / Break*

10.30–10.45 IVA RINČIĆ et al. (Hrvatska/Croatia): Bioetika je (vrlo) privatna stvar / Bioethics Is a (Very) Private Matter

10.45–11.00 NIKOLINA IRIS FILIPOVIĆ (Hrvatska/Croatia): (Ot)kuda znanost? Pokušaj razumijevanja znanstvenoga mišljenja i njegove budućnosti / Where Is Science Coming from and Where Is It Going? An Attempt of Understanding the Scientific Thinking and Its Future

11.00–11.15 SANDRA RADENOVIĆ (Srbija/Serbia): »Fizika atmosfere« ili: zašto novi znanstveni pristupi nisu zanimljivi medijima? / “Physics of the Atmosphere” or: Why New Scientific Approaches Are Not Interesting for Media?

11.15–11.30 AMIR MUZUR, IVA RINČIĆ (Hrvatska/Croatia): Bioetika: znanost ili religija? / Bioethics: Science or Religion?

11.30–11.45 *Rasprava / Discussion*

11.45–12.00 *Pauza / Break*

- 12.00–12.15** KATARINA SAVIĆ VUJOVIĆ et al. (Srbija/Serbia): Bioetički problemi kliničkih ispitivanja u pedijatrijskoj populaciji / Bioethical Issues of Clinical Trials in Paediatric Population
- 12.15–12.30** ANA JOTIĆ, MINA NIKOLIĆ (Srbija/Serbia): Bioetička pitanja liječenja i rehabilitacije djece s gluhoćom / Bioethical Issues in Treatment and Rehabilitation of Deaf Children
- 12.30–12.45** BRANISLAVA MEDIĆ et al. (Srbija/Serbia): Telemedicina i etika: izazovi novih tehnologija / Telemedicine and Ethics: The Challenges of New Technologies
- 12.45–13.00** *Rasprava / Discussion*

SEKCIJA B: Hotel Aurora, Mala dvorana (hrvatski, engleski)
SECTION B: Aurora Hotel, Small hall (Croatian, English) /

- 9.00–9.15** JASMINKA PAVELIĆ (Hrvatska/Croatia): Banke sperme / Sperm Banks
- 9.15–9.30** KAJA DOLAR (Francuska/France), EVA D. BAHOVEC (Slovenija/Slovenia): »Kako neudane žene mogu znati da ne mogu imati djecu?« Analiza diskursa o umjetnoj oplođnji neudanih žena u Sloveniji u svjetlu bioetike / “How Can Unmarried Women Know that They Cannot Have Children?” Analysis of Discourse on Artificial Insemination of Unmarried Women in Slovenia in the Light of Bioethics
- 9.30–9.45** DANIJELA TIOSAVLJEVIĆ et al. (Srbija/Serbia): Bioetički pregled stavova o prostituciji / Bioethical Review of Attitudes towards Prostitution
- 9.45–10.00** *Rasprava / Discussion*
- 10.00–10.15** *Pauza / Break*

- 10.15–10.30** HRVOJE JURIĆ (Croatia/Hrvatska): Bare Life and Bare Power. On the Key Concepts of Bioethical and Biopolitical Theory / Goli život i gola moć. O ključnim pojmovima bioetičke i biopolitičke teorije
- 10.30–10.45** DANKA SINADINOVIC (Serbia/Srbija): Doctor–Patient Relationship through the Prism of Institutional Power / Odnos liječnika i pacijenta kroz prizmu institucijske moći
- 10.45–11.00** IVANA ZAGORAC (Croatia-Germany/Hrvatska-Njemačka): Benevolence and the Protection of the Vulnerable / Dobročinstvo i zaštita ranjivih
- 11.00–11.15** JULIJA ERHARDT (Croatia/Hrvatska): Neuroethics: Ethical Questions Related to Brain Imaging / Neuroetika: etička pitanja vezana uz oslikavanje mozga
- 11.15–11.30** DRAGANA SREBRO et al. (Serbia/Srbija): Sport and Doping – Bioethical Issues / Sport i doping – bioetička pitanja
- 11.30–12.00** *Discussion / Rasprava*
- 12.00–12.15** *Break / Pauza*
- 12.15–12.30** AHDI EH ALIJANI (Iran): Ethical Concerns in Translation / Etičke dileme u prevođenju
- 12.30–12.45** ABDOLLAH JAMSHIDI (Iran): Ethics of Food: Animal Slaughter Procedures / Etika prehrane: postupci klanja životinja
- 12.45–13.00** GHOLAMREZA HASHEMI TABAR (Iran): Animal Biotechnology and Ethical Dilemmas / Zoo-biotecnologija i etičke dileme
- 13.00–13.15** *Discussion / Rasprava*

**SEKCIJA C: Hotel Vespera (hrvatski) /
SECTION C: Vespera Hotel (Croatian)**

***Studentska bioetička radionica SCENARIJI BUDUĆNOSTI /
Student Bioethics Workshop SCENARIOS OF THE FUTURE***

9.00–9.25 IGOR SALOPEK (Hrvatska/Croatia): Psihijatrija u stoljeću uma / Psychiatry in the Century of Mind

9.25–9.50 LUKA JANEŠ (Hrvatska/Croatia): Nasilje psihofarmaca kao paradigma psihijatrijske branše / Psychopharmaceutical Violence as a Paradigm of Psychiatric Profession

9.50–10.15 ZORANA RIGGI (Hrvatska/Croatia): Neurofeedback u psihološkoj praksi / Neurofeedback in the Psychological Practice

10.15–10.30 *Pauza / Break*

10.30–10.55 IVAN FRANIN, TENA PILJUŠIĆ (Hrvatska/Croatia): Dizajnerske bebe – mogućnosti i etičke prepreke prenatalne dijagnostike i probira / Designer Babies – Possibilities and Ethical Boundaries of Prenatal Diagnosis and Screening

10.55–11.20 GORAN SRPAK, ELI ĐURIĆ, TEA VINKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Nova genska terapija defektne mitohondrijske DNK / New Gene Therapy for Defective Mitochondrial DNA

11.20–11.45 NINA JELIĆ (Hrvatska/Croatia): Stvarnost ekrana / Reality of the Screen

11.45–12.00 *Pauza / Break*

12.00–12.25 RAHELA JUG, NIKOLINA ĆAVAR (Hrvatska/Croatia): 3D printing – budućnost medicine / 3D Printing – The Future of Medicine

12.25–12.50 DAMIR ĆAĆIĆ (Hrvatska/Croatia): Traumatologija budućnosti: printati ili ne? / Traumatology in the Future: To Print or Not to Print?

12.50–13.15 LUKA POSLON (Hrvatska/Croatia): Transplantacije organa i biobanke / Organ Transplantation and Biobanks

13.30 *Ručak / Lunch*

15.00–16.00 (Hotel Aurora, Velika dvorana / Aurora Hotel, Great hall)

*Skupština Hrvatskog bioetičkog društva /
Convention of the Croatian Bioethics Society*

16.00 *Izlet / Excursion*

14.45–18.00 (Hotel Aurora, Mala dvorana / Aurora Hotel, Small hall)

*Studentska bioetička radionica SCENARIJI BUDUĆNOSTI /
Student Bioethics Workshop SCENARIOS OF THE FUTURE*

14.45–15.10 EMINA HORVAT VELIĆ, LUKA FOTAK (Hrvatska/Croatia): Etičke implikacije unapređenja ljudskog tijela umjetnim organima / Ethical Implications of Improving the Human Body with Artificial Organs

15.10–15.35 BILJANA RISTIĆ (Srbija/Serbia): Bioetička cijena razvoja biomedicinskih znanosti u budućnosti / Bioethical Price of Biomedical Sciences Development in the Future

15.35–16.00 EVICA JURKOVIĆ, TARA BEATA RACZ (Hrvatska/Croatia): Tehnoznanstveno poboljšavanje i usavršavanje čovjeka – *homo android?* / Technoscientific Enhancement and Perfecting the Human Being – *Homo Android?*

16.00–16.25 IVO ALEBIĆ (Hrvatska/Croatia): Evolucijska karika između majmuna i robota / Evolutionary Link between Ape and Robot

16.25–17.00 *Pauza / Break*

17.00–18.00	<i>Anketa / Questionnaire</i>
	<i>Dodjela certifikata / Acknowledgment Ceremony</i>
	<i>Podjela knjiga / Book Giftshower</i>
	<i>Zatvaranje Studentske bioetičke radionice / Closing of the Student Bioethics Workshop</i>

19.30 Večera / Dinner

21.00 (Hotel Aurora, Velika dvorana / Aurora Hotel, Great hall)

Bioetički café:

Ekologija i aktivizam: povodom 25. godišnjice Zelene akcije

Sudjeluju: Bernard Ivčić (predsjednik Zelene akcije) i Vedran Horvat (voditelj ureda Zaklade Heinrich Böll u Zagrebu). *Moderator:* Hrvoje Jurić.

Bioethical Café:

Ecology and Activism: In the Occasion of the 25th Anniversary of the Green Action

Participants: Bernard Ivčić (President of the Green Action) and Vedran Horvat (Director of the Zagreb Office of the Heinrich Böll Foundation). *Moderator:* Hrvoje Jurić.

SRIJEDA, 20. svibnja 2015. / WEDNESDAY, May 20, 2015

9.00–12.00 (Hotel Aurora, Velika dvorana / Aurora Hotel, Great hall)

Okrugli stol BIOETIKA U IZVANREDNIM SITUACIJAMA / Roundtable DISASTER BIOETHICS

Uvodna riječ / Introduction

Izlaganja / Presentations

- MARIJA SELAK (Hrvatska/Croatia): Bioetika i katastrofe: zaoštravanje etičkih dvojbi u slučajevima katastrofe / Bioethics and Disasters: Escalation of Ethical Dilemmas in Cases of Disasters
- MARIO HRGOVIĆ, VEDRAN ŠUŠKOVIĆ (Hrvatska/Croatia): Izvanredne situacije: iskustva Ureda za upravljanje u hitnim situacijama Grada Zagreba / Disaster Situations: Experiences of the Office of Emergency Management of the City of Zagreb
- SANDRA RADENOVIĆ (Srbija/Serbia): Poplave u Srbiji: volonteri i solidarnost / Floods in Serbia: Volunteers and Solidarity

Rasprrava / Discussion

12.30 Ručak / Lunch

Odlazak sudionika / Departure of participants

sažeci izlaganja

paper abstracts

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA
Plenarna izlaganja

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH
Plenary papers

TONI PUSTOVRH

*Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana, Slovenia /
Fakultet za društvene znanosti, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

**WHAT ARE WE TALKING ABOUT
WHEN WE TALK ABOUT COGNITIVE ENHANCEMENT?**

**An Attempt at Clarifying Some
Concepts, Elements, and Issues**

The possibilities of Cognitive Enhancement (CE), a subfield of Human Enhancement aimed at increasing and expanding the cognitive capabilities of healthy adults, have become a topic of growing interest. Considerable research has been done by the academia and the R&D community, companies are already marketing early CE technologies, and individual users are eager to increase their cognitive performance. Despite the increasing number of scientific papers and popular articles on the topic, it is often not clear what is actually meant by CE, which neurophysiological systems are involved (e.g. cognition versus motivation), which technologies are discussed (e.g. pharmaceuticals versus non-invasive stimulation), and how all that matters for the ethical, legal and societal implications of CE.

This presentation will therefore attempt to bring some conceptual clarity to (1) the definitions used, (2) the elements involved, and (3) the ethical and societal implications that are raised.

The goal is thus to contribute to a better interdisciplinary understanding of what the issues involved in CE are, as well as to discern which pressing research and policy questions are emerging from the current discourse.

O ČEMU GOVORIMO KAD GOVORIMO O KOGNITIVNOM POBOLJŠANJU?

Pokušaj razjašnjavanja nekih pojmova, elemenata i problema

Mogućnosti kognitivnog poboljšanja (KP), podvrste ljudskog poboljšanja koja je usmjereni na uvećavanje i proširivanje kognitivnih sposobnosti zdravih odraslih osoba, izazivaju sve veći interes. Provedena su značajna istraživanja kako u akademskoj sferi tako i u istraživačko-razvojnoj zajednici, kompanije su već stavile na tržište rane tehnologije KP-a, a individualni korisnici nestrpljivo čekaju da počnu uvećavati svoje kognitivne performanse. Usprkos sve većem broju znanstvenih radova i popularnih članaka o ovoj temi, često nije jasno što se zapravo misli pod kognitivnim poboljšanjem, koji su neurofiziološki sustavi uključeni u to (npr. kognicija *versus* motivacija), o kojim se tehnologijama raspravlja (npr. lijekovi *versus* neinvazivna stimulacija), te kakve su etičke, pravne i društvene implikacije KP-a.

U ovom će se izlaganju stoga pokušati dati izvjesna konceptualna pojašnjenja (1) o korištenim definicijama, (2) o uključenim elementima, te (3) o istaknutim etičkim i društvenim implikacijama.

Cilj je, dakle, dati doprinos boljem interdisciplinarnom shvaćanju o tome koji su sve problemi povezani s kognitivnim poboljšanjem, kao i razabrati koja sve goruća istraživačka i politička pitanja proizlaze iz aktualnih rasprava.

IVO SILVESTRO

*University of Milan, Italy /
Sveučilište u Miljanu, Italija*

DNA, PATENTABILITY, AND HUMAN HERITAGE

In the debate about the legitimacy of patents of human DNA, we find both legal and scientific issues alongside each other, like that of a question whether an isolated DNA sequence is a product of nature or of human ingenuity. We also find moral issues, like that of the consequences for medical research or doubts related to violations of human dignity caused by such patents.

In my presentation, I will focus on the latter issues, in particular on the argumentation proposed for demonstrating that patents can endanger human dignity.

Reading the opinions (*amici curiae*) submitted to the US Supreme Court for the Myriad case (the patent of human genes BRCA1 and BRCA2) we find, for example, many references to the genome as the ‘essence of a human being’ or as ‘common heritage of humanity’, coherently with a vision that Nelkin and Lindee called “DNA Mystique”.

DNK, PATENTABILNOST I LJUDSKO NASLJEĐE

U raspravi o legitimnosti patenata na ljudsku DNK pronalazimo paralelno pravna i znanstvena pitanja, kao što je pitanje o tome je li izolirana sekvenca DNK proizvod prirode ili ljudske ingenioznosti, te moralna pitanja, kao što su pitanja o konzervencama za znanstvena istraživanja ili dvojbe povezane s povredom ljudskog dostojanstva izazvanom takvim patentima.

U svome će se izlaganju fokusirati na potonje teme, a posebno na argumentaciju koju se nudi kako bi se pokazalo da patenti mogu ugroziti ljudsko dostojanstvo.

Čitajući mišljenja (*amici curiae*) podnesena Vrhovnom суду SAD-a o slučaju kompanije Myriad (patentiranje ljudskih gena BRCA1 i BRCA2) nalazimo, primjerice, mnoge reference na genom kao ‘bit ljudskog bića’ ili kao ‘zajedničku baštinu čovječanstva’, u skladu s vizijom koju su Nelkin i Lindee nazvali ‘DNK mistikom’.

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA
Sekcijska izlaganja

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH
Section papers

AHDIEH ALIJANI

*Payame Noor University – Qaen Branch, Iran /
Sveučilište Payame Noor – Ogranak Qaen, Iran*

ETHICAL CONCERNS IN TRANSLATION

We are determined by the moral according to which we should become the best persons we could possibly be. In translation, we can show what kind of life should be lived. A good translator should be aware of the certain ethical principles. He must be honest, creative, faithful, intelligent and sensitive, as well as an expert on his own and other cultures. Translation is a two-way process: from one culture to the other, and from the other culture to one's own culture. In fact, translation is a way of experiencing the people who live in other cultures.

ETIČKE DILEME U PREVOĐENJU

Mi smo određeni moralom prema kojemu trebamo postati najbolje moguće osobe. U prevodenju možemo pokazati kakav život treba voditi. Dobar prevoditelj treba biti svjestan određenih etičkih principa i mora biti iskren, kreativan, vjeran, inteligentan i osjećajan, kao što mora biti stručnjak za svoju kulturu i druge kulture. Prevodenje je dvosmjeran proces: iz jedne kulture u drugu i iz druge kulture u vlastitu. Prevodenje je zapravo jedna vrsta stjecanja iskustava o ljudima koji žive u drugim kulturama.

KATERINA BLAŽEVSKA

*Sveučilišni klinički centar Maribor, Slovenija /
University Clinical Centre Maribor, Slovenia*

**ETIČKI PROBLEMI VEZANI ZA LIJEČENJE
TERMINALNIH ONKOLOŠKIH PACIJENATA
U INTENZIVNOJ TERAPIJI**

Živimo u vremenu kad broj pacijenata oboljelih od raka neprestano raste. Kao anesteziolog i intenzivist, svakog se dana susrećem s takvim pacijentima. Često se pitam: Je li etično liječiti terminalne onkološke pacijente agresivnim tretmanima i brojnim operacijama? Je li to nešto što oni žele? Koliko smo uopće iskreni s njima prilikom odluke o terapijskim mogućnostima?

**ETHICAL PROBLEMS OF TREATING
TERMINAL CANCER PATIENTS IN INTENSIVE THERAPY**

We are living in the time in which the number of patients with cancer increases. As an anaesthesiologist and intensivist I meet such patients on a daily basis. I frequently ask myself: Is it ethical to treat terminal cancer patients with aggressive therapy and numerous operations? Is that what they really want? Are we honest towards them when we make decisions on the therapeutic possibilities?

VANJA BORŠ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

HOLONSKA AKSIOLOGIJA I BIOETIKA

Namjera je izlaganja istaknuti i aktualizirati vrijednost holonske aksioLOGije u kontekstu bioetike, odnosno prikazati holonski utemeljene etičke smjernice pri odnošenju prema svim osjetnim entitetima. U holonskoj se aksiologiji razlikuje tri tipa vrijednosti (temeljne, intrinsične i ekstrinsične) svakog osjetnog entiteta (holona), ali i njihova prava i odgovornosti. U izlaganju će se posebice usmjeriti na praktičnu vrijednost navedena pristupa u bioetici a koji će se u tom kontekstu proširiti, odnosno razraditi Barabásijevim konceptom koncentratora. U svakom slučaju, smatra se kako takav pristup zbilnosti, osim što nudi pragmatične smjernice za učinkovito i etičko djelovanje, potiče osvjećivanje i razvijanje intuitivne moralnosti čovjeka.

HOLONIC AXIOLOGY AND BIOETHICS

The presentation is intended to highlight and actualize the value of the holonic axiology in the context of bioethics, that is, to present holonically based ethical guidelines for relating to all sentient entities. In the holonic axiology one can distinguish three types of values (basic, intrinsic, and extrinsic) of each sentient entity (holon), as well as its rights and responsibilities. The presentation is particularly directed to the practical values of this approach in bioethics, which is in that context extended, that is, elaborated with Barabási's concept of hubs. In any case, it is considered that this approach to reality, besides providing pragmatic guidelines for effective and ethical conduct, encourages awareness and development of human intuitive morality.

SMILJANA CVJETKOVIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
School of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

EMPIRIJSKA BIOETIKA I PSIHOLOGIJA

Sasvim je izvjesno da psihologija i bioetika kao znanstvene discipline u osnovi proizlaze iz filozofije i da je njihova bliskost u istraživačkom polju neizbjježna. Baveći se razmatranjem istih pitanja iz različite perspektive, otkrića do kojih su dolazili psiholozi neminovno su utjecala na razvoj bioetike. Teorije kognitivnog, psihosocijalnog i moralnog razvoja dale su važan doprinos procjeni i istraživanju etičkog rezoniranja i ponašanja stručnjaka u području zdravstva.

U ovom izlaganju bit će prikazani najnoviji rezultati istraživanja koja se bave bioetičkim pitanjima primjenjujući psihološke modele, kao i mogući putovi razvoja suradnje ovih dvaju područja u budućnosti.

EMPIRICAL BIOETHICS AND PSYCHOLOGY

It is quite certain that psychology and bioethics as scientific disciplines both originated in philosophy and that their relatedness in the research field is thus inevitable. Considering the same questions from different perspectives, discoveries that had been made by psychologists necessarily influenced the development of bioethics. Cognitive theories, as well as psychosocial and moral development theories, greatly contributed to the assessment and research of health professionals' ethical reasoning and behaviour.

In this paper, I will present the latest results of research dealing with bioethical issues by applying psychological models, as well as possible developmental pathways of cooperation between these two areas in the future.

IGOR ČATIĆ

*Fakultet strojarstva i brodogradnje, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Mechanical Engineering and Naval Architecture, University of
Zagreb, Croatia*

IMETE

Akronom IMETE je radni naslov za *Inicijativu medicina i tehnika*. Uočeno je da je najvažniji trend 21. stoljeća povezivanje i presijecanje medicine i tehnike. Medicina i sve ostale znanosti o životu u funkciji su poboljšanja kvalitete života i produljenja životnog vijeka. Tome izravno pridonose sve usavršenja tehnička rješenja, poput dijagnostike, izradbe zamjenskih organa i udova. Učestalo se rješenja moraju prilagoditi konkretnom pacijentu u okviru osobne medicine. To često zahtijeva i lokalna rješenja u pojedinih zemljama. Stoga su, potpisivanjem sporazuma o suradnji, Sveučilište u Zagrebu i Hrvatska udruga poslodavaca (HUP) odlučili ujediniti napore kako bi se hrvatski poduzetnici uključili u rješavanje pojedinačnih potreba pacijenta. Suradnja bi se temeljila na rezultatima istraživanja, osobito onih primjenskih, u svrhu proizvodnje visoke dodane vrijednosti.

IMETE

Acronym IMETE is a working title for the *Initiative Medicine and Technology*. It has been observed that the most important trend of the 21st century is merging the fields of medicine and technology. Medical and other life sciences serve to improve the quality of life and increase life expectancy. Growingly sophisticated technical solutions, such as diagnosis, production of replacement organs and limbs, directly contribute to this cause. Often the solutions must be adapted to a specific patient in the framework of personal medicine. It also often requires local solutions in particular countries. Therefore, by signing cooperation agreements, the University of Zagreb and the Croatian Employers' Association (HUP) decided to unite efforts in order to include Croatian entrepreneurs in resolving individual needs of the patient. The cooperation should be based on the research results, especially those of application, in order to produce high added value.

BARDHYL ÇIPI

Department of Pathological Anatomy and Forensic Medicine, Medical University of Tirana, Albania /

Odjel za patološku anatomiju i forenzičku medicinu, Medicinsko sveučilište u Tirani, Albanija

DEONTOLOGY AND ITS ROLE IN MEDICAL PRACTICE IN ALBANIA

Medicine as a non-commercial profession (according to some opinions) is based on respecting the principle of freedom, because health, similar to education, is not a material good bound to the laws of the market: demand and supply. According to this principle, each patient should be treated appropriately for various diseases and protected from harmful external interventions. In this context, the physician should be independent in exercising his/her profession, i.e. without any religious or political influence. However, the freedom of healthcare workers and patients is not an uncontrolled freedom. We should not forget that the physician–patient relationship is characterized by an inequality which can lead the physician to abuse his/her patient. In these conditions it is necessary to recognize and apply medical deontology, which deals with the examination of the rules of conduct, duties and rights of physicians and other health workers.

In this paper the author summarizes the concepts of medical deontology, its role in respecting and protecting the interest of patients and the interest of society. The author offers some historical information on medical deontology, as well. In the last part of the paper the author analyses the state of medical deontology in Albania and its role in improving the practice of medicine in Albania.

DEONTOLOGIJA I NJEZINA ULOGA U MEDICINSKOJ PRAKSI U ALBANIJI

Medicina kao, prema nekim mišljenjima, nekomercijalna struka počiva na poštovanju principa slobode, jer zdravlje, kao i obrazovanje, nije materijalno dobro povezano sa zakonima tržišta: potražnjom i ponudom. Prema tom principu, svaki pacijent treba biti odgovarajuće tretiran po pitanju različitih bolesti i zaštićen od štetnih vanjskih intervencija. U tom

kontekstu, liječnik treba biti neovisan u izvršavanju svojih dužnosti, tj. bez ikakva religijskog ili političkog utjecaja. No, sloboda zdravstvenih radnika i pacijenata nije bezuvjetna sloboda. Ne smijemo zaboraviti da odnos liječnika i pacijenta obilježava nejednakost koja liječnika može navesti na zloupotrebu pacijenta. U tim je okolnostima nužno prepoznavati i primjenjivati medicinsku deontologiju koja se bavi istraživanjem pravila ponašanja, dužnosti i prava liječnika i drugih zdravstvenih radnika.

U ovom izlaganju autor se bavi konceptima medicinske deontologije, njezinom ulogom u poštovanju i zaštiti interesa pacijenata i interesa društva. Autor također nudi neke historijske podatke o medicinskoj deontologiji. U posljednjem dijelu izlaganja autor analizira stanje medicinske deontologije u Albaniji i njezinu ulogu u unapređenju medicinske prakse u Albaniji.

ALEKSANDRA DEANOSKA-TRENDAFILOVA

Iustinianus Primus Faculty of Law, Ss. Cyril and Methodius University of Skopje, Macedonia /

Pravni fakultet »Justinian Prvi«, Sveučilište sv. Ćirila i Metoda u Skopju, Makedonija

ETHICAL AND LEGAL ISSUES OF SURROGACY: THE CASE OF MACEDONIA

The issue of surrogacy has been present since the very first moments of the appearance of infertility cases. Historically, it has been manifested as traditional and gestational surrogacy, but today the latter prevails. Today, surrogacy is seen as a solution for couples facing infertility, same sex couples, especially of male sex, but as an avoidance of the negative aspects of pregnancy it may also be an object of misuse. Surrogacy has been considered a criminal offence in most of the European countries, namely Germany, France, Italy, Spain, Portugal, Switzerland, etc., but it is permitted in Russia, Ukraine, Georgia, India, Israel, and several states in the USA. It is also prohibited in Serbia and Croatia, but it was legalized several months ago in Macedonia.

We are faced with many challenges and dilemmas regarding surrogacy. It raises not just ethical, but also serious legal issues. The lack of unified

position worldwide resulted in cases where, for example, couples from a country where surrogacy is forbidden, after having a child via surrogate mother in another country, are unable to provide a citizenship for their child due to legal gaps and differences. As the Macedonian model of surrogacy is very liberal and specific, it will be particularly addressed.

ETIČKA I PRAVNA PITANJA SUROGATNOG MAJČINSTVA: SLUČAJ MAKEDONIJE

Pitanje surogatnog majčinstva prisutno je od prvih trenutaka pojave slučajeva neplodnosti. Povijesno se manifestira kao tradicionalno i gestacijsko surogatno majčinstvo, ali danas prevladava drugi oblik. Danas se surogatno majčinstvo smatra rješenjem za parove koji se suočavaju s neplodnošću, za istospolne parove, pogotovo muškog spola, ali kao sredstvo izbjegavanja negativnih aspekata trudnoće, ono također može biti i predmetom zloupotrebe. Surogatno se majčinstvo smatra kaznenim djelom u većini europskih zemalja, kao što su Njemačka, Francuska, Italija, Španjolska, Portugal, Švicarska, itd., ali je dopušteno u Rusiji, Ukrajini, Gruziji, Indiji, Izraelu i u nekoliko država u SAD-u. Također je zabranjeno u Srbiji i Hrvatskoj, ali je prije nekoliko mjeseci legalizirano u Makedoniji.

Danas smo suočeni s mnogim izazovima i dilemama vezanima uz surogatno majčinstvo. To otvara ne samo etičke nego i ozbiljne pravne probleme. Nepostojanje jedinstvenog stava u svijetu rezultiralo je slučajevima u kojima, primjerice, parovi iz zemlje u kojoj je zabranjeno surogatno majčinstvo, nakon što su dobili dijete zahvaljujući surogatnoj majci u drugoj zemlji, ne mogu osigurati djetetu državljanstvo zbog pravnih praznina i razlika. Budući da je makedonski model surogatnog majčinstva vrlo liberalan i specifičan, on će biti posebno obrazložen.

KAJA DOLAR

*MoDyCo, Pariško zapadno sveučilište Nanterre La Défense, Francuska /
MoDyCo, Paris West University Nanterre La Défense, France*

EVA D. BAHOVEC

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija /
Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia*

»KAKO NEUDANE ŽENE MOGU ZNATI DA NE MOGU IMATI DJECU?«

Analiza diskursa o umjetnoj oplodnji neudanih žena u Sloveniji u svjetlu bioetike

Medicinska prava žena u Sloveniji često su predmet javnih diskusija i pokušaja ograničavanja. 2001. godine je slovenskom parlamentu predložena izmjena i dopuna zakona o umjetnoj oplodnji na osnovi biomedicinske pomoći neudanim ženama, što je izazvalo niz diskusija i javnih sukoba, a završilo referendumskim odbacivanjem prijedloga.

U ovom izlaganju donosimo analizu dokumenata i različitih izjava u medijima šireg političkog spektra, koja ukazuje na jasnu polarizaciju. U jednom je dijelu medija zakon bio prikazan kao napad na osnovne vrijednosti, obitelj, definiciju začeća, prirodu, moral, prava djetet, itd., a oštro protivljenje bilo je prisutno i u nekim medicinskim krugovima. Prilog zaključujemo prikazom kako su ovakve bioetičke dileme ostale aktualne sve do danas, prvo u vezi s obiteljskim zakonom iz 2011. godine, a potom i u aktualnim diskusijama početkom 2015. godine.

“HOW CAN UNMARRIED WOMEN KNOW THAT THEY CANNOT HAVE CHILDREN?”

Analysis of Discourse on Artificial Insemination of Unmarried Women in Slovenia in the Light of Bioethics

Medical rights of women in Slovenia have been often a topic of public discussions and attempts to limitation. In 2001, the Slovenian Parliament proposed amendments to the law on artificial insemination based on biomedical assistance to unmarried women, which led to a series of discus-

sions and public confrontations, and ended with the referendum rejection of the proposal.

In the paper we analyse several documents and various statements in the media of a wider political spectrum. The analysis indicates a clear polarization. One part of the public media presented the new law as an attack on the basic values, the family, the definition of conception, nature, morality, children's rights, etc., while a strong opposition was also present in certain medical circles. The paper concludes by showing how these bioethical dilemmas are still present, first in relation to family law from 2011, and then in relation to some controversies at the beginning of year 2015.

BOJANA DROBNJAK

*Sveučilišni klinički centar Maribor, Slovenija /
University Clinical Centre Maribor, Slovenia*

ETIČKI PROBLEMI VEZANI ZA ANESTEZIJU I JEHOVINE SVJEDOKE

Pripadnici Jehovinih svjedoka iz religijskih uvjerenja odbijaju bilo kakvu vrstu transfuzije, čak i u slučaju životne ugroženosti. Broj ovakvih pacijenata u posljednje vrijeme raste i otvara mnoga pitanja vezana kako uz pravnu tako i uz etičku odgovornost liječnika koji dolaze u kontakt s ovakvim pacijentima. Poseban problem predstavljaju djeca čiji roditelji pisanim izjavama odbijaju dati suglasnost za transfuziju i odlučuju umjesto njih.

ETHICAL ISSUES REGARDING ANAESTHESIA AND JEHOVAH'S WITNESSES

Jehovah's Witnesses refuse any form of blood transfusion because of religious beliefs, even in life-threatening cases. Number of such cases has been increasing recently and it raises many questions of legal as well as ethical responsibility of physicians dealing with such patients. In addition to this, there is a particular issue of children whose parents by written statement refuse to give consent for transfusion, thus making the decision for them.

JULIJA ERHARDT

*Faculty of Science, University of Zagreb, Croatia /
Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

NEUROETHICS: ETHICAL QUESTIONS RELATED TO BRAIN IMAGING

Visualization of brain structures via modern techniques of functional brain imaging (PET, CT, fMRI) is used to diagnose diseases and disorders of the brain, but recently also to analyse behaviour, levels of consciousness, etc. Namely, brain imaging allows correlation of the activities of certain brain regions with the physiological status and personality profiles, including different psychological states and traits, personality, intelligence, mental health, attitudes and inclinations towards violence.

As our ability to see and analyse the brain becomes more sophisticated, the ethical and social implications of brain imaging are becoming larger, and its use raises important questions about the privacy of the mind and how decisions are made. In order to reach the final image, many layers of data processing, statistical analysis and interpretation are needed, so the assessment accuracy of such information, the complexity and possible false estimates and readings, also represent additional ethical problems.

NEUROETIKA: ETIČKA PITANJA VEZANA UZ OSLIKAVANJE MOZGA

Vizualizacija moždanih struktura uz pomoć suvremenih tehnika funkcionalnog oslikavanja mozga (PET, CT, fMRI) primjenjuje se za dijagnostiranje bolesti i poremećaja mozga, ali sve više i za analizu ponašanja i istraživanje razine svijesti. Naime, primjenom oslikavanja mozga (*brain imaging*) moguće je korelirati aktivnosti pojedinih dijelova mozga sa fiziološkim stanjem i svojstvima ličnosti, uključujući različita psihološka stanja i osobine, osobnost, inteligenciju, mentalno zdravlje, stavove i sklonost nasilju.

Kako naša sposobnost da vidimo i analiziramo mozak postaje sve sofisticiranija, etičke i društvene posljedice oslikavanja mozga postaju sve veće, te njegova primjena ističe važna pitanja o privatnosti uma i načinu donošenja odluka. Da bi se došlo do konačne slike, potrebno je mnogo razina obrade podataka, statističke analize i interpretacije, pa dodatni etički problem predstavlja i posljedica procjene točnosti ovakvih informacija, upravo radi kompleksnosti i mogućnosti krive procjene i očitanja.

HEDA FESTINI

*Rijeka, Hrvatska /
Rijeka, Croatia*

OSNOVA MARXOVE EKOLOGIJE PO FOSTERU (2000.) I JEDNA USPOREDBA (1969.)

U zadnje vrijeme povećao se broj Marxovih djela na listama izdavača u Americi, a još više broj rasprava o Marxu kao začetniku ekologije. Posebno se u tom smislu nameće knjiga J. B. Foster-a *Marx's Ecology* (2000.). Polazište te knjige je: 1) autorovo gledište na tzv. Marxov pozitivizam, 2) objašnjenje izvornog antimehanističkog, historijskog obilježja Marxova materijalizma.

S obzirom na te dvije teze iznosi se usporedba s mojim napisom »Marxsova koncepcija znanosti kao prirodne znanosti o čovjeku« (1969.) s konstatacijom da postoji značajna sličnost. Zaključno se navodi sljedeće: ako se u nas ranije (čak od Politea u 19. stoljeću) promašilo mogućnost da se na spomenutim temeljima inicira ekologija, onda se to ne bi trebalo dogoditi nakon pojavljivanja Fosterove knjige.

THE BASIS OF MARX'S ECOLOGY ACCORDING TO FOSTER (2000) AND ONE COMPARISON (1969)

Recently the number of Marx's works has significantly increased on publishers' lists in the USA. Especially prominent are discussions on Marx as the founder of ecology. J. B. Foster's book *Marx's Ecology* (2000) is particularly noteworthy in this respect. The central theses of the book are: (1) the author's interpretation of Marx's so-called positivism, and (2) the explanation of the original anti-mechanistic and historical features of Marx's materialism.

In light of these two theses, I offer a comparison with my article "Marksova koncepcija znanosti kao prirodne znanosti o čovjeku" (Marx's Conception of Science as a Natural Science of the Human) published in 1969, and draw out significant similarities. I conclude that if we have missed the opportunity in the past (even since Politeo in the 19th century) to base ecology on the mentioned foundations, we should not pass up the same opportunity after the appearance of Foster's work.

NIKOLINA IRIS FILIPOVIĆ

Zagreb, Hrvatska /
Zagreb, Croatia

(OT)KUDA ZNANOST?

Pokušaj razumijevanja znanstvenoga mišljenja i njegove budućnosti

Otkad se čovjek prvi put zapitao o svijetu *oko* sebe i sebi samome, dakle, svijetu *u* sebi, pa do danas, prošlo je mnogo vremena, teorija, eksperimenata te promjena mišljenja i paradigmi, no ono što nije prošlo jest upravo ta konstantnost mišljenja (u kontekstu onoga koji misli, onoga mislećega) koje ne možemo izbjegći, no koje ne možemo također ni prekoračiti, kao što ne možemo poletjeti ako samo raširimo ruke i snažno se zatrčimo prema rubu litice. Sva nastojanja klasične znanosti da pomoću (kako se dugo vjerovalo) omnipotentne eksperimentalne metode, kao i istoga takvoga čovjekova znanja, koje primjenom ove posljednje, dakako, raste, shvati i obuhvati svijet u kojem živi odgovorom na temeljno pitanje *zašto?* ili *otkuda?*, dovela su sredinom 20. stoljeća do, doduše manje omnipotentne, no upravo zato više primjenjive na stvarnost, jedne nove znanosti – sistemske znanosti. Što je sistemska znanost, koji su razlozi njena pojavljivanja, kako je ona povezana sa samim počecima (grčke) znanosti (kao i na koji način se od nje razlikuje) i kuda nas vodi te kakve ona veze ima s temeljnim okosnicama integrativne bioetike, pitanja su na koja će ovo izlaganje pokušati dati odgovore, ostavivši otvorenom mogućnost da se kroz rečeno dotakne smisao i doseg čovjekova mišljenja, koje mu nikad ne dozvoljava da se u potpunosti *u nečemu* ukorijeni, ali bez kojega također ni nema svojih korijena.

WHERE IS SCIENCE COMING FROM AND WHERE IS IT GOING?

An Attempt of Understanding the Scientific Thinking and Its Future

Since man has for the first time wondered about the world *around* him, and himself, hence, the world *in* him, a lot of time, theories, experiments, and changes of thoughts and paradigms passed before his eyes, but the

thing that did not pass is the constancy of thinking (in a context of the one *who* is thinking) that we can never escape nor overstep, as well as we are not able to fly if we just spread our hands and run fast toward the edge of a cliff. All endeavours of classical science, that, with the help of (for a long time believed) omnipotent experimental method, and human knowledge (which, by the application of this very method, of course, increases), to understand and encompass the world in which it lives by answering a basic question *why?* or *wherefrom?*, had brought us, in the middle of the 20th century, to a new kind of science, less omnipotent, but therefore more applicable to reality – namely, systems science. What is systems science, what are the causes of its emergence, how is systems science connected to the very beginnings of (Greek) science (and also what are the main differences between them), and where it leads us, as well as what are the connections with the main guidelines of integrative bioethics, these are the questions which will try to be answered in this presentation, leaving open the possibility to reach the sense and scope of human thinking, that never allow for a man to root *in something*, but without which he nevertheless does not have his roots.

LIDIJA GAJSKI

*Dom zdravlja Zagreb-Centar, Zagreb, Hrvatska /
Health Centre Zagreb-Centre, Zagreb, Croatia*

ŠTO SE DOGODILO S »PRVO NE ŠKODITI«?

Moderna medicina nudi veliki broj dijagnostičkih, terapijskih i preventivnih postupaka. Nesporno je da su oni u značajnoj mjeri pridonijeli poboljšanju ljudskog zdravlja. No objektivan pristup nalaže da govorimo i o negativnim stranama suvremene medicinske prakse. Hipertrofija medicine nosi sa sobom značajnu izravnu i neizravnu, mnogostruku i dugoročnu štetu.

Agresivni i nepotrebni medicinski postupci sve su češći uzrok oštećenja zdravlja i smrti. Rastući troškovi suvišnih postupaka i neželjenih učinaka povećavaju osobne izdatke i dovode u pitanje održivost zdravstvenih sustava. Nametnuti strah od bolesti, mnoštvo informacija iz raznih izvora, te sumnja i nepovjerenje prema liječnicima u bolesnika stvaraju tjesko-

bu i psihoemocionalno opterećenje. Konačno, socio-kulturna jatrogeneza očituje se kroz gubitak holističkog i humanog obilježja medicine i kroz redefiniranje samog koncepta bolesti i zdravlja.

WHAT HAPPENED TO “FIRST, DO NO HARM”?

Modern medicine offers numerous diagnostic, therapeutic and preventive procedures. They have undoubtedly contributed to the improvement of human health. However, an objective approach requires that we talk about negative sides of the modern medical practice as well. Hypertrophy of medicine brings about significant direct and indirect, manifold and long-term harm.

Aggressive and unnecessary medical procedures cause more and more injury and death. Increasing costs of superfluous procedures and adverse effects increase personal expenses and threaten health systems' sustainability. Imposed fear of disease, loads of information from various sources, along with the distrust of physicians, creates anxiety and emotional distress of the patients. Finally, sociocultural iatrogenesis manifests itself in the loss of the holistic and humanistic quality of medicine and in the redefinition of the very concept of disease and health.

GHOLAMREZA HASHEMI TABAR

*Faculty of Veterinary Medicine, Ferdowsi University of Mashhad, Iran /
Veterinarski fakultet, Ferdowsijevo sveučilište u Mashhadu, Iran*

ANIMAL BIOTECHNOLOGY AND ETHICAL DILEMMAS

Animal biotechnology – which includes both genetic engineering and mammalian cloning – has expanded rapidly in recent decades. Considerable advances in this field have been made with transgenic fish, which may be the first real test case for regulatory bodies. Decisions about the development and use of animal biotechnology can be based on multiple factors. Three broad categories of ethical issues are associated with animal biotechnology: (1) the technology's impact on the animals themselves, (2) the institutions and procedures that govern the research and applications within the agrifood system, and (3) the relationships between humans and animals. Among the world's largest religions, there are very few clear-cut

taboos prohibiting animal biotechnology, although ethical implications can be drawn from the general role of animals within the religious tradition and from beliefs and practices that address animal care and use, animal breeding, and human diet. In this paper all of the ethical issues involved in animal biotechnology will be discussed in details.

ZOO-BIOTEHNOLOGIJA I ETIČKE DILEME

Zoo-biotecnologija – koja uključuje genetički inženjering i kloniranje sisavaca – rapidno je napredovala posljednjih desetljeća. Značajni napreci u ovom polju postignuti su s transgenskom ribom koja bi mogla biti prvi pravi test za regulatorna tijela. Odluke o razvoju i korištenju zoo-biotecnologije mogu se bazirati na različitim faktorima. Tri glavne kategorije etičkih pitanja povezanih sa zoo-biotecnologijom su: (1) utjecaj tehnologije na same životinje, (2) institucije i procedure koje vladaju istraživanjima i primjenama u agro-prehrambenom sustavu, te (3) odnosi između ljudi i drugih životinja. U najvećim svjetskim religijama samo je nekoliko jasnih tabua koji zabranjuju zoo-biotecnologiju, premda se etičke implikacije mogu izvući iz opće uloge životinja u religijskoj tradiciji te iz vjerovanja i praksi koje se tiču skrbi o životinjama i iskorištavanja životinja, uzgoja životinja i ljudske prehrane. U ovom će se izlaganju podrobno raspravljati o etičkim problemima vezanima uz zoo-biotecnologiju.

ABDOLLAH JAMSHIDI

*Faculty of Veterinary Medicine, Ferdowsi University of Mashhad, Iran /
Veterinarski fakultet, Ferdowsijevo sveučilište u Mashhadu, Iran*

ETHICS OF FOOD: ANIMAL SLAUGHTER PROCEDURES

The consumption of meat is a part of the dietary culture of many people. Wherever animals are slaughtered, some ethical principles can be applied. The individual animal may experience fear, distress and pain during the slaughter process. Some farmed animals will be ‘home killed’ where they are reared, and the slaughter methods have not changed for thousands of years.

But, many animals are taken to centralised commercial plants for slaughter. For these animals, transport to slaughter has the potential to cause distress and suffering. During lairage, animals may be mixed with unfamiliar animals and this may result in fighting. Some people believe that animals have the potential to be distressed by the sight, smell and sound of slaughter. Human rules of slaughter indicate that animals should not be slaughtered at the site of living animals. Before slaughter, immediate stunning is a critical procedure that should be considered. If a stunning process (mechanical or electrical stunning) can induce unconsciousness in less than 300 ms this is considered to be ‘immediate’. This procedure should be enforced by legislation in societies, even for slaughtering animals in farms. But the big question is whether the intention of artificial breeding of an animal into existence, for the sole purpose of raising him to get weight and then slaughter him in his infancy or adolescence, is a moral behaviour.

ETIKA PREHRANE: POSTUPCI KLANJA ŽIVOTINJA

Konzumacija mesa je dio prehrambene kulture mnogih ljudi. Gdje god se kolju životinje moraju biti primjenjivani neki etički principi. Životinja može iskusiti strah, patnju i bol tijekom procesa klanja. Neke uzgojene životinje bit će ubijene »u kućnoj radinosti«, gdje su uzgojene i gdje se metode klanja nisu mijenjale već tisućama godina.

No, mnoge se životinje u svrhu klanja odvode u centralizirane komercijalne tvornice. Ovim životinjama transport može izazvati stres i patnju. Tijekom držanja u oboru životinje mogu biti pomiješane s nebliskim životnjama, što može rezultirati sukobima. Neki ljudi vjeruju da životinje mogu biti uznemirene klanjem i putem vida, njuha i sluha. Pravila klanja kažu da životinja ne smije biti podvrgnuta klanju u prisustvu drugih životinja. Trenutno ošamućivanje životinje prije klanja je kritički postupak koji treba razmatrati. Ako proces ošamućivanja (mehaničkog ili električnog) može izazvati nesvjesticu u manje od 300 ms, onda se to smatra ‘trenutnim’. Ova procedura mora biti zakonski nametnuta društvu, čak i za životinje na farmama. No, veliko je pitanje da li je moralno kada se na umjetan način donosi na svijet životinju samo da bi ju se uzgajalo do određene težine i zatim zaklalo u njezinu djetinjstvu ili adolescenciji.

ORHAN JAŠIĆ, SAMIR BEGLEROVIĆ

*Fakultet islamskih nauka, Sveučilište u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Faculty of Islamic Studies, University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

**FITOETIČKI I ZOOETIČKI PROBLEMI
U BIOETIČKOJ REFLEKSIJI FERIDA ČIČKUŠIĆA**

U prvom dijelu rada ukazuje se na značaj Tradicije muslimana u procesu kritičkog odnosa prema različitim bioetičkim pitanjima, i to osobito fitoetičkim i zooetičkim fenomenima u kontekstu razvoja integrativne bioetike. Ukratko je predstavljena biografija Ferida Čičkušića, a naročito su tematizirani njegovi radovi u islamskim informativnim novinama *Preporod* i *Glasniku Islamske vjerske zajednice*. Ferid Čičkušić je u spomenu tim publikacijama tijekom prve polovine sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća objavljivao tekstove u kojima je problematizirao vjersko-moralni odnos prema okolišu, biljkama i životinjama, a iz rakursa muslimanske moralne teologije (*Ilm al-Ahlāq*). Stoga je u ovom radu osobito naglašena važnost Čičkušićeva teološko-epistemološkog obrasca fundiranog kako na izvorištima islama tako i na adekvatnoj znanstvenoj literaturi. Na osnovu tih tekstova ukazano je na evidentan bioetički senzibilitet u Čičkušićevim radovima u kojima raspravlja o okolišu, kao i nazočnost bioprotekcionističkog stava.

**PHYTOETHICAL AND ZOOETHICAL ISSUES
IN THE BIOETHICAL REFLECTION OF FERID ČIČKUŠIĆ**

The first part of the paper outlines the importance of the Tradition of Muslims in the process of the critical attitude towards the various bioethical issues, especially phytoethical and zooethical phenomena in the context of the development of integrative bioethics. A short biography of Ferid Čičkušić will be presented, including his writings in Islamic newspapers *Preporod* and *Glasnik Islamske vjerske zajednice* (*Islamic Religious Community Herald*). Ferid Čičkušić published articles in these publications in the 1970s. He discusses the religious and moral attitude towards the environment, plants and animals from the point of view of Muslim moral theology (*Ilm al-Ahlāq*). The importance of Čičkušić's theological and epistemological approach, which is based on the fundamental sources of

Islam and on the adequate scientific literature, is especially important. These texts point to the obvious bioethical sensibility in Čičkušić's works in which he discussed about the environment, as well as his bio-protective approach.

VLADIMIR JELKIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska / Faculty of Philosophy, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia

SAVJEST IZ BIOETIČKE PERSPEKTIVE

Savjest je jedna od etičkih tema koju se razumije i tumači na najrazličitije načine, a ja pokušavam pokazati da te tradicionalne načine interpretiranja značenje pojma 'savjest' trebamo revidirati u skladu sa sklopom pitanja koja nameće nova epoha. Iako se savjest razumijevala različito, svim je tumačenjima zajedničko to da je riječ o uključivanju osobe u moralni proces, odnosno o subjektivnoj odgovornosti u svjetskom zbivanju. Primjerice, kršćani smatraju da je savjest nužno subjektivno posredovanje moralnosti, a da je istodobno univerzalna i dana od Boga. Nietzsche također veže savjest uz pojam odgovornosti, ali ona za njega postaje problematična kao »loša savjest« koja ima dugu povijest i postaje teret modernom čovjeku. Na tome tragu i Freudovo shvaćanje savjesti kao superega koji se razvija u pojedinca i preko kojega se pojedincu nameću različite zabrane. Smatram da je za bioetičku perspektivu iz više razloga najpoticajnije Hegelovo stajalište iz *Fenomenologije duha* prema kojem je savjest »Božanska stvaralačka snaga koja ima život u svom pojmu«. Savjest je proizvod moderniteta, gdje se u samom subjektu traži ono što nas kao ljude povezuje. Ograničenje tog stajališta je antropocentrizam te ga treba proširiti i na neljudska bića.

CONSCIENCE FROM BIOETHICAL PERSPECTIVE

Conscience is one of ethical topics understood and explicated in different ways, and I am trying to show that we should reinterpret these traditional ways of interpreting the meaning of the term 'conscience' in congruence with the sort of questions imposed by the new era. In spite of the differ-

ent understandings of conscience, all schools of thought have one thing in common: it is about the inclusion of a person into a moral process, that is, about a subjective responsibility in the real world. For instance, Christians hold that conscience is necessarily a subjective interference of morality, but at the same time universal and given from God. Nietzsche also associates conscience to responsibility, but for him it becomes problematic as “bad conscience” which has a long history and is a burden to modern man. In his wake comes Freud’s understanding of conscience as superego developing in an individual as a means of imposing various bans on him. In my opinion, the most inspiring for bioethical perspective is, for many reasons, Hegel’s standpoint from *The Phenomenology of Spirit* according to which conscience is “a divine creative power which has life in its own idea”. Conscience is a product of modernity where what connects us as people is sought in the subject itself. The limitation of this standpoint is anthropocentrism therefore non-human beings should be included, too.

ANA JOTIĆ¹, MINA NIKOLIĆ²

¹ Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
School of Medicine, University of Belgrade, Serbia

² Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Special Education and Rehabilitation, University of Belgrade, Serbia

BIOETIČKA PITANJA LIJEČENJA I REHABILITACIJE DJECE S GLUHOĆOM

Kongenitalno oštećenje sluha javlja se kod jednog do dva djeteta na 1000 živorođenih i predstavlja najčešći urođeni senzorni deficit. Teška i duboka kongenitalna oštećenja sluha kod djece vrlo se rano uspješno dijagnosticiraju, a potom i liječe kohlearnom implantacijom. Cilj je omogućiti im razvoj govora te uključivanje u sistem obrazovanja i društvo kao osoba bez hendikepa. Kohlearna implantacija, u odnosu na primjenu slušnih aparatova kao drugu opciju, daje superiornije rezultate. Odluku o provođenju liječenja i rehabilitacije donose roditelji ili staratelji. U procesu odlučivanja sudjeluje multidisciplinarni tim (otokirurg, audiolog, psiholog, defektolog) čija je dužnost da upoznaju roditelje s mogućnostima i dugoročnim ishodima različitih vrsta liječenja i rehabilitacije gluhoće kod djece.

BIOETHICAL ISSUES IN TREATMENT AND REHABILITATION OF DEAF CHILDREN

Congenital hearing loss affects 1–2 of 1000 newborns and is the most common inborn sensory defect. Severe and profound sensory hearing loss in children can be successfully detected at an early stage, and treated with cochlear implantation. The aim is to enable these children to develop speech and to include them in educational system and society, as children without handicap. Parents or caretakers make decisions on the choice of treatment and rehabilitation. Cochlear implantation gives superior results in those areas, compared to the use of hearing aids. A multidisciplinary team (that consists of an otosurgeon, an audiologist, a psychologist and an auditory-verbal therapist) plays an important role in the process of decision making. Their duty is to inform the parents about possibilities and long-term results of different treatment and rehabilitation modalities in children with hearing loss.

NIVES JOVIČIĆ¹, ALEKSANDAR RACZ², SANJA KALAMBURA¹

¹ *Veleučilište Velika Gorica, Hrvatska / University of Applied Sciences Velika Gorica, Croatia*

² *Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska / University of Applied Health Studies, Zagreb, Croatia*

ISTRAŽIVANJE PROBLEMATIKE MIJENJANJA ILI USVAJANJA NAVIKA I SPOZNAJA O ODVOJENOM PRIKUPLJANJU OTPADA

Cjelovit sustav gospodarenja otpadom temelji se na principu hijerarhijskog koncepta u kojem se na vrhu nalazi izbjegavanje otpada, potom slijedi vrednovanje, a tek na kraju odlaganje. Procjenjuje se kako tek vrlo mali udio ukupnih količina otpada nastalog u Hrvatskoj tijekom jedne godine nađe put k uporabi. Sve se ostalo, mjereno milijunima tona godišnje, odlaze. Samo mali dio stanovništva Hrvatske shvaća da je otpad najznačajniji problem zaštite okoliša u Hrvatskoj, a velik broj ljudi nema svijesti o potrebi odvojenog prikupljanja i recikliranju. Metodom anketiranja provedeno je istraživanje o razini svijesti o važnosti odvojenog prikupljanja otpada te

gospodarenju otpadom. Istraživanje je imalo za cilj doći do aktualnih spoznaja o percepciji odvojenog prikupljanja otpada, a rezultati istraživanja te statistička obrada podataka prikazani su u radu. Rezultati su pokazali da više od pola ispitanika od ukupnog uzorka razvrstava otpad u vlastitom kućanstvu, a oni koji ne razvrstavaju kao razlog većinom navode nepostojanje infrastrukture za odvojeno prikupljanje otpada u blizini mjesta stanovanja.

ANALYSIS OF THE CHANGING OR ACCEPTANCE OF HABITS AND KNOWLEDGE ABOUT THE SEPARATE WASTE COLLECTION

Integrated waste management system is based on the principle of hierarchical concept where the avoidance of waste is at the top, followed by evaluation, and then the disposal. It is estimated that only a very small proportion of the total quantity of waste generated in Croatia during the year finds the path to recovery. Everything else, measured in millions of tons per year, is disposed. Only a small part of the population of Croatia realizes that waste is the most important environmental issue in Croatia, and a large number has no awareness of the need for separate collection and recycling. The study aimed to reach the current knowledge about the perception of waste collection, and the results of research and statistical analysis of the data will be presented in this paper. The results showed that more than a half of the respondents of the total sample classify waste in their own households, and those who do not, mostly state that the reason for it is a lack of infrastructure for separate collection of waste close to their homes.

HRVOJE JURIĆ

*Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska*

BARE LIFE AND BARE POWER

On the Key Concepts of Bioethical and Biopolitical Theory

Although bioethical theory and biopolitical theory emerged approximately at the same time, initiated by similar concerns, they are often considered to be radically different projects, if not implacably opposed to each other, for example, on the line of distinction conservative/progressive, right/left, etc. However, this view is wrong and reveals an ignorance of either bioethics or biopolitics, or both.

In this paper I will try to show some of the intersections between bioethics and biopolitics, as well as to prove that their encounters could enhance the consideration of both bioethical and biopolitical issues, including key concepts such as (bare) life and (bare) power.

GOLI ŽIVOT I GOLA MOĆ

O ključnim pojmovima bioetičke i biopolitičke teorije

Iako su se bioetička teorija i biopolitička teorija pojavile otprilike u isto vrijeme, potaknute sličnim dilemama, često se smatraju radikalno drugačijim, ako ne i nepomirljivo suprostavljenim projektima, primjerice, na liniji razlikovanja konzervativno/progresivno, desno/lijevo, itd. No, to je viđenje pogrešno i otkriva nepoznavanje bilo bioetike ili bioetike ili obje.

U ovom će izlaganju nastojati prikazati neka presjecišta bioetike i biopolitike, kao i dokazati da bi njihovo povezivanje moglo unaprijediti razmatranje kako bioetičkih tako i biopolitičkih problema, uključujući ključne pojmove kao što su (goli) život i (gola) moć.

SANJA KALAMBURA¹, NIVES JOVIČIĆ¹, ALEKSANDAR RACZ²

¹ Veleučilište Velika Gorica, Hrvatska /

University of Applied Sciences Velika Gorica, Croatia

² Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /

University of Applied Health Studies, Zagreb, Croatia

ANALIZA EKOLOŠKOG OTISKA STUDENATA VELEUČILIŠTA VELIKA GORICA

Ekološki otisak je indikator kojim mjerimo utjecaj ljudi na okoliš, odnosno ljudsko iskorištavanje prirodnih resursa u odnosu na prirodni biokapacitet. Današnji zahtjevi ljudi daleko su veći nego što to okoliš može prihvatiti, stoga ekološki otisak mjeri probleme održivosti s kojima se moderno društvo suočava zbog prekomjerne potrošnje. U radu je korišten kalkulator za izračun ekološkog otiska *Myfootprint*. Pomoću navedenog kalkulatora provedeno je istraživanje o veličini osobnog ekološkog otiska na grupi studenata Veleučilišta Velika Gorica. Cilj istraživanja bio je ukazati na značaj koji ekološka svijest ima u uspostavljanju ravnoteže čovjeka i okoliša te povećanje motivacije za promjene u ponašanju studenata. Rezultati istraživanja te statistička obrada podataka prikazani su u radu. Rezultati su pokazali da je ekološki otisak grupe studenata Veleučilišta Velika Gorica veći od prirodnog biokapaciteta, ali i prosječnog ekološkog otiska stanovnika Republike Hrvatske.

ANALYSIS OF ECOLOGICAL FOOTPRINT AMONG STUDENTS OF THE UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES VELIKA GORICA

Ecological footprint is an indicator that measures the impact of humans on the environment or human exploitation of natural resources in relation to the natural biocapacity. People's demands today are far greater than the environment can accept, therefore ecological footprint measures the sustainability issues which modern society faces due to excessive consumption. In the paper, a calculator *Myfootprint* was used to calculate the ecological footprint. Using the calculator, research was conducted on a group of students of the University of Applied Sciences Velika Gorica. The aim was to underscore the importance of environmental awareness in a balance

between man and the environment, and to increase motivation for changes in the behaviour of students. The results of research and statistical analysis of data are presented in this paper. The results showed that the ecological footprint of a group of students of the University of Applied Sciences Velika Gorica is bigger than natural biocapacity, and of the average ecological footprint of Croatian citizens.

ŽELJKO KALUĐEROVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Novom Sadu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Novi Sad, Serbia*

ANAKSIMENOVO RAZUMIJEVANJE ŽIVOTA

Autor u radu razmatra Anaksimenovo mišljenje o oživljenosti, odnosno oduševljenosti svega, koje se, u njegovoј verziji, moglo objasniti i permanentnom pokretljivošću zraka te njegovim opažljivim manifestacijama. Prvobitno načelo, kako ga je Anaksimen shvatio, bilo je razumljeno kao vječno i stoga nužno neuzrokovano ili samouzrokovano, jednom riječju, duša ili život (*psyche*). Posljednji Milečanin je respektirao i stara vjerovanja koja su povezivala, pa i identificirala, dah i život i dah i dušu. Veza život–dah–duša–zrak, drugačije rečeno, odavno je bila utvrđena u popularnom shvaćanju života duše i zraka, ali je Anaksimen preoblikovao zatečena stanovišta i filozofski recipirao analogiju duše i zraka što ga čovjek udiše i tako živi. Opažanje i uviđanje da je zrak kozmički ekvivalent duše, odnosno života u čovjeku, moglo je, ipak, biti važan motiv da Anaksimen izabere *aer* kao *arche* svega. I ne samo to, nego u skladu s hilozoističkim gledištem, koje je Anaksimen dijelio s ostalom dvojicom miličkih filozofa, grada kozmosa morala je u isti mah biti i grada života. Konačno, moguće je da je i dualna upotreba riječi *pneuma* u 2. fragmentu (DK13B2) vodila Anaksimena do paralelizma čovjeka i kozmosa, odnosno do analogije između mikrokozmosa i makrokozmosa.

ANAXIMENES' UNDERSTANDING OF LIFE

The author considers the Anaximenes' opinion about the aliveness, i.e. the ensoulment of everything which could be explained, according to

him, by the perpetual motion of air, and by its observable manifestations. The first principle, as Anaximenes understood it, was deemed eternal and therefore necessarily non-caused or self-caused, in a word, the soul or life (*psyche*). The last Milesian also respected the old beliefs which connected and also identified breath and life and breath and soul. The connection of life–breath–soul–air, in other words, had been established for a long time in the widespread understanding of the life of soul and air, however Anaximenes redesigned the previous standpoints and philosophically perceived the analogy of the soul and the air which a man breathes in order to live. The perception and recognition that air is a cosmic equivalent of the soul i.e. the life of man, might have been, nevertheless, an important motive for Anaximenes to choose *aer* as *arche* of everything. Furthermore, and in accordance with the hylozoistic view, which Anaximenes shared with the other two Milesian philosophers, the structure of cosmos had to be at the same time the structure of life. Finally, it is also possible that the dual use of the word *pneuma* in the second fragment (DK13B2), led Anaximenes to the parallelism of man and cosmos, i.e. the analogy between microcosm and macrocosm.

IVICA KELAM

*Osijek, Hrvatska /
Osijek, Croatia*

TRANSATLANTSKI SPORAZUM O SLOBODNOJ TRGOVINI (TTIP) I GMO: OD IMAGINARNIH OBEĆANJA DO REALNIH OPASNOSTI

Pregovori oko Transatlantskog sporazuma o slobodnoj trgovini (TTIP), koji se trenutno vode između Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država, izazivaju sve veći otpor u javnosti. Zabrinuti stručnjaci i opća javnost zamjeraju veliku tajnovitost koja okružuje sam proces pregovaranja. Još veću zabrinutost kod europske javnosti izaziva mogućnost uvođenja genetički modificiranih (GM) usjeva na europska polja i neoznačene GM-hrane na police trgovina. U radu ćemo prikazati što je predmet pregovaranja kada je u pitanju poljoprivredna biotehnologija, te koliko je realna opasnost od GM-organizama za europske građane. Naglasak ćemo staviti na ulogu bio-

tehnoloških korporacija, koje su aktivno uključene u proces pregovaranja. Istražit ćemo pravne posljedice usvajanja sporazuma na suverenost država članica Europske unije kada je u pitanju regulacija GMO-a te ukazati na realne opasnosti koje očekuju europske građane i ponuditi moguća rješenja.

TRANSATLANTIC TRADE AND INVESTMENT PARTNERSHIP (TTIP) AND GMO: FROM THE IMAGINARY PROMISES TO THE REAL DANGERS

Negotiations about the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), currently conducted between the European Union and the United States, are causing an increase in public resistance. Concerned experts and the general public have been criticising the great secrecy that surrounds the negotiating process. The possibility of introducing genetically modified (GM) crops to European fields and unmarked GM foods on supermarket shelves causes even greater concern in the European public. In this paper we will present the negotiation subject regarding agricultural biotechnology, and discuss how real the danger of GM organisms is for European citizens. Emphasis will be placed on the role of biotech corporations that are actively involved in the negotiation process. We will explore the legal consequences of accepting the agreement on the sovereignty of Member States of the European Union regarding regulation of GMOs, raise awareness about the real dangers that await European citizens, and offer possible solutions.

KATICA KNEZOVIĆ

*Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Fakultät für Lehrerausbildung, Universität Zagreb, Kroatien*

PRAVNOETIČKI VIDIK GENETIČKIM INŽENJERINGOM PREINAČENIH BILJAKA

Etički je posebice prijeporna pravna zaštita biotehnoloških iznašašća putem patenata na cijele organizme ili njihove dijelove (gene odnosno gen-ske sekvence), dok je patentiranje biotehnoloških postupaka manje sporno. U dalekosežnoj raspravi o biljnoj genskoj tehnologiji polazi se od pitanja

može li se uopće cjelokupni genom, kao skup svih nasljednih faktora, učiniti predmetom vlasništva, budući da takvo što zabranjuje s jedne strane dostojanstvo života, upravo njegova svetost, a s druge strane gene se nije iznašlo, nego zapravo otkrilo. Nadalje riječ je o učincima koje takvi patenti imaju u primjeni genetički preinačenih biljaka i njihovu stavljaju na tržiste, posebice s obzirom na zaštitu sorata i na povlastice koje imaju oplemenjivači i uzgajivači biljaka, a što se posebice odražava na zemlje u razvitu. Iznošenje u okoliš i stavljanje u promet genetičkim inženjerin-gom preinačenih biljaka otvara daljnja etička pitanja glede autonomije poljoprivrednika (načelo koegzistencije i jamstvo odštete) i slobode odabira u potrošača (označavanje, razina genetički preinačenih udjela u proizvodu). Biljna genska tehnologija vrednuje se i prema tome koliko njezina pravna regulativa odgovara načelu pravednosti, primjerice, ima li privilegiranja jednih na račun drugih.

RECHTSETHISCHER ASPEKT DER GENTECHNISCH VERÄNDERTEN PFLANZEN

Ethisch besonders umstritten ist der rechtliche Schutz biotechnologischer Erfindungen durch Patente auf ganze Organismen und ihre Teile (Gene bzw. Gensequenzen), weniger auf biotechnologische Verfahren. Der weitgespannte Diskurs der grünen Gentechnik geht von der Frage aus, ob das Erbgut überhaupt zum Gegenstand eines „Eigentumsrechtes“ zu machen ist, da solches einerseits die Würde, gerade die Heiligkeit des Lebens verbietet, andererseits werden Gene nicht erfunden, sondern allenfalls entdeckt. Ferner geht es um die Auswirkungen, die solche Patente auf die Anwendung und kommerzielle Vermarktung der gentechnisch veränderten Pflanzen haben, wie beispielsweise in Bezug auf Sortenschutz, Züchter- und Landwirteprivileg und damit verbundene Auswirkungen auf die Entwicklungsländer. Freisetzung und Inverkehrbringen der gentechnisch veränderten Pflanzen werfen weitere ethische Fragen in Bezug auf die Autonomie der Landwirte (Koexistenz, Haftung) und über die Wahlfreiheit der Verbraucher (Kennzeichnung, Schwellenwertproblematik). Grüne Gentechnik wird also auch daran gemessen, inwieweit ihre rechtliche Regelung dem Grundsatz der Gerechtigkeit entspricht – ob die Privilegierung einiger auf Kosten anderer geht.

MARKO KOS

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

TRANSANIMALIZAM – OD OPTIČKOG MIŠA DO OPTIČKE ŽIRAFE

U izlaganju se razmatra problematika »stvaranja« ne-ljudskih živih bića kao što je »miš-kiborg« kojem je ugrađen detektor za infracrveno svjetlo (2013.). Takvi su primjeri nedovoljno tematizirani u suvremenim bioetičkim raspravama, usprkos značajnim teorijskim i praktičkim implikacijama tih »transanimalističkih« poduhvata.

Pod pojmom *transanimalizma* donedavno se mislilo na ugrađivanje protetičkih udova u životinje i na slične zahvate preuzete iz humane medicine, no »neumoran« rad znanstvenika na »poboljšanju« životinja otvorio je nove mogućnosti i izazvao nova pitanja i dileme. Njihovo rješavanje mora uzeti u obzir rezultate aktualnih diskusija o *transhumanizmu*, kao što mora počivati na konceptu odgovornosti za ne-ljudska živa bića.

Integrativno pojmljena bioetika u ovom kontekstu nastupa kao disciplina koja obgrluje različite teorijsko-znanstvene dimenzije, anticipira moguće probleme i s obzirom na to nudi praktički relevantna rješenja.

TRANSANIMALISM – FROM THE OPTICAL MOUSE TO AN OPTICAL GIRAFFE

The presentation examines the problem of creating a non-human living being such as the “cyborg-mouse” implanted with an infrared detector (2013). Such examples are not sufficiently discussed in the contemporary bioethical debate, despite the significant theoretical and practical implications of “transanimalistic” enterprises.

Until recently, the notion of *transanimalism* was limited to transplanting prosthetic limbs into animals, influenced by similar procedures taken from human medical practice. The “painstaking” work of scientists on “improvement” of animals has opened new possibilities and provoked new questions and dilemmas. Solutions to these problems must take into account the results of current discussions about *transhumanism* and be based on the concept of responsibility for non-human living beings.

Integratively conceived bioethics appears in this context as a discipline that embraces a variety of theoretical and scientific dimensions, anticipates possible problems, and offers practically relevant solutions.

TOMISLAV KRZNAR, NIKOLINA IRIS FILIPOVIĆ, SINIŠA OPIĆ

*Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Teacher Education, University of Zagreb, Croatia*

**(NE)MOGUĆNOSTI POUČAVANJA FILOZOFIJE
U OKVIRU UČITELJSKIH I ODGOJITELJSKIH STUDIJA –
PLURIPERSPEKTIVNI PRISTUP**

Filozofija u nastavi »nefilozofskih« studija mora, osim informativne, imati i naglašeno formativnu dimenziju. Ona »mora«, osim što poučava brojne činjenice iz povijesti filozofije, objašnjavati uvide u sklopove znanja, stvarati mogućnost kritičkog mišljenja, razvijati kategorijalni aparat i sl., također, oblikovati karakter osobe koja će se baviti odgojiteljstvom i učiteljstvom, a to je moguće činiti jedino trajnim propitivanjem vlastitog životnog okružja, introspektivnim zahvatima u vlastite misaone i svjetonazorske pozicije te refleksivnim uvidima u profesionalne aktivnosti. U tom kontekstu, u okviru ovog izlaganja nastojimo razabrati problem pluriperspektivizma, mogućnost njegova daljnje metodološkog oblikovanja i njegovu primjenjivost u sferi podučavanja filozofije. Osim teorijskih uvida, ovo izlaganje donosi i rezultate istraživanja napravljenog na temelju preliminarnih modela razumijevanja uloge pluriperspektivizma u nastavi.

**(IM)POSSIBILITIES OF TEACHING PHILOSOPHY
IN THE CONTEXT OF TEACHER AND
PRESCHOOL EDUCATION PROGRAMMES –
A PLURIPERSPECTIVAL APPROACH**

Teaching philosophy in “unphilosophical” programs must, in addition to informative, have a formative dimension. Philosophy “must”, apart from teaching numerous facts from the history of philosophy, explain insights into sets of knowledge, create the possibility of critical thinking, develop categories, etc., as well as contribute in “shaping” the character of the per-

son who will become a teacher or an educator. We believe that this is only possible throughout persistent questioning of our own living environment, introspection in our individual thinking and permanent questioning of our worldviews, and reflective insights into professional activities. In this context, we will try to discern the problem of pluriperspectivism, the possibility of its further methodological design and its applicability in the field of teaching philosophy. Besides theoretical insights, this paper brings the results of research done on the basis of preliminary models for understanding the role of pluriperspectivism in education.

MISLAV KUKOĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia*

BIOETIČKI SENZIBILITET MEDITERANSKE FILOZOFIJE ALBERTA CAMUSA

Svojom mediteranskom filozofijom Albert Camus suprotstavlja mjeru savršenstvu, čovjeka Bogu, prirodu povijesti, pobunu revoluciji, *carpe diem* sadašnjosti eshatonu budućnosti, sunčano mišljenje Mediterana mruku europskog sjevera. Suprotstavljajući mediteranski kult prirode hegelovsko-marksističkoj ideologiji sretnoga kraja povijesti, Camus afirmira dionizijsku dimenziju života s jasnim tragovima ekologističkog i bioetičkog senzibiliteta, na koje se u ovome prilogu želi ukazati.

BIOETHICAL SENSIBILITY OF ALBERT CAMUS' MEDITERRANEAN PHILOSOPHY

With his Mediterranean philosophy Albert Camus confronts moderation with perfection, human with God, nature with history, revolt with revolution, *carpe diem* of the present with eschaton of the future, the sunny thought of the Mediterranean with the darkness of the European North. Opposing the Mediterranean cult of nature to the Hegelian-Marxist ideology of the happy end of history, Camus affirms the Dionysian dimension of life with clear traces of an environmental and bioethical sensibility which the author in this paper wants to point out.

EMIL KUŠAN

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Splitu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Split, Croatia*

LEVINASOVA ETIKA KAO UPORIŠTE ZA BIOETIKU

Izlaganje je usmjereno prema uspostavljanju veze između egzistencijskih nastrojene etike Emmanuela Levinasa i suvremenih stremljenja u polju (europske) bioetike, prvenstveno posredstvom pojma ranjivosti i njegovih raznorodnih implikacija za bioetiku. Ukoliko bi se ovakva veza dala uspostaviti, imajući u vidu širinu Levinasova pogleda na etiku, mogla bi biti od velike važnosti za bioetiku jer bi se fundamentalna ranjivost kao danost svakog bića mogla proširiti i pojasniti u spomenutom egzistencijskom ključu. Uz Levinasa, izlaganje se u mnogočemu oslanja na projekt i kasniju publikaciju *Basic Ethical Principles for European Bioethics and Biolaw*, uređenu od strane Jacoba Dahl Rendtorffa i Petera Kempa, posebice na tamo prisutna razmatranja pojma ranjivosti.

LEVINAS' ETHICS AS A BASE FOR BIOETHICS

The presentation is centred on establishing a connection between the existentialist ethics of Emmanuel Levinas and contemporary efforts in the field of (European) bioethics, specifically through the notion of vulnerability and its diverse implications for bioethics. If such a connection could be established, bearing in mind the width of Levinas' view on ethics, it might be of great importance for bioethics, inasmuch as it would strengthen and further clarify the notion of fundamental vulnerability as a necessary element of every being, giving the interpretation a decidedly existentialist perspective. Alongside Levinas, the presentation is, to a large extent, based on the project and subsequent publication *Basic Ethical Principles for European Bioethics and Biolaw*, edited by Jacob Dahl Rendtorff and Peter Kemp, especially on the considerations of the notion of vulnerability present there.

MILE MARINČIĆ

*Srednja škola »Ivan Švear«, Ivanić Grad, Hrvatska /
Ivan-Švear-Gymnasium, Ivanić Grad, Kroatien*

PČELE I LJUDSKO DRUŠTVO

Nakana ovoga rada jest na primjeru pčela pokazati kako nam priroda daje mnoštvo primjera kako bismo se trebali ponašati a da naš život i rad budu na zadovoljstvo cijele naše zajednice, jednako kao i u odnosu naše zajednice prema drugima, prema onome što nas okružuje. U prvom dijelu rad će se ponajviše orijentirati na prirodu i biologiju same pčele. U drugom ćemo pak dijelu pokušati napraviti paralelu između pčelinjeg i ljudskog društva (zajednice), uz ekskurs o stavovima pojedinih religija, primjerice, islama i kršćanstva, o pčeli. U završnom dijelu rada dotaknut ćemo se moguće pomoći pčele u okviru suvremene tehnologije i znanosti. Na temelju svega navedenog pokušat ćemo u zaokruženju ovoga rada izvući neke konkretnе zaključke za svakodnevni život i djelovanje.

DIE BIENEN UND DIE MENSCHLICHE GESELLSCHAFT

Die Intention dieser Arbeit ist am Beispiel der Bienen zu zeigen, wie die Natur uns viele Beispiele dafür gibt, wie wir uns verhalten sollen und zeigt, dass unser Leben und unsere Arbeit zur Zufriedenheit innerhalb unserer Gemeinschaft, als auch in Bezug auf unsere Gemeinde nach außen, zu dem was uns umgibt. Zuerst werden wir uns hauptsächlich auf die Natur und der Biologie der Bienen orientieren. Im zweiten Teil werden wir versuchen, eine Parallelle zwischen Biene und der menschlichen Gesellschaft (Gemeinschaft) zu zeigen, mit einem Exkurs: welche Einstellung Religion im Bezug zu Bienen hat, wie der Islam und das Christentum. Im letzten Teil des Artikels werden wir auf die mögliche Hilfe von Bienen in der modernen Technik und Wissenschaft gehen. Basierend auf den oben Genannten, werden wir versuchen, durch diese Studie, konkrete Schlussfolgerungen in täglichen Leben und Handlung zu ziehen.

IVAN MARKEŠIĆ

*Institut društvenih znanosti »Ivo Pilar«, Zagreb, Hrvatska /
Institut für Sozialwissenschaften „Ivo Pilar“, Zagreb, Kroatien*

SAMOUBOJSTVO NA KRAJU »POTROŠENOGLA« ŽIVOTA – KAKO GA PREVENIRATI?

U Hrvatskoj raste broj samoubojstava i pokušaja samoubojstava. Muškarci čine dvije trećine samoubojica, i to najvećim dijelom u dobi od 51 do 65 godina života. Međutim, mediji upozoravaju da je velik broj onih koji samoubojstvo počinju nakon 65. godine života.

Kako u današnjemu hrvatskom društvu stari ljudi ne čine neku zanimljivu populaciju, o njihovim samoubojstvima rijetko se govori i piše. Upravo zato autor u ovome radu traži odgovor na sljedeća pitanja: 1) gdje se nalaze uzroci toga što se sve veći broj ljudi dragovoljno odlučuje na kraju svoga već »potrošenog« života dignuti ruku na sebe, te 2) što poduzimaju društvena zajednica i vjerske zajednice u preveniranju samoubojstava starih ljudi koji probleme u kojima su se našli vide nerješivim?

SELBSTMORD AM ENDE DES „VERBRAUCHTEN“ LEBENS – WIE KANN MAN IHN PRÄVENIEREN?

In Kroatien ist es eine wachsende Anzahl von Selbstmorden und Selbstmordversuchen zu feststellen. Männer machen zwei Drittel der Selbstmordtäter und meist im Alter von 51 bis 65 Jahre. Medien warnen vor Zunahme der Anzahl von Personen, die nach dem 65. Lebensjahr Selbstmord begehen.

Da die alten Menschen keine für heutige kroatische Gesellschaft interessante Gruppe ist, wird es von derer Selbstmorden selten gesprochen und geschrieben. Deswegen versucht der Autor dieses Artikels Antwort auf folgende Fragen zu finden: 1) Wo sind die Ursachen dafür, dass eine immer höhere Anzahl von Menschen am Ende derer „verbrauchten“ Lebens freiwillig entscheiden, eigene Hand an sich zu legen; 2) Was unternehmen gesellschaftliche Gemeinschaft und auch Religionsgemeinschaften um Selbstmord der alten Menschen, die sich in den für sie unlösaren Problemen finden, zu prävenieren?

**BRANISLAVA MEDIĆ, BOJAN STOPIĆ,
KATARINA SAVIĆ VUJOVIĆ, NEVENA DIVAC,
RADAN STOJANOVIĆ, DRAGANA SREBRO, MILICA PROSTRAN**

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
School of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

TELEMEDICINA I ETIKA: IZAZOVI NOVIH TEHNOLOGIJA

Razvoj i implementacija informacijskih i komunikacijskih tehnologija stvaraju nove modalitete za pružanje zdravstvene skrbi i nude različite načine prakticiranja medicine. Telemedicina se može definirati kao isporuka zdravstva i informacija na daljinu, kroz upotrebu informacijsko-komunikacijskih tehnologija (IKT). Ove IKT uključuju telefon, radio, faks, e-mail, internet, videokonferencije i komunikaciju putem satelita.

Iako se telemedicina smatra načinom nadilaženja nedostatka dovoljnog broja liječnika u praksi, treba istaknuti da su identificirana brojna etička pitanja: odnos pacijent–doktor, informirani pristanak, povjerljivost, sigurnost podataka, adekvatnost evidencije, kvaliteta i standardiziranost podataka, klinička nadležnost, licenciranost i medicinska odgovornost.

Usvajanje telemedicine je opravданo zbog brzine i njene dostupnosti onim pacijentima koji imaju ograničen pristup medicinskoj pomoći, ali neophodno je da liječnici poštuju etičke smjernice kada primjenjuju telemedicinu u praksi.

TELEMEDICINE AND ETHICS: THE CHALLENGES OF NEW TECHNOLOGIES

The development and implementation of information and communication technology are creating new modalities for providing care for patients and offer different ways of practicing medicine. Telemedicine may be defined as the delivery of healthcare and information across distance, through the use of information communication technologies (ICTs). These ICTs include telephone, radio, fax, e-mail, the internet, videoconferencing and satellite-based communication.

Although telemedicine is viewed as a new way of overcoming shortages of health practitioners, it should be pointed out that numerous ethical

issues are identified: doctor-patient relationship, informed consent, confidentiality, data security, adequacy of records, data standards and quality, clinical competence, licensure and medical responsibility.

The adoption of telemedicine is justified because of its speed and its capacity to reach patients with limited access to medical assistance, but physicians must respect ethical guidelines when practising telemedicine.

NADA MLADINA, ŽARKO MLADINA

*Liječnička komora Tuzlanskog kantona, Tuzla, Bosna i Hercegovina /
Physicians' Chamber of the Tuzla Canton, Tuzla, Bosnia and Herzegovina*

BIOETIČKI POGLED NA EDUKACIJU ODRASLIH U PSIHOSOCIJALNOM RADU

Edukacija u psihosocijalnom radu sastavni je dio edukacije jedino u okvirima nevladinog sektora, odnosno civilnog društva. Aktivni sudionici ove edukacije pokazali su više kreativne spremnosti za komunikaciju, uz porast slobodnog kritičkog rasuđivanja. Ovaj bi sistem trebao obuhvatiti sve generacije, kao što bi trebao imati bioetičku dimenziju.

Civilno društvo objedinjuje sve ono što se može odrediti kao socijalni kapital. Između socijalnog kapitala i obrazovanja postoji uzajamna bliskost. Integrativna bioetika mogla bi biti integrirajući korelat ova dva društvena segmenta u okviru civilnog društva.

Kada se govori o obrazovanju odraslih, o cjeloživotnom učenju, ono se ne smije svoditi na oblike obrazovanja u elementarnim stvarima i postignućima (pismenost, osnovno obrazovanje i sl.), nego treba imati u vidu višu razinu, koja uključuje i bioetičku edukaciju. To je nezaobilazan cilj kojem treba težiti u razvoju strukturalnih segmenata svijesti koji prihvacaјu i favoriziraju takvu poziciju odraslih i ulaze u sadržaj socijalnog kapitala.

BIOETHICAL VIEW ON ADULT EDUCATION IN THE FIELD OF PSYCHOSOCIAL WORK

Education in psychosocial work is an integral part of education only within the NGO sector, i.e. the civil society. Active participants of this education have shown more creative willingness to communicate, with an

increase in free critical thinking. This system should cover all generations, and it also requires a bioethical dimension.

The civil society encompasses all that can be seen as social capital. There is a mutual familiarity between social capital and education. Integrative bioethics could be an integrating correlate of these two social segments within the civil society.

When we talk about adult education, i.e. lifelong learning, it should not be reduced to forms of education in elementary things and achievements (literacy, primary education, etc.), but it needs to have in mind the higher level, which also includes bioethical education. It is an essential objective to be pursued in developing structural segments of consciousness that accept and favour this position of adults and enter the content of social capital.

AMIR MUZUR, IVA RINČIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

BIOETIKA: ZNANOST ILI RELIGIJA?

Bioetika je jedna od disciplina koju je prilično teško definirati. Prvi koji je koncipirao njeno ime – njemački teolog i učitelj Fritz Jahr (1895.–1953.) – smatrao ju je prilagodbom etike napretku psihologije i fiziologije. Van Rensselaer Potter (1911.–2001.), koji je termin iznova izumio ranih 1970-ih, zamislio je bioetiku kao etiku biologičkih znanosti. Danas znamo da se bioetika ne treba povezivati sa »znanošću zasnovanom na dokazima«. Formalno obrazovanje Fritza Jahra, kao i osobno sazrijevanje Vana Rensselaera Pottera, uključujući i neke izravne primjedbe obojice, ukazuju da bi se bioetiku moglo promatrati kao religiju.

Cilj je ovog izlaganja pokušati evaluirati atribucije bioetike, osobito izvorne ideje koje su zagovarali njena dvojica »otaca«, kako bi se poduprlo tezu o realnom statusu discipline. U radu će se koristiti objavljena djela Jahra i Pottera, ali i njihovi životopisi i neobjavljeno naslijede koje pruža uvid u koncipiranje bioetike.

BIOETHICS: SCIENCE OR RELIGION?

Bioethics is one of those disciplines that are quite difficult to define. The first one to use the term – the German theologian and teacher Fritz Jahr (1895–1953) – considered it an adaptation of ethics to the advancement of psychology and physiology. Van Rensselaer Potter (1911–2001), who re-invented the term in the early 1970s, conceived bioethics as the ethics of biological sciences. Today, we know that bioethics cannot be related to the “evidence-based science”. The formal education of Fritz Jahr, as well as the personal maturation of Van Rensselaer Potter, including some direct remarks by both of them, indicate that bioethics may be viewed as religion.

The aim of this paper is to try to evaluate the attributions of bioethics, the original ideas fostered by its two “fathers” in particular, in order to support a proposal of the realistic status of the discipline. The published works of Jahr and Potter will be used in the paper, but also their biographies and unpublished heritage which provides insight into the concepts of bioethics.

**AJNIJA OMANIĆ¹, FAHRUDIN KULENOVIĆ²,
AMER OVČINA³, HAJRUNISA ČUBRO³**

¹ Crveni križ Kantona Sarajevo, Sarajevo, Bosna i Hercegovina /
Red Cross of the Sarajevo Canton, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

² Liječnička komora Kantona Sarajevo, Sarajevo, Bosna i Hercegovina /
Physicians' Chamber of the Sarajevo Canton, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

³ Klinički centar Sveučilišta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Clinical Centre of the University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

NUŽNOST BIOETIKE U ODNOSU PREMA NEIZLJEČIVIM PACIJENTIMA I NJIHOVOJ OKOLINI

Njega i liječenje bolesnika s teškom i neizlječivom bolesti u naše vrijeme zahtijevaju promjenu ponašanja tih nesretnih oboljelih osoba, ali i mijenjanje odnosa zajednice prema njima. Ti bolesnici zasigurno razmisljaju o svojoj teškoj bolesti i predstojećem oprštanju od života, na pragu su najvećeg mogućeg gubitka i rastanka od najdražih ljudi.

U ovom se radu govori o samopomoći i samozaštiti, ali i o aktiviranju užih i širih zajednica koje pomažu oboljelima kako bi im se nadoknadila izostala pomoć i ljubav. Kroz neke primjere iz života oboljelih, istaknut će se potreba da se otvoreno razgovara i da se podiže samouvjerenost, te će se ukazati na nužnost pomoći obitelji, radne zajednice i drugih, kao i na važnost usmjeravanja pojedinaca prema zdravijem ponašanju i stilu življjenja.

NECESSITY OF BIOETHICS IN RELATIONSHIP TOWARDS TERMINAL PATIENTS AND THEIR ENVIRONMENT

Care and treatment of patients with serious or incurable disease in our times require a change in behaviour of these unfortunate persons, but also a change in attitude of the community towards them. These patients surely reflect upon their illness and impending end of their life, being on the threshold of the greatest possible loss and separation from their loved ones.

This paper deals with self-help and self-protection, but also with activating closer and wider communities that assist those who suffer, in order to compensate missing help and love. Through some examples from the lives of the patients, we will emphasize the need for open discussion and raising confidence, point out the necessity of help from the family, the working community, etc., as well as importance of directing individuals towards healthier behaviour and lifestyle.

ANA OPANKOVIĆ¹, KATARINA SAVIĆ VUJOVIĆ², ANA JOTIĆ²

¹ *Klinika za psihijatrijske bolesti »Dr. Laza Lazarević«, Beograd, Srbija / Dr. Laza Lazarević Psychiatric Diseases Clinic, Belgrade, Serbia*

² *Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija / School of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

BIOETIČKA PITANJA U PSIHIJATRIJI

Etika u psihijatriji je vrlo kompleksna, često kontroverzna i dvosmislena. Poznavanje etičkih načela u psihijatriji ipak će pomoći psihijatrima da pronađu praktične i zadovoljavajuće tehnike snalaženja u situacijama koje su konfliktne. Često je problem za psihijatra mjera do koje mentalni poremećaj narušava funkcioniranje pacijenta. Klinička ispitivanja na psi-

hijatrijskim bolesnicima, kao vulnerabilnoj populaciji, poseban je etički problem. Prisilna hospitalizacija je poseban entitet za etiku. Forenzički se psihijatri susreću s brojnim etičkim dilemama. Pitanja pacijenata koji imaju probleme vezane za alkohol ili uzimanje opioidnih sredstava također su dio problematike ispunjavanja bioetičkih principa.

BIOETHICAL ISSUES IN PSYCHIATRY

Ethics in psychiatry is a very complex, and often controversial and ambiguous issue. However, knowledge of ethical principles in psychiatry can assist psychiatrists to develop practical and satisfying techniques for resolving conflict situations. An extent to which a mental disorder negatively affects functioning of a patient often represents a problem for psychiatrists. Clinical trials of psychiatric patients, which is a vulnerable population, represent a special ethical problem. The involuntary hospitalization is a separate entity for ethics. Forensic psychiatrists encounter numerous ethical dilemmas. The issue regarding fulfilment of bioethical principles therefore encompasses questions raised by patients who have issues related to alcohol consumption or use of opioid agents.

**AMER OVČINA¹, AJNIJA OMANIĆ², FAHRUDIN KULENOVIĆ³,
AIDA KAPO¹, SUVADA ŠVRAKIĆ⁴**

¹ *Klinički centar Sveučilišta u Sarajevu, Bosna i Hercegovina /
Clinical Centre of the University of Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

² *Crveni križ Kantona Sarajevo, Sarajevo, Bosna i Hercegovina /
Red Cross of the Sarajevo Canton, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

³ *Liječnička komora Kantona Sarajevo, Sarajevo, Bosna i Hercegovina /
Physicians' Chamber of the Sarajevo Canton, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina*

⁴ *Komora medicinskih sestara/tehničara Kantona Sarajevo, Sarajevo, Bosna
i Hercegovina /*

Nurses' Chamber of the Sarajevo Canton, Sarajevo, Bosnia and Herzegovina

DUŠEVNA SKRB U KONCEPTU ZDRAVSTVENE SKRBI I BIOETIKE

Duhovnost je dio životne filozofije čovjeka. Ona može biti izražena u smislu religioznosti ili vjere, ali je nedvojbeno povezana s prirodom i samom jezgrom čovjeka. Duševna skrb je jezgroviti element skrbi isto kao tjelesna, socijalna i emocionalna dimenzija skrbi.

Istraživanja su pokazala da je duševna skrb efikasna samo onda kada su njegovatelji pouzdani, empatični i imaju dobru edukaciju iz komunikacijskih vještina. Osnovni postulati procesa duševne skrbi su: pružanje udobnosti i brige, pronalaženje svrhe u patnji, pružanje nade, ohrabrenje i izražavanje osjećanja. U samom procesu implementacije duševne skrbi javlja se i niz etičkih dilema koje se odnose na pristupe u duševnoj skrbi, izbjegavanje duševne skrbi od strane njegovatelja i/ili pacijenta/klijenta, čuvanje profesionalne tajne, probleme empatije i profesionalnog sagorijevanja kod njegovatelja.

U radu će biti prikazani ključni aspekti duševne skrbi i njenog značaja u kontekstu sestrinstva i skrbičke prakse, te rezultati anketnog istraživanja provedenog među medicinskim sestrama i njegovateljima po pitanju značaja duševne skrbi.

MENTAL CARE WITHIN THE CONCEPT OF HEALTHCARE AND BIOETHICS

Spirituality is a part of the human life philosophy. It can be expressed in terms of religion or faith, but it is undoubtedly connected with nature and the very essence of human being. Mental care is a core element of care together with physical, social and emotional dimensions of care.

Studies have shown that mental care is effective only when caregivers are reliable, empathetic and have a good training in communication skills. Basic principles of mental care processes are: providing comfort and care, finding purpose in suffering, providing hope, encouragement and expressing feelings. In the process of implementation of mental care there is a range of ethical dilemmas, related to the approaches to mental care, avoiding mental care by the caregiver and/or patient/client, professional secrecy, empathy problems and professional burnout of the caregiver.

The paper will present key aspects of mental care and its importance in the context of care provision and nursing practice, as well as results of the survey conducted among nurses and caregivers on the importance of mental care.

JASMINKA PAVELIĆ

*Institut »Ruđer Bošković«, Zagreb, Hrvatska /
Ruder Bošković Institute, Zagreb, Croatia*

BANKE SPERME

Banka sperme (ili kriobanka) je način/mogućnost pohrane sperme čovjeka. Spermu potom koriste žene koje žele postići trudnoću i materinstvo. Dva su glavna razloga zašto se muškarci odluče na pohranu (donaciju) sperme: 1) da bi osigurali reproduktivnu sposobnost kada su suočeni s bolesću koja bi mogla biti smrtonosna ili čije bi liječenje moglo uzrokovati njihovu neplodnost, ili muškarci čije zanimanje može ugroziti plodnost (atlete, vojnici); 2) altruizam i financijski razlozi. S medicinskog gledišta, trudnoća koja se postigne spermom davatelja jednaka je onoj postignutoj spermom partnera. Međutim, etička i moralna pitanja pohrane i primjene sperme davatelja proizlaze iz činjenice da je davatelj sperme često biološki

otac velikog broja djece te da obično ne sudjeluje u brizi o djeci i u odgoju djece, kao i iz činjenice da lezbijski parovi mogu imati neograničen broj djece.

SPERM BANKS

A sperm bank (or a cryobank) is a facility that collects and stores human sperm from sperm donors which is later used by women who need donor-provided sperm to achieve pregnancy. There are two main motives that drive donors to store their sperm: 1) donations from men who wish to preserve their reproductive options for future use when facing surgery, cancer treatment, or men who have occupations that put their fertility at risk (such as athletes, soldiers); 2) donations from men who contribute for altruistic or financial reasons. From a medical perspective, a pregnancy achieved using donor sperm is no different from a pregnancy achieved using partner sperm. However, sometimes a controversy stems from the fact that donors father children for others, often in considerable numbers, and usually take no part in the upbringing of such children, and also from the fact that some lesbian couples can frequently use sperm banks in order to have unlimited number of children.

VESNA PEŠIĆ¹, EDUARD PAVLOVIĆ²

¹*Riječka nadbiskupija, Rijeka, Hrvatska /*

The Roman Catholic Archdiocese of Rijeka, Rijeka, Croatia

²*Klinički bolnički centar Rijeka, Hrvatska /*

Clinical Hospital Centre Rijeka, Croatia

AGRESIVNOST I OSJEĆAJ KRIVNJE

Agresija se shvaća kao čin direktnog ili indirektnog napada na nas ili nas samih na nekoga drugoga ili objekte u našoj blizini ili tuđoj sredini, čin koji sprečava ostvarivanje nekog cilja. Agresiju uglavnom karakteriziraju nagle, besmislene i uznenemirujuće kretnje. Iza čina agresije nerijetko se može pojavit i osjećaj krivnje. Krivnju najčešće definiramo kao jedan od vrlo snažnih osjećaja koji nas može učiniti bolesnim, deprimiranim i nesposobnim za odnose s ljudima. Cilj ovoga rada je bio vidjeti koliki je

intenzitet krivnje (slab, srednji ili jak) nakon tri vrste agresije (verbalna, fizička i indirektna/materijalna). Pomoću vlastitog, za potrebe ovog istraživanja strukturiranog upitnika, anketirani su punoljetni pojedinci u uvjetima dragovoljnosti i anonimnosti na različitim mjestima Rijeke i dijelova Istre tijekom veljače i ožujka 2015. godine. Anketom je obuhvaćeno 50 osoba (m-25, ž-25). Rezultati ne ukazuju na osjetnu razliku između intenziteta osjećaja krivnje nakon određenih vrsta agresije između muškaraca i žena. Umjesto zaključka, vrijedilo bi zapitati se poradi čega i muškarci i žene iskazuju jači osjećaj krivnje kod počinjenja namjerne materijalne štete negoli nakon što počinu verbalnu ili fizičku agresiju.

AGGRESSION AND FEELING OF GUILT

Aggression is conceived as an act of direct or indirect attack on us or us on other people or objects in our or the vicinity of others, an act that prevents achieving certain goals. Aggression is characterized by the abrupt, unwise and agitational gestures. The guilt often appears after the act of aggression. The guilt is most frequently defined as one of the strong feelings which can produce illnesses, depression or asocial. The aim of this research was to show what the intensity of guilt is (low, middle, or high) after three types of aggression (verbal, physical and indirect/material aggression). Using one questionnaire, designed especially for this research, about 50 adult individuals (m-25, f-25) were voluntarily and anonymously assessed at different places in Rijeka and some parts of Istria during February and March of 2015. Results do not point out a specific difference between males and females which have been exposed to certain types of aggression and the intensity of guilt after the aggression. Instead of offering a conclusion, it is worth asking oneself why did the males and females express more guilt after making the intentional indirect/material aggression than after making the verbal or the physical aggression.

NIKOLA PETRÁŠOVÁ

*Bratislava, Slovakia /
Bratislava, Slovačka*

SLOVAK BIOETHICS AT THE SERVICE OF SLOVAK EUGENICS

Presentation is focused upon legal, medical and ethical attitudes towards abortion in Slovakia. The right to determine the time of giving birth and the number of children is inextricably connected with freedom. Position of women in society was one of the key points of the women's movement. Slovakia is currently divided between the liberal and traditional values. This struggle extends to many issues associated with life as a biological and a sociological issue. The communities around "pro-choice" and "pro-life" standpoints have the biggest influence in this area. Presentation tries to show differences between these two main parties and compares situation in Slovakia to those of other countries with focus on e.g. history, religion or political situation. In general, the conflict between liberal and traditional values has been one of the main themes in Slovakia in the last decade and abortion is one of its concrete proofs.

SLOVAČKA BIOETIKA U SLUŽBI SLOVAČKE EUGENIKE

Izlaganje se fokusira na pravne, medicinske i etičke stavove o pobačaju u Slovačkoj. Pravo na odluku o dobi u kojoj će se rađati i o broju djece nerazmrsivo je povezano sa slobodom. Položaj žena u društvu bio je jedna od glavnih točaka ženskoga pokreta. Slovačka je trenutno podijeljena između liberalnih i tradicionalnih vrijednosti. Ovaj se sukob preljeva na mnoga pitanja povezana sa životom kao biološkim i sociološkim problemom. Najveći utjecaj u ovom području imaju zajednice okupljene oko tzv. *pro-choice* i tzv. *pro-life* stajališta. U izlaganju se nastoji pokazati razlike između dvije glavne stranke i usporediti situaciju u Slovačkoj s drugim zemljama, usredotočujući se npr. na povijest, religiju i političku situaciju. Općenito, konflikt između liberalnih i tradicionalnih vrijednosti jedna je od glavnih tema u Slovačkoj u posljednjem desetljeću, a pobačaj je jedan od konkretnih dokaza za to.

PAVLE PIPERAC

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
School of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

ETIČKA PITANJA KOD ALZHEIMEROVE BOLESTI

Alzheimerova bolest (AB) je najčešći tip demencije, čak do 80 % svih demencija. Mnogi aspekti postavljanja ove dijagnoze i vođenja pacijenta kroz ovu bolest dovode do teških etičkih pitanja.

Problemi koji se javljaju kroz stadije AB uključuju prije svega pitanje do kojeg stupnja treba poštovati autonomiju pacijenta, kada liječnici trebaju uputiti pacijente na daljnja konačna i preciznija dijagnostička testiranja, do kojeg stupnja liječnici trebaju diskutirati sa svojim pacijentima o najgorim mogućim ishodima kada govore o daljem napretku bolesti. Još jedno od krupnih etičkih pitanja jest kada i da li ikad treba dozvoliti pacijentima s AB da sudjeluju u istraživanjima. Usprkos sličnostima među pacijentima s AB, odgovor svakog pacijenta, čak i na iste vanjske uvjete, jedinstven je.

ETHICAL ISSUES IN ALZHEIMER'S DISEASE

Alzheimer's disease (AD) is the most common type of dementia, taking up to 80% of all cases of dementia. Many aspects of setting the diagnosis for AD and treating the patients, lead to serious ethical issues.

Problems arising during the course of the disease, first of all, include the question to what extent should patient's autonomy be respected, when doctors should refer patients to do more elaborate diagnostic tests, and to what extent the worst case scenarios should be discussed with patients. Another major ethical issue is under what circumstances, if at all, AD patients should be permitted to take part in clinical research. Despite the similarities among AD patients, the response of each individual, even to same or similar conditions, is unique.

IGOR PRIBAC

*Faculty of Arts, University of Ljubljana, Slovenia /
Filozofski fakultet, Sveučilište u Ljubljani, Slovenija*

WHO SHOULD SEAT IN THE NATIONAL ADVISORY BOARDS FOR MEDICAL ETHICS?

The paper tackles the common opinion that medical experts are the most qualified to resolve ethical questions that arise in medical practice. After analysing three alternative answers to the question about the membership structure of advisory boards for medical ethics (physicians, ethicists, interdisciplinary), the paper builds an argument against exclusively constructed medical boards and argues for the inclusion of moral philosophers, basing the proposition on an assumption of high value of personal autonomy and on a distinction between health and good. The proposed answer will be evaluated against the UNESCO *ad hoc* guidelines. A comparative outline of the structure of advisory boards in some OECD countries will be presented.

TKO TREBA SJEDITI U NACIONALNIM SAVJETODAVNIM ODBORIMA ZA MEDICINSKU ETIKU?

Izlaganje se tiče uvriježenog mišljenja da su medicinski stručnjaci najkvalificiraniji za rješavanje etičkih pitanja koja se pojavljuju u medicinskoj praksi. Nakon analiziranja triju alternativnih odgovora na pitanje o strukturi članstva u savjetodavnim odborima za medicinsku etiku (liječnici, etičari, interdisciplinarno) izlaganje nudi argument protiv ekskluzivno medicinskih tijela i argumentira u prilog inkluziji moralnih filozofa, zasnovajući prijedlog na tezi o visokoj vrijednosti osobne autonomije i na razlici između zdravlja i dobra. Predloženi će se odgovor evaluirati s obzirom na UNESCO-ove *ad hoc* smjernice. Također će se prezentirati komparativni pregled strukture savjetodavnih tijela u nekim zemljama OECD-a.

ALEKSANDAR RACZ, JOSIP KRNJAK, MARIJA FRKOVIĆ

*Zdravstveno veleučilište, Zagreb, Hrvatska /
University of Applied Health Studies, Zagreb, Croatia*

**»ERRARE (ERRASSE) HUMANUM EST,
SED IN ERRARE (ERRORE) PERSEVERARE DIABOLICUM«**

‘Gossypiboma’ i ostavljeni kirurški pribor u pacijentu

Institut za medicinu u SAD-u 1999. ukazuje na činjenicu da 98 000 ljudi svake godine umire zbog medicinskih pogrešaka u bolnicama. U 2010. Ured državnog inspektora za zdravstvo i socijalnu skrb ukazuje da je 180 000 pacijenata Medicarea umrlo zbog neadekvatne bolničke njege. Ako su brojke točne, medicinske pogreške su treći po redu uzrok smrti u SAD-u, odmah iza karcinoma i srčanih bolesti. Jedna pogreška koja se stalno ponavlja ali slabo razumije jest ‘Gossypiboma’, ime koje se koristi za ostavljanje kirurških spužvi, kompresa ili ručnika u tijelu pacijenta (*gossypium*, latinski = *pamuk* + *boma*, svahili = *mjesto skrivanja*). Procjenjuje se da se događa u jednom od 100 do 300 kirurških zahvata. Spužva je samo primjer kirurškog pribora koji je nenamjerno ostavljen u tijelu pacijenta tijekom operacije. Najčešće zaostaju igle, oštice noževa, sigurnosne igle, skalpele, štipaljke, škare, ručnici i elektrokirurški adapteri. Također se ostavljaju pincete, forcepsi, vrhovi i usisne cijevi sisaljki, dijelovi ultrazvučnih sondi, pumpice za ispiranje, vodilice kriotoma i kirurških lasera te mjerni uređaji. Štetne posljedice uzrokovane ostavljenim priborom uključuju reakciju lokalnog tkiva, infekcije, perforaciju i začepljenje krvnih žila, te smrt pacijenta u boli i patnji.

**“ERRARE (ERRASSE) HUMANUM EST,
SED IN ERRARE (ERRORE) PERSEVERARE DIABOLICUM”**

‘Gossypiboma’ and Retained Surgical Instruments

The Institute of Medicine in USA in 1999 indicated that 98,000 people annually die due to hospital errors. In 2010, the Office of the General Inspector for Health and Human Services indicated that 180,000 Medicare patients died due to inappropriate hospital care. If the figures are accurate, medical errors are the third leading cause of death in the United States, just

after cancer and heart disease. One persistent but poorly understood error is called ‘Gossypiboma’, the name given to a retained surgical sponge, pad, or towel (*gossypium*, Latin = *cotton* + *boma*, Swahili = *place of concealment*). It is estimated to occur in 1 out of 100 to 300 surgical. Sponge is just one of the possibly retained surgical instruments that is any item inadvertently left behind in a patient’s body in the course of surgery. Commonly retrained instruments are needles, blades, safety pins, scalpels, clamps, scissors, towels, and electrosurgical adapters. Tweezers, forceps, suction tips and tubes, scopes, ultrasound tissue disruptors, aseptic bulbs, cryotomes and cutting laser guides, and measuring devices, are also retrained. Reported adverse events include local tissue reaction, infections, perforation and obstruction of blood vessels, and death in pain and suffering.

SANDRA RADENOVIĆ

*Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Sport and Physical Education, University of Belgrade, Serbia*

»FIZIKA ATMOSFERE« ILI: ZAŠTO NOVI ZNANSTVENI PRISTUPI NISU ZANIMLJIV MEDIJIMA?

U ovom radu autorica navodi činjenice vezane za masovno onesvješćivanje djece u osnovnoj školi u Šajkašu, koje se dogodilo 10. veljače 2015. godine. Epidemiolozi i psiholozi smatraju da je riječ o »udžbeničkom primjeru masovne hysterije«, a konačna dijagnoza, koju je objavilo Ministarstvo prosvjete, glasi: »kolektivna nesvesna psihosomatska reakcija«. Autorica nastoji razmotriti posljedice ovakve dijagnoze sa sociološkog stanovišta, kao i čitav kontekst izvještavanja o »zagonetki u Šajkašu«. Najzad, autorica će govoriti o znanstvenom objašnjenju masovnog onesvješćivanja djece koje je ponudila »Beogradska škola meteorologije«. Ovo objašnjenje nije poznato u javnosti i do sada su samo dva medija predstavila ovaj znanstveni pristup. Zašto ovo znanstveno objašnjenje nije prisutno u medijima? – jedno je od pitanja na koje će autorica pokušati odgovoriti.

“PHYSICS OF THE ATMOSPHERE” OR: WHY NEW SCIENTIFIC APPROACHES ARE NOT INTERESTING FOR MEDIA?

In the paper the authoress exposes the facts regarding collective loss of consciousness of children in primary school in Šajkaš on 10th February 2015. Epidemiologists and psychologists consider this phenomenon a “classic example of mass hysteria” and the final diagnosis that Ministry of Education noted is: “collective unconscious psychosomatic reaction”. Authoress tends to consider the consequences of the mentioned diagnosis and the whole context of the reporting about the “riddle in Šajkaš” from the sociological standpoint. Finally, the authoress is going to present a scientific explanation of the mentioned collective loss of consciousness of children which was offered by the “Belgrade School of Meteorology”. This explanation is not well known in public and only two media presented this scientific approach until now. Why this scientific explanation is not present in media? – that is one of the questions the authoress is going to try to answer.

IVA RINČIĆ, AMIR MUZUR, ROBERT DORIČIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

BIOETIKA JE (VRLO) PRIVATNA STVAR

Prema većini definicija, od znanosti se, između ostalog, očekuje i objektivnost. Nedorečenost definicije bioetike (prvenstveno njenog pravog mesta među znanostima, filozofijom i religijom), kao i njena duboka prožetost kulturom, posljedovala je, vjerojatno, činjenicom da su na njen domišljanje i razvitak snažno utjecali subjektivni momenti i privatni životi, kao i obrnuto.

U ovome radu pokušava se usporedbom konteksta životnih i profesionalnih putova Fritza Jahra i Vana Rensselaera Pottera kao glavnih ideatora bioetike, te nekih njenih preteča (Ignaz Bregenzer) odnosno popularizatora (Ivan Šegota, Calvin DeWitt), analizirati značenje osobnog u genealogiji discipline. U tom će se svjetlu razmotriti i recentne rasprave o bioetici kao

»pseudoznanosti«, kao i njen dihotomični razvitak u pravcu pragmatičnog principalizma, odnosno ofilosofljenog europeiziranog pluriperspektivizma.

BIOETHICS IS A (VERY) PRIVATE MATTER

According to the majority of definitions, it is expected from science, among others, to be objective. The understatement of the definition of bioethics (primarily of its real place among sciences, philosophy, and religion), as well as its deep saturation with culture, has probably resulted in the fact that conceiving and development of bioethics have strongly been influenced by subjective moments and private lives, and vice versa.

In the present paper, the contexts of personal and professional pathways of Fritz Jahr and Van Rensselaer Potter (as the main ideators of bioethics), as well as of some of its predecessors (Ignaz Bregenzer) and popularisers (Ivan Šegota, Calvin DeWitt), have been confronted and the significance of the private within the genealogy of the discipline has been analysed. In this light, some recent discussions on bioethics as a “pseudoscience” will be considered, as well as its dichotomous development into a pragmatist principlism and the philosophised Europeanised pluriperspectivism, respectively.

LEONARDAS RINKЕVIČIUS

*Department of Social Sciences and Humanities, Lithuanian University of Health Sciences, Kaunas, Lithuania /
Odjel za društvene i humanističke znanosti, Litvansko sveučilište za zdravstvene znanosti, Kaunas, Litva*

CHALLENGES AND PRACTICES OF INTEGRATIVE BIOETHICS EDUCATION: THE CASE OF LITHUANIA

This paper addresses the challenges of integrative bioethics education, and specific examples in Lithuania, dealing with the issues of human dignity, social self-determination, and deliberative democracy in genetic, stem-cell, and bio-tech research and practice. It addresses bioethics at different stages of human life including *inter alia* social and bioethical controversies

of artificial fertilization, abortion, euthanasia and other, from at least two perspectives: a) public discourse, encompassing actors and factors shaping the public discourse; b) integrative bioethics addressing the challenges arising from the public discourse.

The paper exemplifies these challenges in integrative bioethics on the case of Lithuania. More specifically, it draws on approaches taken at the Lithuanian University of Health Sciences. Conceptually, the paper arrives at the conclusion that integrative bioethics can be interpreted as a new spiral or as a re-combination of bioethics and ecological ethics. In terms of social sciences and humanities, it also shades a new light on theoretical accounts in moral philosophy and environmental sociology.

IZAZOVI I PRAKSE INTEGRATIVNOBIOETIČKE EDUKACIJE: SLUČAJ LITVE

Ovo se izlaganje osvrće se na izazove integrativnobioetičke edukacije i specifične primjere u Litvi, baveći se problemima ljudskog dostojsstva, društvenog samoodređenja i deliberativne demokracije u genetičkom istraživanju, istraživanju matičnih stanica i biotehnološkom istraživanju te njihovoj praksi. Izlaganje se osvrće na različite stupnjeve ljudskoga života uključujući *inter alia* društvene i bioetičke kontroverze umjetne oplodnje, pobačaja, eutanazije i dr., i to iz najmanje dvije perspektive, a to su: a) javni diskurs koji obuhvaća djelatnike i faktore koji oblikuju javni diskurs; b) integrativna bioetika koja se bavi izazovima koji proizlaze iz javnoga diskursa.

Izlaganje oprimjeruje ove izazove u integrativnoj bioetici slučajem Litve. Specifičnije, ono se fokusira na pristupe koji se koriste na Litvanskom sveučilištu za zdravstvene znanosti. Konceptualno, izlaganje dolazi do zaključka da se integrativna bioetika može interpretirati kao nova spirala ili rekombinacija bioetike i ekološke etike. S obzirom na društvene i humanističke znanosti, ona također baca novo svjetlo na teorijske doprinose u filozofiji i sociologiji okoliša.

**KATARINA SAVIĆ VUJOVIĆ, SONJA VUČKOVIĆ,
DRAGANA SREBRO, BRANISLAVA MEDIĆ,
RADAN STOJANOVIĆ, MILICA PROSTRAN**

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
School of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

BIOETIČKI PROBLEMI KLINIČKIH ISPITIVANJA U PEDIJATRIJSKOJ POPULACIJI

Djeca su vulnerabilna grupa ispitanika. Stoga je potrebno uvesti posebne mјere zaštite njihovih prava u kliničkom ispitivanju lijekova i spriječiti njihovo izlaganje nepotrebnom riziku. Da bi kliničko ispitivanje lijeka bilo korisno za ispitanike, kao i za drugu djecu, mora biti dobro dizajnirano kako bi se osigurala kvaliteta i omogućila interpretacija dobivenih rezultata. Uloga i nadležnost etičkog komiteta ključna je u zaštiti ispitanika. Pri razmatranju protokola koji obuhvaća dječju populaciju, etički komitet mora imati članove ili eksperte koji raspolažu znanjem iz etičkih, kliničkih i psihosocijalnih pitanja vezanih uz djecu. Ispitanici, odnosno njihovi roditelji ili rođaci, ne smiju ni na koji način biti neprimjereno navođeni na sudjelovanje u ispitivanju. Naknade i životni troškovi mogu biti osigurani u okviru troškova pedijatrijskog kliničkog ispitivanja.

BIOETHICAL ISSUES OF CLINICAL TRIALS IN PAEDIATRIC POPULATION

Children are a vulnerable group of respondents. Therefore, it is necessary to introduce special measures to protect their rights in the clinical drug trials and prevent their exposure to unnecessary risk. Clinical drug trials must be well designed in order to ensure the quality and facilitate interpretation of the results. The role and authority of the Ethics Committee is the crucial key for the protection of patients. In reviewing the Protocol, which includes children, the Ethical Committee should have members or experts who have knowledge of ethical, clinical and psychosocial issues of children. Respondents and their parents or relatives should not be included in the study inappropriately. Fees and living expenses may be provided within the cost of paediatric clinical trials.

DANKA SINADINOVIĆ

*School of Medicine, University of Belgrade, Serbia /
Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija*

**DOCTOR–PATIENT RELATIONSHIP
THROUGH THE PRISM OF INSTITUTIONAL POWER**

This paper deals with the doctor–patient interaction through the relation between language and power in institutional communication. Using tools available in the fields of (critical) discourse analysis, ethnomethodology and conversation analysis, the characteristics of doctor–patient relationship are observed through two types of interaction – medical encounter (a conversation between a doctor and a patient in doctor's surgery) and doctor talking to patient indirectly (through appearance in TV shows or writing articles intended for common population). Through examples from literature and research, we will consider the amount of individual power doctors and patients possess, as well as the ways of demonstrating the power doctors have as representatives of their institution.

**ODNOS LIJEČNIKA I PACIJENTA
KROZ PRIZMU INSTITUCIJSKE MOĆI**

Ovaj rad promatra interakciju liječnika i pacijenta kroz odnos jezika i moći u okviru institucijske komunikacije. Uz pomoć mehanizama koje nude (kritička) analiza diskursa, etnometodologija i analiza konverzacije, razmatraju se osobine odnosa liječnik–pacijent kroz dvije vrste interakcije – medicinski susret (razgovora između liječnika i pacijenta u liječničkoj ordinaciji) i posredno obraćanje liječnika pacijentu (putem gostovanja u televizijskim emisijama ili pisanja za časopise namijenjene široj populaciji). Kroz primjere iz literature i istraživanja, promatra se količina moći koju u ovakvoj interakciji imaju liječnik i pacijent pojedinačno, kao i načini na koje liječnik demonstrira moć koju posjeduje kao predstavnik institucije.

**DRAGANA SREBRO, RADAN STOJANOVIĆ, SONJA VUČKOVIĆ,
KATARINA SAVIĆ VUJOVIĆ, NEVENA DIVAC,
BRANISLAVA MEDIĆ, MILICA PROSTRAN**

*School of Medicine, University of Belgrade, Serbia /
Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija*

SPORT AND DOPING – BIOETHICAL ISSUES

Playing sports contributes to the preservation and improvement of health. For professional athletes it is a way to fame and money. Doping is an improper use of substances/methods in order to improve physical performance, which is achieved by an “artificial” increase in muscle mass and/or reduction of the level of fatigue. World Anti-Doping Agency brings anti-doping regulations and provides a List of prohibited substances. The use of prohibited substances may be permitted for medical reasons (therapeutic use exception – TUE). Around 70% of the athletes use some of the supplements. The issue of safety (side effects) of substances used is imposed. Medical scientific evidence is needed to protect the health of athletes and prevent abuses in sport. The evidence is obtained by preclinical and clinical research of the substances that can increase muscle performance, or have the potential to mask the use of banned substances.

SPORT I DOPING – BIOETIČKA PITANJA

Bavljenje sportom doprinosi očuvanju i poboljšanju zdravlja. Za profesionalne sportaše to je i put do slave i novca. Doping predstavlja nepravilnu upotrebu supstanci/metoda s ciljem poboljšanja fizičkih performansi, što se postiže »umjetnim« povećanjem mišićne mase i/ili smanjenjem zamaora. Svjetska agencija za borbu protiv dopinga donosi antidopinške propise i objavljuje popis zabranjenih sredstava. Upotreba zabranjenih supstanci može biti dopuštena pod određenim uvjetima iz medicinskih razloga (izuzetak za terapeutsku upotrebu – TUE). Oko 70 % sportaša koristi neke od suplemenata. Pitanje sigurnosti primjene (neželjenih efekata) supstanci se dodatno nameće. Da bi zaštitili zdravlje sportaša i sprječili zloupotrebe u sportu neophodni su medicinski znanstveni dokazi o farmakološkom utjecaju supstanci koje mogu povećati mišićne performanse ili imaju potencijal da maskiraju upotrebu druge zabranjene supstance.

NATAŠA ŠKARIČIĆ

Zagreb, Hrvatska /
Zagreb, Croatia

ANALIZA JAVNE RASPRAVE O POLITICI CIJEPLJENJA U HRVATSKOJ

Nakon provedene javne rasprave o inicijativi za ukidanje zakonske odredbe o obavezi cijepljenja iz članka 40. Zakona o zaštiti pučanstva od zaraznih bolesti, Ministarstvo zdravljia unijelo je i u novi nacrt Zakona o zaštiti prava pacijenata odredbu po kojoj se načelo autonomije i institut informiranog pristanka suspendiraju kada su u pitanju programi cijepljenja. Ukoliko takav zakon prođe u saborskoj proceduri, u Hrvatskoj će sloboda odlučivanja o cijepljenju biti suspendirana s čak dva zakona. Autorica analizira kontekst, sadržaj i kvalitetu javne rasprave o ovoj temi, koja se uglavnom odvijala unutar binarizma *znanstvena prosvijećenost – šarlatanstvo*. Nalazeći da su sve institucije koje su sudjelovale u raspravi posve zanemarile humanističke, etičke i političke argumente i koncepte, autorica zaključuje da će tok i ishod rasprave dodatno učvrstiti dominaciju paternalizma u hrvatskom zdravstvenom sustavu i obeshrabriti humanističke inicijative za demokratizaciju zdravstvene politike.

ANALYSIS OF PUBLIC DISCUSSION ON THE VACCINATION POLICY IN CROATIA

After conducting the public discussion on the initiative for abolition of the legislative regulation on obligatory vaccination from Article 70 of the Act on the Protection of the Population against Communicable Diseases, the Ministry of Health has introduced a directive into the new proposal of the Act on the Protection of Patients' Rights, according to which the principle of autonomy and the concept of informed consent is suspended when it is related to the programs of vaccination. If this Act is approved by the Parliament, the freedom of decision-making on vaccination will be suspended by at least two laws. The author analyses the context, the content and the quality of the public discussion on this subject, which was mostly conducted within the binarity: scientific enlightenment vs. charlatanism. Finding that all of the institutions engaged in the discussion completely neglected the

humanistic, ethical and political arguments and concepts, the author concludes that the process and the outcome of the discussion will additionally reinforce the domination of paternalism in the Croatian health system and discourage the humanistic initiatives for democratization of health policy.

VELIMIR TERZIĆ, MARIJA TERZIĆ

*Opća županijska bolnica Vinkovci, Hrvatska
County General Hospital Vinkovci, Croatia*

KARCINOM PROSTATE U STARIJOJ ŽIVOTNOJ DOBI – LIJEČIMO LI BEZ POTREBE?

Karcinom zvuči kao smrtna presuda, no je li uvijek doista tako? Postoji li dobna granica za dijagnosticiranje pojedinih karcinoma? Treba li liječiti baš svaki karcinom i u svakoj životnoj dobi? Na ova pitanja zasigurno nema jednoznačnih odgovora.

Karcinom prostate jedna je od najčešćih novotvorina u muškaraca. Heterogen je i često nepredvidljiv. Smatra se da svaki muškarac iznad osamdesete godine starosti, a moguće i ranije, ima karcinom prostate. Gotovo svi kojima do tada karcinom prostate nije manifestna bolest život će završiti zbog neke druge dijagnoze. Ako je u temeljima medicinske struke dijagnosticirati bolest što je moguće ranije te pristupiti liječenju, možemo li malignu bolest, za koju znamo da postoji, ne dijagnosticirati i ne liječiti? Može li doista dobna granica biti istovremeno i granica pojedinih medicinskih dijagnostičkih i terapijskih postupaka? Trebaju li uopće muškarci u toj životnoj dobi znati da boluju od karcinoma, iako se još nije manifestirao? Odgovori su različiti i unutar same struke.

PROSTATE CANCER IN THE ELDERLY – DO WE TREAT IT UNNECESSARILY?

Carcinoma – it sounds like a death sentence, but is it really always so? Is there an age limit for the diagnosis of certain cancer types? Should we treat every single cancer in all age groups? These issues certainly do not have unambiguous answers.

Prostate cancer is the most common neoplasm in men. It is heterogeneous and often unpredictable. It is believed that every man over eighty years of age, and possibly earlier, has prostate cancer. Almost all of them, who do not have the prostate cancer as a manifested disease, will have their life ended due to other diagnoses. If the foundation of the medical profession is to diagnose as early as possible and start treatment, are we allowed to avoid diagnosing and treating a malignant illness, for which we know it exists? Can the age limit, at the same time, serve as the limit to certain medical diagnostic and therapeutic procedures? Should men at that age know at all that they are suffering from cancer, although it has not even been manifested? The answers differ even within the medical profession.

**DANIJELA TIOSAVLJEVIĆ, SLAVICA ĐUKIĆ-DEJANOVIĆ,
GORDANA NIKOLIĆ-BALKOSKI**

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
School of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

BIOETIČKI PREGLED STAVOVA O PROSTITUCIJI

Prostitucija je iznajmljivanje, za novac ili neku drugu korist, svoga tijela drugim osobama kako bi one njime zadovoljavale svoj spolni nagon. Smatrana je »najstarijem zanatom na svijetu«, socijalnom činjenicom, izrazom položaja žene u društvu, delinkventnim ponašanjem ili tek »femonom« koji je oduvijek duboko zalazio u gotovo svaki segment društva. Različitost poimanja i definiranja prostitucije rezultat je činjenice da je prostitucija oduvijek bila predmetom promišljanja i proučavanja u mnogim znanstvenim disciplinama. Svojim izlaganjem namjeravamo istaknuti neke od bioetički relevantnih stavova o prostituciji i ukazati na prostituciju kao na *novu medicinsku situaciju*.

BIOETHICAL REVIEW OF ATTITUDES TOWARDS PROSTITUTION

Prostitution is an act of renting the human body to others in order to make them sexually aroused, in exchange for money or some other gain. Prostitution has been considered “the oldest profession in the world”, as

well as a social fact, an expression of the social position of women, delinquent behaviour or just a “phenomenon” which has been constantly involved in almost every segment of society. The fact that there are various definitions of prostitution is the result of prostitution being the subject of thinking and research done in many scientific and other social disciplines. This presentation is going to emphasize some of the bioethically relevant attitudes towards prostitution and display prostitution as *a new medical situation*.

KREŠIMIR VEBLE

TCC Danubius, Karlovac, Hrvatska /

TCC Danubius, Karlovac, Croatia

BIOETIČKI ASPEKTI OBRAZOVANJA TEHNIČKOG OSOBLJA U VODNOM SEKTORU

Ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju preuzete su obveze da će svako naselje koje ima više od 2000 stanovnika do 2023. godine izgraditi uređaj za pročišćavanje otpadnih voda. Financijski gledano, to znači da se u sustave odvodnje i pročišćavanja otpadnih voda treba do 2023. uložiti godine gotovo 4 milijarde eura, a većina tih sredstava osigurat će se iz fondova EU. Budući da u Hrvatskoj ne postoji organizirano školovanje osoblja koje radi na tim modernim i sofisticiranim uređajima, prije godinu dana osnovan je centar za obuku Danubius, kao neprofitna organizacija za cjeloživotno obrazovanje s namjerom da se omogući kvalitetna edukacija osoblja kao i zainteresirane javnosti. Važnost edukacije u sektoru pročišćavanja otpadnih voda nije samo u tome da se postignu kvalitetni ekonomski rezultati, bilo u pogledu kvalitete čiste vode, proizvodnje uporabivih tvari ili potrošnje energije, nego i da se ostvari kvalitetan odnos između pojedinih dijelova društva te osigura dostupnost vodnih dobara i najsiromašnjim slojevima društva. Ovim izlaganjem nastoji se upravo na platformi bioetičkih uvida prikazati relevantnost ovih nastojanja.

BIOETHICAL ASPECTS OF TECHNICAL STAFF EDUCATION IN THE WATER SECTOR

By accession to the European Union, Republic of Croatia made commitments for development of a network of devices for wastewater treatment. In financial terms this means that certain investments need to be done in sewerage and wastewater treatment until 2023, of almost four billion euros, and most of these funds will be provided by EU funds. Since there is no organized training of staff working on these modern and sophisticated devices, a year ago a training center Danubius was established, which is a non-profit organisation for lifelong learning with a mission to provide quality training of staff as well as the interested public. The importance of education in the field of wastewater treatment is not only to achieve high-quality economic results, either in terms of quality of pure water, production of usable materials or energy consumption, but to establish a quality relationship between individual sections of society and ensure the availability of water resources to the poorest social stratum. In this paper we will try to show the relevance of these efforts and their compatibility with the bioethical insights.

RADOMIR VIDENOVIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Nišu, Srbija /
Faculty of Philosophy, University of Niš, Serbia*

BIOCENTRIZAM ĐAINISTIČKOG SVJETONAZORA

Dainski princip *ahimsā* označava nenasilje u misli, riječi i djelu. Đainisti čak kažu da je »nenasilje ključ za globalni opstanak«. *Ahimsā* je duboko, bezuvjetno poštovanje života, princip samilosti i odgovornosti *prema svim živim bićima i prema prirodi*. Zato đainisti ukazuju: »Daj život, ne uzimaj ga«. Jer, sav život je međusobno povezan. Mahāvīra objavljuje: »Onaj tko zanemaruje ili se oglušuje o postojanje zemlje, zraka, vatre, vode i vegetacije, oglušuje se o vlastito postojanje, koje je s njima u sprezi.« Neočekivana je tvrdnja da je osnova đainističke logike – etička, prema uvidima Čedomila Veljačića. Radi se o teoriji *anekāntavāda ili doktrini mnogostruktih aspekata*. Iz nje proizlazi i doktrina *syādvāda* koja tvrdi da je istina ovisna o različitim gledištima. Upravo zbog toga đainizam ne promatra univerzum s antropocentričkog, već s biocentričkog gledišta.

BIOCENTRISM OF THE JAINIST WORLDVIEW

The Jain principle of *ahimsā* denotes non-violence in thought, word, and deeds. Jains even say that “non-violence is the key for global survival”. *Ahimsā* is a deep, unconditional respect for life, the principle of mercy and responsibility towards *all living beings and nature*. Hence Jains point out – “Give life, do not take it” – because all life is interconnected. Mahāvīra reveals: “One who neglects or disregards the existence of earth, air, fire, water, and vegetation disregards his own existence which is entwined with them.” Somewhat unexpected is the claim, according to Čedomil Veljačić, that the basis of Jain logic is – ethical. It regards the theory of *anekāntavāda or the doctrine of multiple viewpoints*. From this theory is derived the doctrine of *syādvāda* which claims that truth is dependent on different perspectives. That is why Jainism does not observe the universe from an anthropocentric, but from a biocentric point of view.

IVANA ZAGORAC

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia & Institute for Medical Ethics and History of Medicine, Ruhr-University Bochum, Germany /

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska & Institut za medicinsku etiku i povijest medicine, Ruhrska sveučilište u Bochumu, Njemačka

BENEVOLENCE AND THE PROTECTION OF THE VULNERABLE

The paper centers around the question: Is benevolence good enough protection of the vulnerable? The discussion is framed by the work of David Hume who (in)famously stated that rational beings of “inferior strength, both of body and mind” do not fall within the scope of justice. Instead, they should seek protection of the superior beings under the laws of humanity (benevolence). Given the influence of Hume’s statements, this paper examines what lies behind such a call. It is argued that benevolence does offer protection of the vulnerable, however such protection is limited, fragile, unreliable, and – at its best – paternalistic. The criticism of Hume’s concept of benevolence does not undermine the relevance of his thoughts in modern discussions on the protection of the vulnerable, mostly regarding his views on motives for benevolent actions.

DOBROČINSTVO I ZAŠTITA RANJIVIH

Izlaganje polazi od pitanja: Je li dobročinstvo dosta zaštita onih ranjivih? Okvir za raspravu čine djela Davida Humea koji je (ne)slavno ustvrdio da racionalna bića koja su »inferiorne snage tijela i umu« ne ulaze u doseg pravednosti. Umjesto toga, oni superiorni one inferiorne trebaju zaštititi vođeni zakonima humaniteta (dobročinstva). S obzirom na utjecaj takvih Humeovih stavova, u izlaganju istražujemo pozadinu njegova poziva. Zaključuje se da Humeov koncept dobročinstva doista nudi zaštitu ranjivima, no da je ona ograničena, krhkta, nepouzdana i – u najboljem slučaju – paternalistička. Kritika Humeova koncepta dobročinstva ipak ne umanjuje relevantnost njegovih razmatranja u suvremenim raspravama o zaštiti ranjivih, posebice u pogledu njegovih stavova o motivima za dobročinstvo.

Studentska bioetička radionica SCENARIJI BUDUĆNOSTI

Student Bioethics Workshop SCENARIOS OF THE FUTURE

IVO ALEBIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

EVOLUCIJSKA KARIKA IZMEĐU MAJMUNA I ROBOTA

U današnjem svijetu često shvaćamo prirodu kao nešto odvojeno od nas, kao fenomen na koji možemo utjecati i kojim možemo upravljati. Smatram da je *priroda* nešto mnogo veće od čovjeka te da je čovjek samo njen mali dio. Suvremenim spoznajama u neuroznanosti otvaraju se novi terapijski pristupi u kojima bi se oštećenje mozga moglo popraviti ugradnjom novih stanica, prvenstveno pripravcima živčanih matičnih stanica. Dakle, u bliskoj budućnosti mozak bi mogao postati jedan od zamjenjivih organa. Ta spoznaja rađa zanimljiva pitanja i implikacije. Ako tvrdimo da je moguće zamijeniti cijeli čovjekov mozak, a da to i dalje ostane isti čovjek, onda znači da smo u mogućnosti stvoriti novo živo biće, a to je *robot*. Možda je priroda odredila čovjeka da dosegne ovaj stupanj razvoja kako bi stvorio te nove, gotovo neuništive organizme. Možda je čovjek samo evolucijska karika između majmuna i robova.

EVOLUTIONARY LINK BETWEEN APE AND ROBOT

Nowadays, we often think of nature as something separated from us, as a phenomenon we can influence and manipulate with. I think that the *nature* is something much greater than the man, and that the man is just

a small part of it. Contemporary discoveries in neurosciences are unfolding new therapeutic accesses in which brain damage could be repaired by embedding new cells, primarily by neural stem cells preparations. Therefore, in the near future a brain might become a transplantation organ. This knowledge motivates interesting questions and implications. If we claim that it is possible to replace the entire man's brain while remaining the same man, then we have a possibility to create a new live being, which is a robot. Maybe the nature set the man to reach this level of development so he could create these new, almost indestructible organisms. Maybe man is just an evolutionary link between the ape and robot.

IVAN BAUERNFREUND¹, IVANA VLADOVIĆ²

¹ Visoka škola međunarodnih odnosa i diplomacije »Dag Hammarskjöld«,
Zagreb, Hrvatska /
University College of International Relations and Diplomacy
»Dag Hammarskjöld«, Zagreb, Croatia

² Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

***FIREFLY:* SCENARIJ BUDUĆNOSTI KAO PROZOR PROŠLOTI**

Iako se čovječanstvo daleko odmaknulo od Zemlje, u televizijskoj seriji *Firefly* Jossa Whedona susrećemo iste društvene, ekonomске, političke i kulturne probleme koji nas proganjaju na Zemlji i danas. Ljudska vrsta je, možda, tehnološki napredovala, no od samog početka naše svijesti, na tragu mita o Prometeju upravo se naša vrsta koristi oruđem da bi stvorila svoje mjesto pod suncem. Oruđe nas je uzdiglo do zvijezda, preko granica našeg solarnog sustava, no kuda je odvelo samog čovjeka? Skriva li se u još neosvijetljenim putanjama budućnosti uistinu »zlatno doba« čovjeka? Jesmo li uistinu inteligentniji, moralniji, *napredniji* nego naši praočevi i pramajke? Ili smo osuđeni ponavljati iste greške dok od nas ne bude ostalo ništa više osim zvjezdane prašine iz koje smo nastali? Znanstvena fantastika nije stranac kritici društva, no u svom žanru, *Firefly* se ističe u tome što mijenja sve blještavilo futurističkih specijalnih efekata za prizemljen, grub i nadasve uvjerljiv prikaz budućnosti čovječanstva.

FIREFLY: **SCENARIO OF THE FUTURE AS A WINDOW TO THE PAST**

Even though mankind has travelled far from Earth-that-Was, in Joss Whedon's TV series *Firefly* we face the same social, economic, political and cultural problems that haunt us on our planet today. Human species has, perhaps, advanced technologically far, but from the very dawn of our consciousness, along the lines of the myth of Prometheus, our species has been using tools to find its place under the sun. Tools have taken us far, lifted us to the stars and beyond the borders of our solar system, but where has it taken us as humans? Is the "Golden Age" of human race hidden somewhere in the dim-lit pathways of the future? Are we truly more intelligent, more humane, more *progressive* than our ancestors? Or are we doomed to repeat the same mistakes over and over until nothing is left of us but the stardust from which we were formed? Science fiction is not a stranger to social criticism, but within its genre, *Firefly* stands out in that it trades all the flashy, futuristic special effects for a sober, harsh and thoroughly convincing portrayal of the future of mankind.

BORISZ CZÉKUS, GÉZA CZÉKUS

*Fakultet za biofarming u Bačkoj Topoli, Sveučilište Megatrend, Srbija /
Faculty of Biofarming in Bačka Topola, Megatrend University, Serbia*

EKOOTISAK NAŠE BUDUĆNOSTI

Autori su anketirali 158 studenata koji žive ili studiraju u Subotici. Analizirali su podatke o tome koliko studenti opterećuju svoj životni prostor, a s koliko hektara mogu podmiriti svoje svakodnevne potrebe. Obrađena su i pitanja vezana za nabavu, prehranu, kompostiranje, recikliranje i otpad. Osnova upitnika bila su pitanja Williama Reesa i Mathisa Wackernagela. Pitanja su modificirana i usklađena s uvjetima ovih područja. Na skali od 0 do 845 studenti su skupili u prosjeku 361 bod, što iznosi 3,09 gha (Srbija – 2,4 gha, Hrvatska 3,7 gha). Kod kupovine namirnica 17 % njih obraća pozornost na kupovanje domaćeg, 16 % se trudi kupovati štedljive uređaje. Tek svaki četvrti budući akademski obrazovani građanin trudi se smanjiti količinu otpada. Od ispitanika, 86 % živi u kući, a svega 42 % kompostira.

Njih 84% ponekad reciklira i selektivno prikuplja otpad, a nažalost svega 16 % to učestalo provodi. Obitelji koje žive u stanu generiraju do 20 litara otpada tjedno, a seoska domaćinstva dvije vreće ili više (≥ 40 lit).

ECOLOGICAL FOOTPRINT OF OUR FUTURE

The authors have surveyed 158 students living or studying in the city of Subotica, Serbia. They have analysed data on how much students encumber the space they inhabit and how many hectares of space they need to meet their everyday needs. Questions on purchasing, alimentation, recycling and composting are also touched upon. Basis for a questionnaire were the questions provided by William Rees and Mathis Wackernagel. These questions were modified and adapted to the conditions of this area. On a scale of 0–845, the students collected 361 points on the average that corresponds to a bit more than 3 hectares. While purchasing food, 17% of them take care of buying domestic products while 23% buy them if they have the chance to do so; 16% of them make endeavour to buy energy saving devices. Only quarter of the prospective highly educated citizens try to diminish the amount of waste. 86% of the surveyed live in a house but only 42% of them make compost. Families living in the apartments generate up to 20 litres of waste weekly, while the rural households produce two or more bags of waste (≥ 40 litres).

DAMIR ĆAĆIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

TRAUMATOLOGIJA BUDUĆNOSTI: PRINTATI ILI NE?

Današnjica je obilježena porastom udjela starije populacije. Traumatologija se bavi operativnim zbrinjavanjem bolesnika s ozljedama koštano-zglobnog sustava. Uz geriatrijsku patologiju sve češće se zbrinjava mlađa populacija. Zahtjevi suvremenog pacijenta u odnosu na prošla vremena obilježena su težnjom za potpunom funkcionalnošću organizma. Današnja znanja to osiguravaju, međutim, naziru se novosti: 3D printanje i uzgoj

tkiva iz matičnih stanica. To je personalizirana medicina čiji je nedostatak finansijsko opterećenje. Hoće li 3D printanje i uzgoj tkiva biti prepreka promicanju načela pravednosti?

TRAUMATOLOGY IN THE FUTURE: TO PRINT OR NOT TO PRINT?

In the times we live in, the part of the elderly people within the overall population is increasing. Traumatology is an operative choice of treatment in the field of musculoskeletal injuries. More and more, traumatology is also taking care of younger patients. Modern patients demand to achieve full rehabilitation after injury. Today's knowledge assures that. However, we have new technologies to consider: 3D printing and growing tissues from stem cells. This is a very expensive personalized medicine. Will 3D printing and growing tissues from stem cells become an obstacle to the promotion of the principles of justice?

BRUNO DRONJIĆ, BARBARA MENDELSKI

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Philosophy, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

VIZIJA POSLIJELJUDSKOGA SVIJETA U KNJIZI KRAJ ČOVJEKA? FRANCISA FUKUYAME

Američki filozof Francis Fukuyama (1952.) u knjizi *Kraj povijesti i posljednji čovjek* zastupa Hegelovu tvrdnju da je povijest kakvu poznajemo završila 1806. godine bitkom u Jeni. Deset godina kasnije, Fukuyama istu tvrdnju poriče u knjizi *Kraj čovjeka?* govoreći da kraj povijesti još nije došao jer nismo dosegli kraj znanosti. Novom tvrdnjom Fukuyama ističe važnost novih otkrića biologičkih znanosti za budućnost društva. Njihova otkrića mogla bi potpuno izmijeniti čovjeka i svijet u kojem se nalazi. Analizirajući pojmove kao što su *ljudska narav*, *ljudska dostojanstvo* i *ljudska prava*, Fukuyama nastoji konstruirati položaj čovjeka u poslijeljudskom svijetu i sam prikaz poslijeljudskoga svijeta. Na temelju Fukuyaminih tvrdnji o raznim mogućim utjecajima biologičkih znanosti na čovjeka, ponudit ćemo prikaz vizije takvog poslijeljudskog svijeta.

VISION OF THE POSTHUMAN WORLD IN FRANCIS FUKUYAMA'S *OUR POSTHUMAN FUTURE*

In his book *The End of History and the Last Man*, American philosopher Francis Fukuyama (1992) advocates Hegel's idea of the end of the history as we know it with the battle of Jena in 1806. Ten years later, Fukuyama denies this very idea in the book *Our Posthuman Future* by saying that the history has not ended yet because we have not reached the end of the science. With his new claim, Fukuyama points out the significance of the new discoveries in the field of biology that matter for the future of the society. These discoveries may change human beings and the world they inhabit. By analysing the terms such as *human nature*, *human dignity* and *human rights*, Fukuyama tries to construct human's position in posthuman world, as well as the picture of it. Based on Fukuyama's theory about the possible influences of biology on human, we provide a review of a vision of posthuman world.

IVAN FRANIN, TENA PILJUŠIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

DIZAJNERSKE BEBE – MOGUĆNOSTI I ETIČKE PREPREKE PRENATALNE DIJAGNOSTIKE I PROBIRA

Prenatalna dijagnostika naziv je za ispitivanje raznih kromosomskih nepravilnosti ili urođenih defekata fetusa kombiniranjem raznih invazivnih i neinvazivnih postupaka. Time se roditeljima daje mogućnost pripreme za dolazak novorođenčeta s potencijalno teškim manama i stanjima koja zahtijevaju neodgodivu liječničku intervenciju. Isto tako, ako se ustanovi teža kromosomska aberacija može se na izbor staviti očuvanje ploda ili abortus. Iako ove dijagnostičke metode uključuju veliki broj već navedenih pozitivnih učinaka, postavlja se pitanje koliko je daleko pojedinac spremjan ići za poboljšanjem genetskog zapisa svog potomka. Marketing i prevelika dostupnost omogućili bi bilo kojem roditelju da odabere karakteristike

svoga djeteta i dizajnira željeni genom. To bi lako moglo potaknuti lavinu konkurenције jer sigurno svaki roditelj želi najbolje za svoje dijete, što bi se na kraju pretvorilo u genetičku utrku i stvaranje nove, genetičke aristokracije za one s dovoljno finansijskih sredstava.

DESIGNER BABIES – POSSIBILITIES AND ETHICAL BOUNDARIES OF PRENATAL DIAGNOSIS AND SCREENING

Prenatal diagnosis is the term for testing multiple chromosomal aberrations and congenital defects of the foetus using combined techniques such as invasive and non-invasive methods. This would give the parents the possibility to prepare themselves for a baby with disadvantages, who would need urgent medical interventions. It would also be possible to abort foetuses with heavy chromosomal aberrations. Privatization and marketing of these methods would bring a safer pregnancy for some women, but only for those who could pay for it. If it could be available to screen your future child, would parents also prefer to edit some traits like intelligence and appearance of their child? Of course they would, because every parent wants only the best for their child. This would end in a genetic race and create a new kind of a genetic aristocracy, a genetically improved population for those who could afford it.

JURAJ GAJSKI¹, IVANA VOKAL²

¹ *Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

Faculty of Political Sciences, University of Zagreb, Croatia

² *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

ANALIZA »NADOLAZEĆE ANARHIJE« ROBERTA KAPLANA

»Nadolazeća anarhija« je članak američkog novinara Roberta Kaplana, koji je objavljen 1994. godine. Prvi dio članka proučava zapadnu Afriku, te kroz analizu tamošnje situacije upućuje opomenu za budućnost svim državama svijeta. Drugi dio članka upozorava kako se na okoliš mora početi

gledati kao na pitanje nacionalne sigurnosti u 21. stoljeću. U nastavku Kaplan ističe važnost slamova za buduću društvenu koheziju. Članak završava Kaplanovom vizijom tzv. *posljednje karte*, za koju tvrdi da će izgledati kao hologram. Kaplanov članak je izazvao mnogo odgovora i rasprava. Sve u svemu, članak daje dobru podlogu za stvaranje okvirnih predviđanja budućnosti. U izlaganju će biti istaknute glavne točke iz svakog dijela tog članka, te će biti analizirano jesu li se danas, dvadeset godina nakon njegova nastanka, ostvarile i postoje li pretpostavke za njihovo ostvarenje u budućnosti.

ANALYSIS OF “THE COMING ANARCHY” BY ROBERT KAPLAN

“The Coming Anarchy” is an article written by an American journalist Robert Kaplan and published in 1994. In the first part the article takes a closer look on Western Africa and makes a warning for the future through the harsh situation there. The second part of the article states that the environment has to become a matter of national security in the 21st century. In the next part, Kaplan states that slums are important for social cohesion. The article ends with Kaplan’s vision of the so-called *last map* for which he claims that it will be a hologram. Kaplan’s article provoked a lot of responses and debates. In our presentation, the main points of each part of the article will be analysed. We will see if any of the predictions came true and whether the presumptions for their future fulfilment exist.

EMINA HORVAT VELIĆ¹, LUKA FOTAK²

¹ Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Science, University of Zagreb, Croatia

² Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia

ETIČKE IMPLIKACIJE UNAPREĐENJA LJUDSKOG TIJELA UMJETNIM ORGANIMA

Etički problemi, prisutni u gotovo svim granama znanosti, posebice dolaze do izražaja u bionici, znanosti koja se bavi proučavanjem bioloških

sustava i metoda te njihovom primjenom u mehaničkim sustavima i inženjerstvu. Iako je glavna težnja bionike olakšati i poboljšati život pacijenata izradom i usavršavanjem različitih umjetnih organa i udova, brojna etička pitanja usko vezana uz tu problematiku još nisu odgovorena. Što se događa s tim organima poslije smrti pacijenta i tko odlučuje o tome? Je li potrebno odrediti nove kriterije o transplantaciji i ugradnji organa? Da li bi takvi organi trebali biti lako dostupni svima? Također, postoji realna mogućnost da će umjetni udovi premašiti svoje primarne funkcije, što možda samo po sebi izaziva pitanje smiju li se takva istraživanja dozvoliti, te da li se pojedincu smije dopustiti zamjena posve zdravog i funkcionalnog organa (ili uda) poboljšanim umjetnim.

ETHICAL IMPLICATIONS OF IMPROVING THE HUMAN BODY WITH ARTIFICIAL ORGANS

Ethical issues, present in nearly all branches of science, are especially present in bionics, science that deals with studying of biological systems and methods, and their usage in mechanical systems and engineering. Even though the main pursuit of bionics is to ease and improve the lives of patients with producing and perfecting different artificial organs and limbs, numerous ethical questions closely associated with this problem still remain unanswered. What happens with those organs after the death of the patient, and who gets to decide about it? Is it necessary to determine new criteria about transplantation and implantation of organs? Should such organs be available to everyone? Also, there is a real possibility that artificial limbs will surpass their primary functions, which by itself poses a question whether such research should be allowed, and whether individuals should be allowed to replace a perfectly healthy and functional organ (or a limb) with an improved artificial one.

LUKA JANEŠ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

NASILJE PSIHOFARMACIMA KAO PARADIGMA PSIHIJATRIJSKE BRANŠE

Nakon kratkog pregleda historije psihiatije, čije suvremene paradigme sežu od doba povezivanja mentalnih bolesti s neurološkim i moždanim tegobama, postavlja se temeljno pitanje: ima li psihiatrska branša, pod blagoslovom Svjetske zdravstvene organizacije i farmaceutskih monopolista, pravo liječiti »duševne« bolesti gotovo isključivo na način da raznim kemijskim spojevima uskraćuje šarolike potencijale mozgovnog biosa, pretvarajući bivstvujuće u zombije? Naglasak je na problematičnoj metodi psihiatriske dijagnostike koja, iako rijetko kada precizna, gotovo u svakom slučaju završava terapijom tabletama – psihofarmakološkim »spasiteljima«. Stav je da dotičnu problematiku ne valja sagledavati jednodimenzionalno – na način da apsolutno isključimo terapiju psihofarmacima iz psihiatije – nego pluriperspektivno, da je treba ograničiti na granične slučajeve, u kojima bez nje nema pomoći, dakle, na teške stupnjeve shizofrenije ili depresije, te da se napokon počne raditi na *prevenciji* duševnih tegoba i aktivnom samorješavanju istih.

PSYCHOPHARMACEUTICAL VIOLENCE AS A PARADIGM OF PSYCHIATRIC PROFESSION

After a short review of the history of psychiatry, whose modern paradigms are spreading from the times of linking mental diseases with neurological and brain issues, the main question is raised: Does psychiatry, with the blessings of the World Health Organisation and pharmaceutical monopolists, have the right to treat mental diseases almost exclusively by using various chemical compounds targeting the brain, while at the same time diminishing its rich potentials and turning beings into zombies? The emphasis is on the problematic psychiatric diagnostic methods which, even though they are rarely precise, in almost every case end with the pill-therapy including psychopharmaceuticals. The idea is that the above mentioned problems should not be treated in one-dimensional way that would plea

for a complete exclusion of a psychopharmaceutical therapy, but rather in a pluriperspective way: to reduce the prescription of psychopharmaceuticals to border cases (like schizophrenia, clinical depression, etc.) in which the success of treatment depends largely upon them, while the main idea is to show that psychiatry should finally start working on the *prevention* of mental disorders and forms of their treatment other than prescribing psychopharmaceuticals to every patient.

NINA JELIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

STVARNOST EKRANA

Današnja djeca smatraju da ljudi ne bi postojali da ne postoje ekrani. Neurobiološke studije pokazuju da je veća količina vremena provedena uz ekrane povezana sa strukturalnim i funkcionalnim promjenama u funkcioniranju mozga. Količina sive tvari se smanjuje, a time i mogućnosti planiranja, organizacije i kontrole impulsa. Različiti dijelovi mozga slabije su povezani zbog čega se smanjuje opća efikasnost moždanih funkcija, a dolazi i do drugih problema poput neuravnoteženog sna. Broj podražaja koji utječe na osobu veći je od čovjekovog procesualnog kapaciteta, što može biti rizični faktor za probleme s koncentracijom. Nadalje, konstantna okupiranost sadržajima ne ostavlja prostora za samorefleksiju koja je nužna za psihičko zdravlje. Zbog stalne prisutnosti u virtualnoj stvarnosti zaboravlja se da smo fizička bića na Zemlji, alijeniramo se od vlastitog tijela i sebe. Konačno, takvom komunikacijom uglavnom se gubi cijeli aspekt neverbalne i paraverbalne komunikacije: ima više šuma u komunikacijskom kanalu, poruke se krivo shvaćaju, a međuljudski odnosi postaju ugroženi.

REALITY OF THE SCREEN

Today's children believe that without the screens humans would cease to exist. Neurobiological studies show that a higher amount of time spent in front of the screens is linked to structural and functional changes in brain functionality. The grey matter reduces, and with it the planning and organ-

izing capacity, as well as impulse control. Different parts of the brain are loosely connected, which causes general brain efficiency deficit, but it also causes other related issues such as sleep disorder. An amount of stimuli which affects humans is higher than human's processing capacity, which can be a risk factor for development of concentration disorders. Furthermore, a constant occupation with content leaves no room for self-reflection necessary for psychic health. Because of constant presence in the virtual reality, we forget that we are physical beings on the Earth and alienate ourselves from our bodies and ourselves. Finally, such communication causes aspectual loss of non-verbal and paraverbal communication: there is more noise in the communication channel, messages are misinterpreted and interpersonal relations are endangered.

RAHELA JUG, NIKOLINA ĆAVAR

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

3D PRINTING – BUDUĆNOST MEDICINE

Trodimenzionalni ispis (izrada trodimenzionalnih objekata iz trodimenzionalnog modela ili drugog izvora elektroničkih podataka) u medicini se koristi desetak godina. Njime je moguće izraditi medicinsku opremu i alate, lijekove, zube, protetske ruke i noge, koštane implantate te hrska-vične strukture poput ušne školjke, a ubrzano se radi na razvoju printinga unutranjih organa. Pretpostavlja se da će unutar idućih deset godina biti moguće printati potpuno funkcionalne organe iz matičnih stanica osobe, koji bi u potpunosti bili kompatibilni s osobom za koju su izrađeni te ne bi dolazilo do njihova odbacivanja. U svom izlaganju predstavit ćemo budućnost medicine s obzirom na 3D printing.

3D PRINTING – THE FUTURE OF MEDICINE

Three-dimensional printing (making of three-dimensional objects from a three-dimensional model or from other sources of electronic data) has been in usage for ten years already in the field of medicine. With this technology it is possible to make medical equipment and tools, teeth, pros-

thetic arms and legs, bone implants and cartilage structures like ear cartilage, while 3D printing itself is rapidly being developed for printing of internal organs. It is widely assumed that within the next ten years it will be possible to print fully functional organs from stem cells, which will be fully compatible with the person they are made for, and unlikely rejected. In this presentation we will present the future of medicine in regards to 3D printing.

EVICA JURKOVIĆ, TARA BEATA RACZ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

TEHNOZNANSTVENO POBOLJŠAVANJE I USAVRŠAVANJE ČOVJEKA – *HOMO ANDROID?*

U izlaganju čemo se baviti konceptom umjetne inteligencije, odnosno idejom da će se u budućnosti ljudska svijest moći replicirati u tehnološki uređaj koji će onda biti sposoban da misli, osjeća i ponaša se kao čovjek. Hoće li takva digitalna svijest biti uvjerenja da je ona stvarno biće, sam original a ne njegova kopija? Ako hoće, je li onda etično tjerati je na pokoravanje i služenje čovjeku? Danas znanstvenici aktivno rade na realizaciji te ideje stvarajući različite kompjuterske simulacije neuralnih mreža. Mi čemo se osvrnuti na projekt *Bina 48*, unutar kojeg se radi na prototipu robota koji razumije govor na razini da može razgovarati s ljudima, odgovarati na razna pitanja te čak spontano razmišljati, jer on dobro ilustrira trenutni stupanj realizacije te ideje i sa sobom povlači brojna etička pitanja.

TECHNOSCIENTIFIC ENHANCEMENT AND PERFECTING THE HUMAN BEING – *HOMO ANDROID?*

In our presentation, we will focus on the concept of artificial intelligence (AI), as well as its future potential to replicate and store a human consciousness in a technological device that displays human behaviour. The question that our presentation will pose is would an AI being independently ask ontological questions about their existence that humans have

wondered for centuries: “Am I an original and not mere copy?” If that were the case, would it be unethical to force the AI being into servitude to the mankind? Currently, scientists are realizing the possibilities of transferring human consciousness into a robotic clone by exploring the ideas of a computer-based model for realistic simulation of neural networks. One example that will be a part of our discussion is the project *Bina 48*, the prototype of a robot with an ability to express opinions and interact in conversations like a real, living person. The case study of the project *Bina 48* presents an opportunity to reflect upon some of the ethical and moral questions that arise with the impending elaboration and development of the artificial intelligence.

ANKICA KATAVA, BILJANA TOMIĆ, PETAR GABRIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

**SINTEZA GLOBALNIH PROBLEMA
FINANCIRANJA OBRAZOVNOG SUSTAVA I
NJIHOVA VEZA SA SIROMAŠTVOM**

Izlaganje je usmjereni na razmatranje nekih načina i problema finan- ciranja obrazovanja u zemljama u razvoju koje provode reforme obrazova- nja. Budući da postoji opća suglasnost o važnosti ulaganja u ljudski kapital kao jedan od nacionalnih resursa, nastoji se pokazati da dio novca nami- jenjen obrazovanju odlazi u druge sektore. Zbog nedostatka finansijskih sredstava, kvaliteta nastave često je upitna, a vidljivo je i odustajanje su- dionica i sudionika već tijekom primarnog obrazovanja. Pokazalo se da su kvaliteta primarnog obrazovanja i socio-ekonomska pozadina važni faktori koji određuju daljnje školovanje te generiranje sudionica i sudionika visokoobrazovanog sustava, a to je i razlog problematiziranja uspješnosti politike smanjenja siromaštva povećanjem broja sudionica i sudionika u obrazovanju. Zbog konsenzusa o tome da se reforme obrazovnih sustava u globaliziranom društvu provode isključivo radi poboljšanja uloge obrazovanja kao proizvođača ljudskog kapitala koji će zadovoljiti potrebe neoliberalnog tržišta rada, izlaganje nastoji naglasiti i potrebu za transfor- macijama obrazovnog sustava koje bi bile društveno korisne i usmjerene budućnosti.

SYNTHESIS OF THE GLOBAL PROBLEMS IN EDUCATION FINANCING AND THEIR RELATIONSHIP WITH POVERTY

The presentation discusses ways of and issues related to education financing in developing countries which have implemented certain reforms of the educational system. Since it is the general opinion that investing in the human capital as one of the national resources is of great importance, one should emphasize the fact that certain amounts of money intended for education is being channelled elsewhere. Since there is insufficient funding, the quality of education is questionable and one cannot overlook the decrease in number of participants already during primary education. It is clear that the quality of primary education and the socioeconomic background are key factors which determine the continuation of education and attendance of higher education which illustrates the problem of the efficiency of poverty reduction through increasing the number of participants in education. It is the general opinion that reforms of educational systems in the globalized society are to be implemented in order to improve the role of education as a producer of human capital which will fulfil the needs of the neoliberal market. Because of this the presentation also emphasizes the need for transformations of the educational system which would be of common purpose and future-oriented.

LIDIJA KNORR

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

BIOETIKA I NEOLIBERALNI KAPITALIZAM

U izlaganju će se fokusirati na određene bioetičke probleme u kontekstu suvremenog neoliberalnog kapitalizma. U uvodnom dijelu pozabavit će se najprije samim definiranjem *neoliberalizma*. Osvrnut će se na utjecaj neoliberalnog kapitalizma na okoliš te na osnovne značajke bioetike, definiciju, nastanak i ciljeve bioetike. Nadalje, obradit će temu genetički modificiranih organizama i problem vode u današnjemu svijetu. Tematizirat će dvije paradigmе kojima se kriza vode objašnjava, tržišnu i ekološku, te pi-

tanja: Kome pripada voda? Je li ona privatno vlasništvo ili zajedničko dobro? Kakva prava imaju ili bi trebali imati ljudi? Kakva prava ima država, a kakva prava imaju korporacije? U završnom dijelu izlaganja sumirati rezultate istraživanja te iznijeti opće zaključke vezane uz ulogu bioetike u kontekstu suvremenog svijeta obilježenog neoliberalno-kapitalističkom paradigmom ekonomije i politike.

BIOETHICS AND NEOLIBERAL CAPITALISM

In this presentation, I will focus on specific bioethical issues in the context of contemporary neoliberal capitalism. In the introduction, I will first focus on the definition of *neoliberalism*. I will reflect on the impact of neoliberal capitalism on the environment and I will speak about the basic features of bioethics, its definition, origin and the objectives of bioethics. In the third part of the presentation I will discuss the topic of genetically modified organisms and examine the issue of water in today's world. To whom does water belong to? Is it private property or common good? What rights do people have, or should have? What rights does the state have, and what rights do corporations have? In the final chapter I will summarize the results of the research and provide general conclusions regarding the role of bioethics in the context of the discussion of problems of the modern world which is labelled by the neoliberal-capitalist paradigm of economy and politics.

MAJA KUZMIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

RAZVOJ, NAPREDAK I ODRŽIVOST

Uslijed sve veće degradacije okoliša i eskalacije ekoloških problema, u sedamdesetim godinama 20. stoljeća došlo je do pojave ekoloških pokreta i značajnijeg bavljenja ekološkim pitanjima. Jedan od glavnih poticaja za buđenje ekološke svijesti bilo je istraživanje *Granice rasta* koje je, ne dođe li do promjena, predviđjelo katastrofalan ishod za čovječanstvo. Nedugo nakon *Granica rasta* ekologisti su došli na ideju stvaranja ekološki odr-

živog društva, a osamdesetih godina 20. stoljeća pojavio se novi globalni koncept, nazvan *održivi razvoj*, kao odgovor na globalne ekološke probleme. Iako na prvi pogled imaju dosta sličnosti, *održivost* i *održivi razvoj* dva su različita koncepta.

DEVELOPMENT, PROGRESS, AND SUSTAINABILITY

Due to the increasing environmental degradation and escalation of environmental issues, in 1970s there had been appearances of environmental movements and a more significant dealing with the environmental issues. One of the main incentives for raising environmental awareness was the study *The Limits to Growth* which predicted a disastrous outcome for humanity, unless changes were introduced. Shortly after this study, environmentalists came up with the idea of creating an environmentally sustainable society and during the 1980s a new global concept called *sustainable development* appeared in response to global environmental problems. Although very similar at first glance, the *sustainability* and *sustainable development* are two different concepts.

KSENIJA LONČARIĆ, FRAN RADONIĆ MAYR

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

POLITIČKA STRATEGIJA ZA SMANJENJE ILI NESTANAK SIROMAŠTVA

Problematikom siromaštva i nejednakosti bavit ćeemo se postavljajući pitanje o trenutnoj ulozi države te o ulozi koju bi ona trebala zauzimati. Po-maže li država siromašnjima ili sebično koristi kapitalizam kao sredstvo kojim se bogati i stvara monopole s ciljem da onemogući drugim, siromašnjim državama razvitak? Drugo postavljeno pitanje bit će ono o slobodnom tržištu: je li ono potrebno siromašnim zemljama, što je kroz povijest donijelo, a što oduzelo? Problematiku ćeemo predstaviti iz perspektive autora različitih ideooloških pozicija poput Ha-Joon Changa, koji u svojoj knjizi *23 Things They Don't Tell You About Capitalism* predstavlja tezu da je, zbog uvođenja slobodnog tržišta u zemlje Afrike 1980-ih godina, Afrika

počela sve više zaostajati za ostalim svijetom. Takoder ćemo predstaviti autore poput Roberta Nozicka, koji u svojoj knjizi *Anarchy, State, and Utopia* istovremeno kritizira anarhizam i demokratski socijalizam. Nozick zagovara slobodno tržište te krivicu za siromaštvo stavljajući na tržišne subvencije i stvaranje tržišnih monopolija koje provode dobrostojeće države.

POLITICAL STRATEGY FOR POVERTY ABATEMENT OR ERADICATION

In this presentation, we will present the problem of poverty and disparity by examining the current role of the state and what its role should be. Is its goal to help the poorer countries or is the state selfishly using capitalism as a means of enriching and creating monopolies by preventing the development of other, poorer countries? The next question will be that of the free market; whether it is necessary for the development of poor countries and what historical role does it play overall. The problem will be presented from the perspectives of authors of different ideological stances. First of them is Ha-Joon Chang who, in his book *23 Things They Don't Tell You About Capitalism*, introduces his thesis that, because of the introduction of free market in African countries in 1980's, they began to fall behind other world economies. On the other hand, we will introduce authors like Robert Nozick who, in his book *Anarchy, State, and Utopia* criticizes anarchy and democratic socialism at the same time. Nozick advocates the free market and puts the blame for poverty on market subsidies and creations of monopolies which are created and perpetuated by rich states.

HELENA OBAJGIN

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

BORBA ZA SLOBODU U IMPERIJU KAPITALIZMA

Današnja slika svijeta izgleda otprilike ovako: glad, siromaštvo, terorizam, trgovina ljudima, ratovi, nasilje, strah, dugovi, socijalne nejednakosti, ekološke katastrofe, ekonomske krize i rasizam. Budući da sve stanovnike svijeta spajaju nove tehnologije, jedinstveni ekonomski sustav te zajednički

okoliš, potreban je nov, zajednički okvir za etičko djelovanje. U režimu globalnih odnosa koji nazivamo Imperijem sloboda gubi svoj apstraktan oblik te se transformira u kapitalističku slobodu. Čovjek se osjeća slobodnim ako ima mogućnost prividnog izbora. Zadatak intelektualaca je da sistematski traže nova rješenja, jer »što je kritička svijest u osnovi ako nije nepokolebljiva sklonost ka alternativama?« Je li sloboda uvijek zapravo bila utopija ili se za nju moramo boriti, prevladavajući svoju lijenos i konformizam? Možemo li to postići mirnim putem ili je za promjene potreban fizički otpor?

FIGHT FOR FREEDOM IN THE EMPIRE OF CAPITALISM

Today's image of the world is that of a hunger, poverty, terrorism, human trafficking, wars, violence, fear, debts, social inequality, environmental disasters, economic crisis, and racism. Since all inhabitants of the world are joined by the new technology, unique economic system and common environment, there is a need for a new, common framework for ethical action. Freedom loses its abstract form and is transformed into a capitalist freedom. One feels free if there is a possibility of the pseudo-choice. The task of intellectuals is to systematically search for new solutions, because "what is critical conscience basically if not persistent tendency towards alternatives?" Has freedom in fact always been a utopia or we must fight for it, overcoming our laziness and conformism? Can we achieve it peacefully or do we require a physical resistance?

MIRNA PETAK

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

POTPUNA LEGALIZACIJA KONOPLJE

Postoji spektar koraka koje bi čovjek mogao učiniti da bi osigurao svoj opstanak na planeti Zemlji te poboljšao kvalitetu života. Istražila sam jednu mogućnost koja može pridonijeti našem putu k blagostanju: potpuna legalizacija konoplje koja u mnogo aspekata može pomoći kako pojedincu tako i cjelokupnom društvu. U ovom istraživanju odlučila sam se posvetiti nekim od tih razina. Obradila sam pojedine epistemološko-

antropološke probleme koje možemo vezati uz konoplju, kao i njezinu primjenu u medicini. Jedan od uvjeta za poboljšanje kvalitete života na Zemlji jest rješavanje pitanja bolesti, koje bi bilo znatno drugačije s uvođenjem kanabisa u medicinsku praksu. Ovdje se valja zapitati koji će model najbolje pogodovati stanovnicima država. To poziva na bioetičko ispitivanje jer čovjek kao moralno biće ima za odgovornost živjeti u skladu s prirodom, odnosno staviti prirodu i dobrobit čovječanstva na prvo mjesto, a za djelovanje u tom smjeru smatram da je potpuna legalizacija konoplje jedna je od mogućih, čak bih se usudila reći i nužnih mjera.

FULL LEGALISATION OF CANNABIS

There is a spectrum of steps that mankind could make in order to secure its survival on the planet Earth and improve the way it lives. I researched one such possibility that might contribute to our path to prosperity: full legalisation of cannabis that can aid us in many aspects, both on individual and social level. In this research, I have decided to analyse some of these aspects. I covered some particular epistemological-anthropological issues we can link to cannabis, as well as its use in medicine. One of the conditions for life improvement on Earth is solving the disease issue that cannabis can greatly contribute to. There is, however, a question of what kind of state model suits best to its people. This calls upon the bioethical investigation because human being as a moral being has the responsibility to live in harmony with the nature, that is, it has the responsibility to position nature and humankind's well-being first. In order to act in that direction, I conclude that full legalisation of cannabis is one such possible, maybe even a necessary measure.

LUKA POSLON

*Prirodoslovno-matematički fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Science, University of Zagreb, Croatia*

TRANSPLANTACIJE ORGANA I BIOBANKE

Transplantacija je kirurški zahvat kojim se u organizam primatelja umeće neki organ ili tkivo darovatelja (razlikujemo transplantaciju tkiva

od transplantacije organa) dok je transplantat objekt presađivanja (razlikujemo auto-, izo-, alo- i ksenotransplantat). Vrste transplantacija tkiva su samopresađivanje ili autoplastično presađivanje, homologno presađivanje ili homologno plastično presađivanje i heterologno presađivanje. Vrste transplantacija organa dijelimo na one tipa vršenja funkcija (srce, bubreg) i one koji imaju svojstvo diferencijacije osobe (mozak, gonade). Moralni problemi transplantacija su: obrana života darovatelja i primatelja, identifikacija smrti i dr. Biobanke su vrsta bio-spremišta koja pohranjuju biološke uzorke u svrhu istraživanja i variraju veličinom od običnog hladnjaka do skladišta i najčešće su u vlasništvu bolница, sveučilišta, organizacija i farmaceutskih kompanija. Moralni problemi vezani uz biobanke su: informirani pristup, pozadinske aktivnosti biobanaka i dr.

ORGAN TRANSPLANTATION AND BIOBANKS

Transplantation is a surgical procedure of moving organs or tissues from donor to host organism (we distinguish transplant tissue from organ transplantation) while the transplant is an object of transplantation (we distinguish auto-, iso-, allo- and xenotransplant). Types of transplant tissue are autotransplant or autoplasic transplant, homologous transplant or homologous plastic transplant and heterologous transplant. Types of transplant organs are divided into those types of performing functions (heart, kidney) and those who have the status of differentiation person (brain, gonads). Moral problems: the defence of life donor and recipient, identification of death, etc. Biobanks are a type of bio-repositories that store biological samples for research purposes and they vary in size from standard refrigerator to the warehouse. Biobanks are usually owned by hospitals, universities, organisations and pharmaceutical companies. Moral problems: informed consent, background activities biobanks, etc.

GORANA RADIŠIĆ

*Pravni fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Law, University of Rijeka, Croatia*

HUMANOST U HUMANITARNIM INTERVENCIJAMA

Ideološki, odnosno teleološki gledano, sam koncept humanitarne intervencije je svakako logičan i potreban danas, kada smo svjedoci sve češćih nestabilnosti u svijetu. Prema konceptu humanitarne intervencije, razumljivo je da bi međunarodna zajednica mogla intervenirati kada su u pitanju održavanje svjetskog mira te ljudska stradanja. No, ono što se dogodilo s idejom humanitarne intervencije jest da ona gotovo uopće ne postoji radi svoje prepostavljene inherentne svrhe, odnosno humanosti, već radi ostvarivanja sasvim drugih ciljeva te funkcioniра gotovo kao izgovor za rat. Iako je ova tema aktualna, rješenja još uvijek nema, unatoč razvoju međunarodnih odnosa i prava te ustaljivanju određenih načela koja bi trebala biti poštivana, a ne zaobilazeна na štetu ljudskih prava.

HUMANNESS IN THE HUMANITARIAN INTERVENTIONS

Ideologically or teleologically speaking, the concept of humanitarian intervention is certainly a logical and necessary today, as we witness the frequent instability in the world. According to the concept of humanitarian intervention, it is understandable that the international community could intervene when it comes to maintenance of the world peace and human casualties. But, what happened to the idea of humanitarian intervention is that it almost does not exist for its supposed inherent purpose, that is, humanity, but rather for the achievement of completely different goals, and functions almost as a pretext for war. Even though this issue is topical, solutions are not yet on the horizon, in spite of the development of international relations and law and stabilization of certain principles that should be respected, and not bypassed at the expense of human rights.

ZORANA RIGGI

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

NEUROFEEDBACK U PSIHOLOŠKOJ PRAKSI

Prezentacija će izložiti korištenje *neurofeedback* tehnologije u psihološkoj praksi. Izlažu se dosadašnja dostignuća i saznanja iz svjetskih istraživanja te posebno njihovo korištenje u Hrvatskoj. Prikazat će se sva područja istraživanja kako u poboljšavanju sportskih dostignuća, tako u pomoći pri učenju, a poseban naglasak je na raspravi o mogućnostima i praksi tretiranja ADD/ADHD poremećaja kod djece te načinima na koje roditelji i zajednica doskaču hrvatskom zdravstvenom sustavu. Raspravlja se o cijeni i koristima ovakve intervencije, te prednostima i nedostacima ovakvog tretmana u kombinaciji sa psihoterapijama i terapije lijekovima, a zaključuje s projekcijama u budućnost.

NEUROFEEDBACK IN THE PSYCHOLOGICAL PRACTICE

This presentation will exhibit the use of *neurofeedback* technology in psychological practice. It will report on current achievements and findings from world-wide research and its use in Croatia, from improvements in sport results to aid in learning. It will especially focus on the issues and possibilities regarding children with ADD/ADHD syndrome and ways in which parents and communities deal with the healthcare system in Croatia. Price and use of this technology will also be discussed, and so will advantages and disadvantages in combination with psychotherapy and medical therapy, concluding the presentation with notion on the future results.

BILJANA RISTIĆ

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
School of Medicine, University of Belgrade, Serbia*

BIOETIČKA CIJENA RAZVOJA BIOMEDICINSKIH ZNANOSTI U BUDUĆNOSTI

Budućnost, kao neminovni sljedbenik sadašnjeg trenutka u vremenskoj kaskadi, donijet će svijetu nebrojene pogodnosti koje će nastati zahvaljujući kontinuiranom razvoju znanosti, između ostalog i biomedicinskih znanosti. Neminovno je, međutim, naznačiti i to da će taj razvoj imati i određenih negativnih posljedica: bioloških, ekonomskih, političkih, etičkih i drugih. Je li medicinski i etički opravdano koristiti znanstvena dostignuća i odlučivati o određenim osobinama nerođenog djeteta i birati određene? Hoće li potencijalna mogućnost naseljavanja dalekih planeta u budućnosti staviti znanost pred izazov da ljudi modificira čak i na genetskoj razini kako bi ih prilagodila životu u klimatskim uvjetima koji se razlikuju od onih na Zemlji? Do koje će granice čovjek moći genetički modificirati organizme radi osobne koristi (npr. za ishranu)? Kakve etičke implikacije ima drastično produženje životnog vijeka ljudi kao rezultat znanstvenih postupaka? Koja je bioetička cijena razvoja?

BIOETHICAL PRICE OF BIOMEDICAL SCIENCES DEVELOPMENT IN THE FUTURE

The future as the inevitable successor to the present moment in a time cascade will bring the world countless benefits that will arise due to the continuous development of science, including biomedical sciences. However, it is also inevitable to note that this development will have certain negative consequences as well: biological, economic, political, ethical, etc. Is it medically and ethically justified to use scientific achievements and decide on certain characteristics of an unborn child and choose specific ones? Will the potential possibility of populating distant planets in the future put science before the challenge of modifying people even at the genetic level in order to adapt them to the life in climate conditions which are different from those on Earth? To what extent will men be able to genetically modify organisms for their own benefit (e.g. for food)? What are the ethical implications of the drastic extension of the human lifespan as the result of scientific procedures? What is the bioethical price of progress?

MARINA RUKAVINA¹, RAHELA JUG²

¹ *Fakultet političkih znanosti, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*
Faculty of Political Sciences, University of Zagreb, Croatia

² *Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /*
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

BIOLOŠKO ORUŽJE ZA MASOVNO UNIŠTENJE

Biološko oružje kao oružje za masovno uništenje i sve opasnosti koje proizlaze iz njegove upotrebe te posljedice istoga zaokupljaju sve više prostora u javnim raspravama. Kao scenarij budućnosti ukazuje se mogućnost da se biološko oružje koristi u svrhe terorizma, odnosno bio-terorizma. Želi se skrenuti pažnja na ono što nam je nevidljivo, ali nikako ne i ne postojeće. Biološko oružje koristi se u biološkim ratovima s ciljem namjernog izazivanja masovnih infektivnih bolesti ljudi, životinja i korisnog bilja u epidemijskim razmjerima i slabljenja ratnih potencijala protivnika. Biološko oružje ili, kako ga mnogi nazivaju, *nevidljivo oružje* jedina je vrsta oružja za masovno uništenje koje je u upotrebi više tisućjeća. Ljudi su kroz povijest bili itekako svjesni mogućnosti koje nudi ratovanje biološkim oružjem i razmjera štete koju ovakva vrsta ratovanja može prouzrokovati za neprijateljsku stranu. Razvoj na području mikrobiologije pružio je nove mogućnosti za razvoj biološkog oružja koje je poznato pod nazivom »atomska bomba siromašnih«.

BIOLOGICAL WEAPONS OF MASS DESTRUCTION

Biological weapons and the dangers arising from their use, as well as the consequences of the same, occupy more and more space in the current public debate. A future scenario suggests the possibility that biological weapons can be used for the purposes of bio-terrorism. This draws attention to something that is invisible, but by no means non-existent. Biological weapons are used in biological warfare with the aim of wilful misconduct of mass infectious diseases in humans, animals and useful plants as well as the weakening of war potentials of the opponents. Biological weapons, or as many title it *the invisible weapons*, are the only type of weapons of mass destruction that were used for several millennia. People throughout history have been well aware of the opportunities biological warfare offers and the

scale of damage that this kind of war could cause to the enemy. Development in the field of microbiology has provided new opportunities for the development of biological weapons, which are now known as the “atomic bomb of the poor”.

IGOR SALOPEK

*Medicinski fakultet, Sveučilište u Rijeci, Hrvatska /
Faculty of Medicine, University of Rijeka, Croatia*

PSIHIJATRIJA U STOLJEĆU UMA

Vrijeme u kojem živimo obilježeno je turbulentnim promjenama. Ono donosi sa sobom synergiju intenzivnog razvoja tehnologija s civilizacijskim mijenama vrijednosti. Zato naziremo učinkovitije dijagnostičke i terapijske mogućnosti praćene neuroznanstvenim otkrićima misterija mozga. No naziremo i (novu) psihopatologiju s kognitivnim i emocionalnim disfunkcijama. Ne zanemarujući humanizam u njegovoј osnovi i biopsihosocijalno razumijevanje čovjeka, prilagodba psihiatritrije XXI. stoljeća zasigurno će zahtijevati ispreplitanje utjecaja na neuroplastičnost i neurogenезu s (tele)psihoterapijom i reorganizacijom skrbi. U stoljeću uma doći će do redukcije stigmatizacije, a pred psihiatrijom su brojni izazovi, pitanja, dileme, dok je pred onima koji će oboljeti od duševnih bolesti zasigurno kvalitetniji i ljepši život.

PSYCHIATRY IN THE CENTURY OF THE MIND

The times we live in are marked by turbulent changes. They bring a synergy of intense development of technologies with civilizational changes of values. That is why we are witnessing more efficient diagnostic and therapeutic opportunities accompanied by neuroscientific discoveries of the mysteries of the brain. However, we are also witnessing a (new) psychopathology with cognitive and emotional dysfunctions. Not disregarding humanism in its essence and biopsychosocial understanding of the man, adaptation of psychiatry of the 21st century will surely require intertwining the influence on neuroplasticity and neurogenesis with (tele)psychotherapy and reorganisation of care system. In the century of the mind, there will be

a reduction of stigmatization, and psychiatry faces numerous challenges, dilemmas, while those who will fall ill to mental diseases will surely have a better life.

GORAN SRPAK, ELI ĐURIĆ, TEA VINKOVIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

NOVA GENSKA TERAPIJA DEFEKTNE MITOHONDRIJSKE DNK

Možda je tvrdnja da smo zakoračili u razdoblje biotehnologije malo naivna i teško ju je opravdati, no ne možemo negirati da su nove tehnologije vrlo prisutne i da igraju važnu ulogu ulogu u našem svakodnevnom životu. Jedna od takvih tehnologija je ART. Riječ je o etički kontroverznom sustavu medicinski potpomognute oplodnje, postupku kojim bi se uvelike spriječile nasljedne bolesti DNA. Dough Turnbull (Sveučilište u Newcastleu) jedan je od doktora koji je došao do inovatora s idejom da bi dijete moglo imati troje ili više roditelja kako bi se zaobišle genetske bolesti ili poboljšale čovjekove fizičke mogućnosti. Ovim načinom umjetne oplodnje dolazimo do brisanja mutacija, osiguravajući djetetu nov i siguran početak života.

NEW GENE THERAPY FOR DEFECTIVE MITOCHONDRIAL DNA

Perhaps the assertion that we have entered a period of biotechnology is a little bit naive and difficult to justify, but we cannot deny that new technologies have a great presence and role in our daily lives. One such technology is the ART. This is an ethically controversial system of medically assisted reproduction, a process that would largely prevent hereditary DNA diseases. Dough Turnbull (Newcastle University) is one of the physicians who came to innovators with the idea that a child may have three or more parents to circumvent genetic diseases or to improve human physical capabilities. With this method of artificial insemination comes the deletion of mutations, ensuring the child's new and safe start in life.

MIRNA ŠOŠTARKO, BORNA DANANIĆ

*Filozofski fakultet, Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Hrvatska /
Faculty of Philosophy, J. J. Strossmayer University of Osijek, Croatia*

JASPERSOVO PROBLEMATIZIRANJE BUDUĆNOSTI FILOZOFIJE

Humanističke znanosti se u modernom dobu smatraju nekorisnima i stoga upadaju u krizu. Adorno smatra da je ta kriza najviše pogodila filozofiju jer je ona izražavala najveću sumnju prema prirodnim znanostima. Da bi se izvukla iz krize, morala bi sama postati prirodna znanost, a time bi izgubila svoju bit. Znači li to da filozofija nema svrhu u današnjem svijetu? Jaspers smatra da filozofija nije nestala, niti da znanost može dati odgovore na sva pitanja. Štoviše, one ne bi trebale djelovati jedna bez druge jer su obje potrebne za dolaženje do istine. Filozofija bez znanosti postaje spekulacija, a znanost bez filozofije ne može dati odgovore na pitanja o bitku i smislu života. Bez komunikacije između znanosti i filozofije nemoguće je doći do istine. A što se tiče budućnosti filozofije, nema odgovora na pitanje što će s njom biti jer on postoji samo u čovjeku koji živi tu budućnost.

JASPER'S RETHINKING OF THE FUTURE OF PHILOSOPHY

Today, humanities are considered useless and, because of that, they fall into crisis. Adorno believes that the crisis has hit philosophy the worst because it doubted natural sciences the most. To get out of the crisis, philosophy would have to become natural science, thus losing its essence. Does that mean that the philosophy doesn't have a place in the contemporary world? Jaspers believes neither that philosophy is gone, nor that science can give all the answers. Moreover, they shouldn't act one without the other because both of them are required to find the truth. Philosophy without science becomes speculation and science without philosophy can't give the answers to questions about essence and meaning of life. Without communication between the two, the truth is impossible to get to. Concerning the future of philosophy, it is impossible to know what will become of it since it exists only in the man who is living that future.

MAJA VEJIĆ, DAVID MARTIĆ

Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /

Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia

VEGETARIJANIZAM DANAS ZA KAKVO SUTRA?

U ovome radu prikazat ćemo utjecaj vegetarijanizma na širu ekološku sliku i promjene koje bi se u njoj mogle dogoditi pod utjecajem popularizacije vegetarijanizma. Također, osvrnut ćemo se i na socio-ekonomske posljedice širenja takvog stila života. Spomenut ćemo i »popularizaciju zdravlja« te postaviti pitanje radi li se tu uistinu o brizi o zdravlju ili o popularnosti. Na isti način kako smo analizirali vegetarijanizam osvrnut ćemo se i na »bio«-hranu, proizvodnju iste i utjecaj tog trenda na ekološke promjene koje se dogadaju i koje bi se mogle u budućnosti dogoditi. Središnje pitanje bit će, dakle, kakve bi posljedice mogle proizaći iz popularizacije vegetarijanizma i takozvanog »zdravog stila života«.

VEGETARIANISM TODAY FOR AN UNDETERMINED TOMORROW?

In this paper, we will explore and present the influence of vegetarianism on a wider ecological scale, and the changes in it that the popularization of vegetarianism might cause. Also, we will turn our attention towards the socio-economic consequences of popularizing that kind of lifestyle. We will also mention the “popularization of health”, and try to conclude whether it is the question of an individual being concerned about their own health and well-being, or yet another temporary trend. In the same way we analysed the vegetarianism, we will address the question of “organic” food, the production of it, and the impact of that trend on the environment. Therefore, the main subject will be the potential consequences of the popularization of vegetarianism and so-called “healthy lifestyle”.

DARIO VUGER

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

POVRATAK U BUDUĆNOST: ASPEKTI BUDUĆEG UNUTAR SUVREMENE RACIONALNOSTI

Postoji li veza između diskurzivnih simbola svakodnevice i našeg vraćanja u budućnost ili odvraćanja od budućeg te jednako tako i dosega razmišljanja o budućnosti, njegova poklapanja i nedosljednosti unutar cjelokupnog medijaliziranog spleta svakodnevice? Ovaj rad raspravlja o tome u kojoj mjeri tendenciozna prošlost predicira budućnost, ali i kako tobožnu racionalnu narav kapitalizma valja shvatiti u obzoru njegove iracionalne supstancijalnosti. Razmatrajući nekoliko identificiranih problema svakodnevice, predstavljam mogućnost našeg pogleda u buduće kao bio-politički problem. Da bismo uopće anticipirali neko buduće izvan svijesti samog kapitala, potrebno je suvereno se obratiti stanju svakodnevice definiranjem stanovitih minimuma ljudske patnje, procesa proizvodnje značenja, ali tako i u pogledu budućeg anticipirati modele koji se razvijaju sada. Sadašnji su modeli minimalni jer od čovjeka ne očekuju ništa doli uvjetovanog rada koji ne zahtjeva ikakvu vrstu cilja i/ili vjere.

BACK TO THE FUTURE: ASPECTS OF THE FUTURE IN THE CONTEMPORARY RATIONALITY

Is there a link between discursive symbols of everyday life and our returning to or averting from the future, as well as our thinking range regarding the future, and its folding and inconsistency within the entire mediated splice of everyday? This presentation discusses to what extent does the tendentious past predicate the future, but also in what way should one understand the seeming rational nature of capitalism in the horizon of its irrational substantiality. Considering several identified everyday issues, I present a possible view into future as a bio-political problem. In order to anticipate any kind of future beyond the capital's consciousness, what is necessary is a sovereign look at the everyday life; a look that would define minimal human suffering, process of meaning production, but also in regard to the insight into the future, to anticipate models which are currently being developed. Current models hold minimal value because they do not expect anything next to conditional work which does not require any kind of goal or faith.

Okrugli stol
BIOETIKA U IZVANREDNIM SITUACIJAMA

Round Table
DISASTER BIOETHICS

MARIO HRGOVIĆ, VEDRAN ŠUŠKOVIĆ

*Ured za upravljanje u hitnim situacijama Grada Zagreba, Hrvatska /
The Office of Emergency Management of the City of Zagreb, Croatia*

**IZVANREDNE SITUACIJE:
ISKUSTVA UREDA ZA UPRAVLJANJE U
HITNIM SITUACIJAMA GRADA ZAGREBA**

Ured za upravljanje u hitnim situacijama, upravno tijelo Grada Zagreba osnovano 2008. godine, obavlja poslove koji se odnose na uređivanje i planiranje, organizaciju, financiranje i provedbu zaštite i spašavanja, obrane, civilne zaštite, zaštite od požara, elementarnih nepogoda i vatrogastva u izvršavanju prava, obveza i odgovornosti Gradske skupštine i gradonačelnika, izradu procjena, planova i drugih planskih akata, izradu općih akata kojima se propisuju mjere, aktivnosti i način njihove provedbe, te izradu pojedinačnih akata u navedenim područjima, rukovođenje, koordiniranje i zapovijedanje operativnim snagama i provedbu operativnih mjer i aktivnosti, tajnost podataka, informacijsku sigurnost i nadzor nad informacijskom sigurnošću, te na druge poslove koji su mu stavljeni u nadležnost. Ured za upravljanje u hitnim situacijama u suradnji sa svim sudionicicima zaštite i spašavanja daje doprinos razvoju društva u području zaštite i spašavanja, razvoju kapaciteta i sposobnosti koje će društvo u cjelini učiniti otpornijim na moguće prirodne ili tehnološke ugroze.

DISASTER SITUATIONS: EXPERIENCES OF THE OFFICE OF EMERGENCY MANAGEMENT OF THE CITY OF ZAGREB

The Office of Emergency Management of the City of Zagreb, the administrative body of the City of Zagreb founded in 2008, manages tasks related to arranging, planning, organising, financing, and implementation of protection and rescue, defence, civil protection, fire protection, natural disasters, and fire services. Its tasks are also executing rights, duties, and responsibilities of the City Council and Mayor, making assessments, plans and other planning documents, drafting general acts that prescribe measures, activities, and implementation as well as specific acts in the mentioned fields, managing, coordinating, and commanding operational forces together with implementing operational measures and activities, data confidentiality, IT security and control over information security, as well as other tasks in its jurisdiction. The Office of Emergency Management, in cooperation with all participants in the area of protection and rescue, contributes to the development of society in this area, i.e. the development of capacities and competences that make the society as a whole more resistant to possible natural or technological threats.

SANDRA RADENOVIĆ

*Fakultet sporta i tjelesnog odgoja, Sveučilište u Beogradu, Srbija /
Faculty of Sport and Physical Education, University of Belgrade, Serbia*

POPLAVE U SRBIJI: VOLONTERI I SOLIDARNOST

Tijekom poplava koje su zadesile Srbiju, Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu u svibnju 2014. godine, stanovništvo poplavljениh područja i drugih krajeva pokazalo je izuzetnu solidarnost u pružanju pomoći najugroženijim stanovnicima. Ogomolu snagu i neprocjenjiv značaj u pružanju svih vidova podrške i pomoći ugroženim stanovnicima pokazali su volonteri.

U ovom izlaganju bit će navedeni podaci vezani za Fakultet sporta i fizičkog odgoja Sveučilišta u Beogradu, koji je tijekom tih poplava bio prihvatilište za stanovnike poplavljenog Obrenovca. Studenti i nastavno i nenastavno osoblje Fakulteta bili su angažirani kao volonteri. Navest će se i podaci vezani za humanitarnu akciju »Pokloni knjigu – sačuvaj biblioteku!«, koja je bila organizirana u listopadu 2014. godine, a tijekom koje su građani Beograda prikupili preko osam tisuća knjiga za jedinu obrenovačku biblioteku koja je u poplavama izgubila dvadeset i pet tisuća knjiga.

Da li su snaga volontera i solidarnost koju su građani pokazali dobar uvod u oživljavanje radnih akcija? – jedno je od pitanja koje su postavili studenti nakon volonterskog iskustva tijekom svibanjskih poplava 2014. godine.

FLOODS IN SERBIA: VOLUNTEERS AND SOLIDARITY

During the floods that occurred in Serbia, Croatia, and Bosnia and Herzegovina in May 2014, population in flooded areas and other regions showed exceptional solidarity in providing help to the most vulnerable residents. The volunteers showed huge power and invaluable importance in providing help and all types of support and assistance for vulnerable residents.

In this paper we are going to present the data related to the Faculty of Sport and Physical Education, University of Belgrade, which was the shelter for the residents of flooded city of Obrenovac. Students, professors, and

other Faculty staff were engaged as volunteers. We will also present the facts regarding humanitarian action “Bring Books – Save Library!” which was organised in October 2014, when citizens of Belgrade collected more than eight thousand books for the only library in Obrenovac which had lost about 25 thousand books in floods.

Are the volunteers’ power and solidarity of citizens a kind of good introduction into the revival of work actions? – it is one of the students’ question after their experience of volunteering during floods in May 2014.

MARIJA SELAK

*Filozofski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb, Croatia*

BIOETIKA I KATASTROFE: ZAOŠTRAVANJE ETIČKIH DVOJBI U SLUČAJEVIMA KATASTROFE

Uragan Katrina u SAD-u 2005., veliki potres i cunami u Japanu 2010. i nedavni razorni potres u Nepalu samo su neki od najevidentnijih primjera katastrofa. No, dok velike katastrofe privlače veliku medijsku pažnju, »manje« se u »tajnosti« događaju redovito, u prosjeku jednom dnevno. Prema *Međunarodnoj strategiji Ujedinjenih naroda za redukciju katastrofa* (UNISDR), 2010. godina bila je najsmrtonosnija u posljednjih nekoliko desetljeća: u 373 »prirodne« katastrofe poginulo je 300 000 ljudi, pogodeo je bilo preko 200 milijuna, dok se trošak sanacije katastrofa popeo na preko 100 milijardi dolara.

Ako katastrofe pokušamo klasificirati prema njihovu uzroku, možemo razlikovati: prirodne katastrofe (poplave, potresi itd.), katastrofe prouzročene »ljudskim faktorom« (rat, terorizam, industrija) i složene katastrofe, koje uključuju oba uzročnika. No, takva klasifikacija nije potpuna jer je većina katastrofa prouzročena ili uvećana od strane oba čimbenika – i prirode i čovjeka, što otvara pitanje tko je i može li uopće itko biti odgovoran u slučaju katastrofe. U tom smislu, slučajevi katastrofa, u svojoj radikalnosti, predstavljaju veliki izazov za etiku. Kako raspodijeliti medicinsku i humanitarnu pomoć? Koga liječiti ako svi ne mogu biti tretirani zbog nedostatka resursa? Kako pripremiti međunarodno humanitarno osoblje za susret s kulturom i vrijednostima koji su potpuno drugačiji od njihovih? Kako spriječiti »moralnu potresenost« koja se kao tjeskoban osjećaj javlja kod većine onih koji pomažu u katastrofama, zbog čega gotovo polovica onih koji su jednom pristali biti pomoćno osoblje to ne želi učiniti opet? Koje su najvažnije etičke dileme u slučajevima katastrofe i kakve posljedice one imaju za etiku kao disciplinu te je li uopće moguća »(bio)etička katastrofa«? To su neka od pitanja koja će se pokušati otvoriti u ovome radu.

BIOETHICS AND DISASTERS: ESCALATION OF ETHICAL DILEMMAS IN CASES OF DISASTERS

Hurricane Katrina in the USA in 2005, the major earthquake and tsunami in Japan in 2010, and the recent devastating earthquake in Nepal are some of the best-known examples of disaster. However, while major disasters attract considerable media attention, “smaller” disasters “secretly” occur regularly, on average once a day. According to the *United Nations International Strategy for Disaster Reduction* (UNISDR), 2010 was the deadliest year for disasters in decades: 373 natural disasters killed 300 000 people, impacted 200 million and cost over 100 billion USD.

If we try to classify disasters by their cause, we can distinguish: natural disasters (floods, earthquakes, etc.), the disasters caused by “human factor” (war, terrorism, industry), and complex disasters involving both agents. However, such a classification is not complete because the majority of disasters are caused or increased by both factors – the nature and the man, which raises the question of who is and whether anyone can be held responsible in the event of a disaster. Hence the cases of disaster, due to their radicality, are a major challenge for ethics. How to distribute medical and humanitarian aid? Who should be treated if all cannot be treated due to lack of resources? How to prepare international humanitarian staff to meet with the culture and values that are very different from their own? How to prevent “moral distress” that affects the majority of those who help in the disaster, which is why almost half of those who once agreed to be support staff do not want to do it again? What are the most important ethical dilemmas in cases of disasters, what consequences do they have for ethics as a discipline, and is “disaster (bio)ethics” possible at all? These are some of the questions which we will try to raise in this paper.

**adresar
sudionika**

**addresses of the
participants**

Simpozij
INTEGRATIVNA BIOETIKA I NOVA EPOHA

Symposium
INTEGRATIVE BIOETHICS AND NEW EPOCH

Ahdieh Alijani

No. 54, Mahdi 4
Mahdi street, Ferdowsi Blvd.
IR– 91336 Mashhad
Iran
e-mail: ahdiehalijani54@gmail.com

Eva D. Bahovec

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za filozofijo
Aškerčeva 2
SI–1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: ebahovec@yahoo.com

Katerina Blaževska

Univerzitetni klinični center Maribor
Ljubljanska ulica 5
SI–2000 Maribor
Slovenia
e-mail: blazevska_katerina@yahoo.com

Vanja Bors

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Katedra za antropologiju
Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: vanja.bors@gmail.com

Smiljana Cvjetković

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Dr Subotića starijeg 8
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: smiljana.cvjetkovic@mftub.
bg.ac.rs

Igor Čatić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet strojarstva i brodogradnje
Ivana Lučića 5, p.p. 102
HR–10002 Zagreb
Croatia
e-mail: igor.catic@fsb.hr

Bardhyll Çipi

Rugja »Dibra« 370
AL–Tirana
Albania
e-mail: bardhylcipi@yahoo.com

Aleksandra Deanoska-Trendafilova

Ul. 50. divizija br. 34/2–18
MK–1000 Skopje
Macedonia
e-mail: aleksandra_deanoska@yahoo.com

Kaja Dolar

200 Avenue de la République
FR–92000 Nanterre
France
e-mail: dolar.kaja@gmail.com

Bojana Drobnjak

Machova 3
SI–2000 Maribor
Slovenia
e-mail: bojana18novembar@gmail.com

Julija Erhardt

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Biološki odsjek
Rooseveltov trg 6
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jerhardt@biol.pmf.hr

Heda Festini

Tizianova 35
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: heda.festini@ri.t-com.hr

Nikolina Iris Filipović

Komolačka 16
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: nikolinairis.filipovic@gmail.com

Lidija Gajski

Vlaška 120
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lidija-gajski@zg.t-com.hr

Gholamreza Hashemi Tabar

Ferdowsi University of Mashhad
Faculty of Veterinary Medicine
Department of Pathobiology
Azadi Square
P.O. Box: 9177948974
IR– 91336 Mashhad
Iran
e-mail: hashemit@um.ac.ir

Abdollah Jamshidi

Ferdowsi University of Mashhad
Faculty of Veterinary Medicine
Department of Food Hygiene
Azadi Square
IR– 91336 Mashhad
Iran
e-mail: ajamshid@um.ac.ir

Orhan Jašić

Univerzitet u Sarajevu
Fakultet islamskih nauka
Ćemerlina 54
BA–71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: orhanjasic@yahoo.com

Vladimir Jelkić

Sveučilište J. J. Strossmayera u
Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Lorenza Jägera 9
HR–31000 Osijek
Croatia
e-mail: vjelkic@ffos.hr

Ana Jotić

Klinički centar Srbije
Klinika za otorinolaringologiju i
maksilofacijalnu hirurgiju
Pasterova 2
RS-11000 Beograd
Serbia
e-mail: anajotic@yahoo.com

Hrvoje Jurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hjuric@ffzg.hr

Sanja Kalambura

Veleučilište Velika Gorica
Zagrebačka cesta 5
HR-10410 Velika Gorica
Croatia
e-mail: sanja.kalambura@vvg.hr

Željko Kaluđerović

Univerzitet u Novom Sadu
Filozofski fakultet
Odsek za filozofiju
Dr Zorana Đindića 2
RS-21000 Novi Sad
Serbia
e-mail: zeljko.kaludjerovic@gmail.com

Aida Kapo

Univerzitetski klinički centar Sarajevo
Bolnička 25
BA-71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: kapoaida@hotmail.com

Ivica Kelam

Dore Pejačević 8
HR-31207 Tenja
Croatia
e-mail: kelamivica@gmail.com

Katica Knežović

Jagodnjak 17
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: katica.knezovic2@zg.t-com.hr

Marko Kos

Josipa Kozarca 16
HR-42000 Varaždin
Croatia
e-mail: markokos.mail@gmail.com

Tomislav Krznar

Sveučilište u Zagrebu
Učiteljski fakultet
Savska 77
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tomislav.krznar@ufzg.hr

Mislav Kukoč

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Sinjska 2
HR-21000 Split
Croatia
e-mail: mkukoc@ffst.hr

Fahrudin Kulenović

Ljekarska komora Kantona Sarajevo
Josipa Vancaša 11/1
BA–71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: bracokul@hotmail.com

Emil Kušan

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Sinjska 2
HR–21000 Split
Croatia
e-mail: emikus@ffst.hr

Mile Marinčić

Srednja škola »Ivan Švear«
Školska 12
HR–10310 Ivanić Grad
Croatia
e-mail: mile.marincic66@gmail.com

Ivan Markesić

Institut društvenih znanosti »Ivo Pilar«
Marulićev trg 19/II
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivan.markesic@pilar.hr

Branislava Medić

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Institut za farmakologiju,
kliničku farmakologiju i toksikologiju
Dr Subotića starijeg 1
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: brankicamedic@gmail.com

Nada Mladina

Ismeta Mujezinovića 6
BA–75000 Tuzla
Bosnia and Herzegovina
e-mail: nada.m@bih.net.ba

Amir Muzur

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i
humanističke znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: amir.muzur@medri.uniri.hr

Ana Opanković

Preševska 60/16
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: ana.opankovic@gmail.com

Amer Ovčina

Univerzitetski klinički centar Sarajevo
Bolnička 25
BA–71000 Sarajevo
Bosnia and Herzegovina
e-mail: medicusba@yahoo.com

Jasminka Pavelić

Institut »Ruder Bošković«
Bijenička cesta 54
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: jpavelic@irb.hr

Vesna Pešić

Riječka nadbiskupija
Dobriše Cesarića 1
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: vesna.gianna@gmail.com

Nikola Petrášová

Podjavorinskej 565
SK–90873 Veľké Leváre
Slovakia
e-mail: nikola.ptrsv@gmail.com

Pavle Piperac

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Dr Subotića starijeg 8
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: pavlepip@yahoo.com

Igor Pribac

Univerza v Ljubljani
Filozofska fakulteta
Oddelek za filozofijo
Aškerčeva 2
SI–1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: igor.pribac@guest.arnes.si

Toni Pustovrh

Univerza v Ljubljani
Fakulteta za družbene vede
Kardeljeva ploščad 5
SI–1000 Ljubljana
Slovenia
e-mail: toni.pustovrh@fdv.uni-lj.si

Aleksandar Racz

Zdravstveno veleučilište
Mlinarska 38
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: aleksandar.racz@zvu.hr

Sandra Radenović

Univerzitet u Beogradu
Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja
Blagoja Parovića 156
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: sandra.radenovic@fsfv.bg.ac.rs

Iva Rinčić

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet
Katedra za društvene i
humanističke znanosti u medicini
Braće Branchetta 20
HR–51000 Rijeka
Croatia
e-mail: iva.rincic@medri.uniri.hr

Leonardas Rinkevičius

Lithuanian University of Health
Sciences
Department of Social Sciences and
Humanities
A. Mickevičiaus g. 9
LT–44307 Kaunas
Lithuania
e-mail: leonardas.rinkevicius@lsmuni.lt

Katarina Savić Vujović

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Institut za farmakologiju,
kliničku farmakologiju i toksikologiju
Dr Subotića starijeg 1
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: katarinasavicvujovic@gmail.com

Ivo Silvestro

Via Cantonale 65
CH–6957 Roveredo (TI)
Switzerland
e-mail: ivo.silvestro@unimi.it

Danka Sinadinović

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Dr Subotića starijeg 8
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: dankas78@gmail.com

Dragana Srebro

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Institut za farmakologiju,
kliničku farmakologiju i toksikologiju
Dr Subotića Starijeg 1
P. F. 38
RS–11129 Beograd
Serbia
e-mail: srebrodragana1@gmail.com

Nataša Škaričić

Zeleni trg 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: natasaska1@gmail.com

Velimir Terzić

Opća županijska bolnica Vinkovci
Ljudevita Posavskog 1a
HR–32100 Vinkovci
Croatia
e-mail: velter4@gmail.com

Danijela Tiosavljević

Univerzitet u Beogradu
Medicinski fakultet
Dr Subotića Starijeg 8
RS–11000 Beograd
Serbia
e-mail: danijela.tiosavljevic.maric@gmail.com

Krešimir Veble

TCC Danubius EGIU
Splitska 16
HR–47000 Karlovac
Croatia
e-mail: veble@tcc-danubius.eu

Radomir Videnović

Mokranjčeva 80
RS–18000 Niš
Serbia
e-mail: ravi.nissin@sbb.rs

Ivana Zagorac

Institut für Medizinische Ethik
und Geschichte der Medizin
Malakowturm
Markstraße 258a
DE–44799 Bochum
Germany
e-mail: izagorac@ffzg.hr

Studentska bioetička radionica SCENARIJI BUDUĆNOSTI

Student Bioethics Workshop SCENARIOS OF THE FUTURE

Ivo Alebić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Luka 11
HR–21230 Sinj
Croatia
e-mail: alebic.ivo@gmail.com

Ivan Bauernfreund

Visoka škola međunarodnih odnosa i
diplomacije
»Dag Hammarskjöld«, Zagreb

Dukljaninova 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivan.bauernfreund@yahoo.com

Kristiana Božić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za lingvistiku
i Odsjek za filozofiju

Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: krbozic@ffzg.hr

Borisz Czékus

Sveučilište Megatrend
Fakultet za biofarming

Maršala Tita 39
RS–24300 Bačka Topola
Serbia
e-mail: borisz_82@yahoo.com

Damir Ćaćić

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet

Braće Stipčić 34
HR–53000 Gospić
Croatia
e-mail: damir.cacic01@gmail.com

Nikolina Ćavar

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Miroslava Krleže 86
HR–44320 Kutina
Croatia
e-mail: nina.nina.ninica@gmail.com

Borna Dananić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
i Odsjek za pedagogiju

Trg Augusta Šenoe 6
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: borna.dananic91@gmail.com

Bruno Dronjić

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Lorenza Jägera 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: brunodronji@gmail.com

Eli Đurić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Plješivička 21
HR-51000 Rijeka
Croatia
e-mail: djuric.elij@gmail.com

Luka Fotak

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet

Ivana Mažuranića 66
HR-42000 Varaždin
Croatia
e-mail: fotak.luka@gmail.com

Ivan Franin

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet

Lavoslava Ružičke 30
HR-40000 Čakovec
Croatia
e-mail: franin.ivan@gmail.com

Petar Gabrić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za arheologiju
i Odsjek za germanistiku

Argentinska 1
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: petar.gabrić1@gmail.com

Juraj Gajski

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti

Vlaška 120
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: juraj.gajski@yahoo.com

Maja Golub

Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet

Staro Pračno, 1. desni odvojak 30
HR-44000 Sisak
Croatia
e-mail: maja.golub.84@gmail.com

Emina Horvat Velić
Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Biološki odsjek

Rooseveltov trg 6
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ehvelic@stud.biol.pmf.hr

Irena Hranjec
Sveučilište u Zagrebu
Katolički bogoslovni fakultet

Josipa Hatzea 41
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hranjec.irena@gmail.com

Luka Jančić
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Božidara Magovca 111
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ljanes@ffzg.hr

Rahela Jug
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Cerje 176
HR–10340 Vrbovec
Croatia
e-mail: juggs.mali@gmail.com

Evica Jurković
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

Prijedorska 1
HR–10040 Zagreb
Croatia
e-mail: eva.jurkovic@gmail.com

Ankica Katava
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju
i Odsjek za povijest

Iločka 14
HR–10370 Dugo Selo
Croatia
e-mail: theironpoker@gmail.com

Lidija Knorr
Sveučilište u Zagrebu
Odsjek za filozofiju
i Odsjek za informacijske
i komunikacijske znanosti

Varaždinska cesta 202
HR–48000 Koprivnica
Croatia
e-mail: lidijaknorr@gmail.com

Andrea Komušar
Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geološki odsjek

Siget 22
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: andrea.komusar@gmail.com

Ivana Kovačić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za turkologiju, hungarologiju
i judaistiku

Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivana.kovacic.ffzg@gmail.com

Suzana Krčmarek

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Lanište 11a
HR-10020 Zagreb
Croatia
e-mail: julijaminor@gmail.com

Marko Kučan

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
i Odsjek za komparativnu književnost

Slavka Kolara 83
HR-10410 Velika Gorica
Croatia
e-mail: mkucan2@gmail.com

Maja Kuzmić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
i Odsjek za hrvatski jezik
i književnost

Vinkovačkih žrtava 13
HR-35000 Slavonski Brod
Croatia
e-mail: maja.kuzmic.sb@gmail.com

Augustin Kvočić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Ivana Šibla 18
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: augustin2012@gmail.com

Ksenija Lončarić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za informacijske
i komunikacijske znanosti

Antuna Kuzmanića 8
HR-10040 Zagreb
Croatia
e-mail: kloncaric58@gmail.com

David Martić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Cvjetna 1
HR-10432 Bregana
Croatia
e-mail: davidmartic93@gmail.com

Barbara Mendelski

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Lorenza Jägera 9
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: barbara.mendelski@gmail.com

Karlo Mikić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za komparativnu književnost
i Odsjek za filozofiju

Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: covek_od_ideje@hotmail.com

Helena Obajdin

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za etnologiju i kulturnu
antropologiju
i Katedra za antropologiju

Kombolova 5
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: hel1971@gmail.com

Luka Perušić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Kustošijanska ulica 293
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lperusic@yahoo.com

Mirna Petak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za etnologiju i kulturnu
antropologiju
i Katedra za antropologiju

Milana Artičeka 21a
HR-10090 Zagreb
Croatia
e-mail: petak@windowslive.com

Lovre Petrić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za hrvatski jezik
i književnost
i Odsjek za informacijske i
komunikacijske znanosti

Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lpetric96@gmail.com

Tena Piljušić

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet

Matije Gupca 7a
HR–40000 Čakovec
Croatia
e-mail: tpiljusic@gmail.com

Luka Poslon

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geološki odsjek

Laščinska ulica 32
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: lukaposlon@gmail.com

Tara Beata Racz

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

Krešićeva 4
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tara.beata.racz@gmail.com

Gorana Radišić

Sveučilište u Rijeci
Pravni fakultet

Omladinska 2
HR–51550 Mali Lošinj
Croatia
e-mail: gorana.radisic@mali-losinj.hr

Fran Radonić Mayr

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
i Odsjek za komparativnu književnost

Petrova 35
HR–10000 Zagreb
e-mail: fran@radonic.net

Roni Rengel

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Ivana Lučića 3
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ronirengel@gmail.com

Zorana Riggi

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za psihologiju

Massa Lombarda 22
HR-52440 Poreč
Croatia
e-mail: riggizorana@gmail.com

Biljana Ristić

Sveučilište u Beogradu
Medicinski fakultet

Ul. 22. divizije br. 71
RS-16210 Vlasotince
Serbia
e-mail: biljana.ristic.247@gmail.com

Marina Rukavina

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti

Ulica Krste Hegedušića 61
HR-10360 Sesvete
Croatia
e-mail: rukavina90@gmail.com

Igor Salopek

Sveučilište u Rijeci
Medicinski fakultet

Ul. Braće Branchetta 20
HR-51000 Rijeka
Croatia
e-mail: igor.salopek@gmail.com

Dilia Sladović

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Preradovićeva 18
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: dilia.sladovic@gmail.com

Goran Srpk

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: srpak.goran@gmail.com

Marko Sumrak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Antuna Stipančića 23
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: m.sumrak.zg@gmail.com

Mirna Šostarko

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
i Odsjek za pedagogiju

Banjalučka 94
HR-31000 Osijek
Croatia
e-mail: mirna.sostarko@gmail.com

Bernard Špoljarić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Avenija Dubrava 240
HR–10040 Zagreb
Croatia
e-mail: bspoljar2@ffzg.hr

Biljana Tomić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za hrvatski jezik
i književnost

Petrovaradinska 36
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: b_tomic@ymail.com

Maja Vejić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
i Odsjek za francuski jezik
i književnost

Kikićeva 17
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: vejicm@yahoo.com

Tea Vinković

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Majcenov put 9
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tvinkovi@yahoo.com

Ivana Vladović

Filozofski fakultet
Odsjek za arheologiju
i Odsjek za anglistiku

Baburićina 12
HR–10000 Zagreb
Croatia
e-mail: ivanavla@hotmail.com

Ivana Vokal

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za sociologiju
i Odsjek za pedagogiju

Visočićka 51
HR–10040 Zagreb
Croatia
e-mail: ivana.vokal@gmail.com

Mario Vrhovac

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
i Odsjek za latinski jezik

Tisovačka bb
BA-72260 Busovača
Bosnia & Herzegovina
e-mail: mario.vrh@gmail.com

Tatjana Žegarac

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet

Vankina 22
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: tzegarac@gmail.com

Dario Vuger

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju

Ulica ruža 54
HR-10310 Ivanić Grad
Croatia
e-mail: dvugger@ffzg.hr

Okrugli stol
BIOETIKA U IZVANREDNIM SITUACIJAMA
Round Table
DISASTER BIOETHICS

Mario Hrgović

Grad Zagreb
Ured za upravljanje u hitnim situacijama
Ulica kneza Branimira 71b
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: mario.hrgovic@zagreb.hr

Sandra Radenović

Univerzitet u Beogradu
Fakultet sporta i fizičkog vaspitanja
Blagoja Parovića 156
RS-11000 Beograd
Serbia
e-mail: sandra.radenovic@fsfv.bg.ac.rs

Marija Selak

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Odsjek za filozofiju
Ivana Lučića 3
HR-10000 Zagreb
Croatia
e-mail: marija.selak@gmail.com

**predstavljanje
recentnih bioetičkih
izdanja**

**presentation
of recent bioethical
publications**

Predstavljanje recentnih bioetičkih izdanja održat će se u ponedjeljak, 18. svibnja 2015., u Malom Lošinju (otel »Aurora«, Velika dvorana), s početkom u 21 sat. Bit će predstavljena sljedeća izdanja:

Presentation of recent bioethical publications will be held on Monday, May 18, 2015, in Mali Lošinj (*Aurora* Hotel, Great hall), at 9:00 p.m. The following publications will be presented:

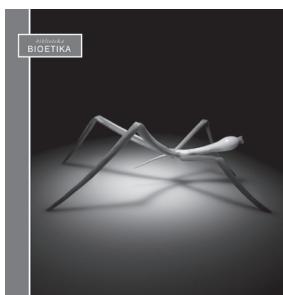

Luka Perušić, Suzana Krčmarek (ur./eds.):

Bioetika i seksualnost

[Bioethics and Sexuality]

Zagreb: Udruženje studenata filozofije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2015

Ivica Kelam:
Genetički modificirani usjevi kao bioetički problem
[Genetically Modified Crops as a Bioethical Problem]
Zagreb, Osijek: Pergamena, Visoko evandeosko teološko učilište u Osijeku, Centar za integrativnu bioetiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2015

Predstavljač / Presenter: TOMISLAV KRZNAR

Ivan Cifrić:

Ekologija vremena i kultura zidova

[Ecology of Time and the Culture of Walls]

Zagreb: Hrvatsko sociološko društvo, Zavod za sociologiju Odsjeka za sociologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 2014

Predstavljajući / Presenter: IVAN MARKEŠIĆ

Dražen Gorjanski:

Reforma zdravstva: priručnik za neznanice, političare i ministre

[Healthcare Reform: A Handbook for Dummies, Politicians, and Ministers]

Osijek: Studio HS Internet, Zaslada Slagalica, 2015

Predstavljajuća / Presenter: LIDIJA GAJSKI

H. Mujović-Zornić, V. Jeremić, O. Jović, V. Kajnić-Tatić, M. Marković,
M. Milenković, S. Radenović, J. Radišić, M. Štenčić, S. Stojković, Zlatanović,
N. Tomic-Petrović, K. Turza

LJUDSKA PRAVA I VREDNOSTI U BIOMEDICINI

- ASPEKT ODLUČIVANJA U ZDRAVSTVU -

INSTITUT DRUŠTVENIH NAUKA
Centar za pravna istraživanja
Beograd 2014.

Hajrija Mujović-Zornić (ur./ed.):

Ljudska prava i vrednosti u biomedicini: aspekt odlučivanja u zdravstvu

[Human Rights and Values in Biomedicine: Decision-Making Aspect of Healthcare]

Beograd: Institut društvenih nauka, 2014

Predstavljač / Presenter: LIDIJA GAJSKI

PROF. DR. BARDHYL S. ÇİPI

BIOETHICS IN ALBANIA NOWADAYS

FOR THE FURTHER DEVELOPMENT OF MEDICAL ETHICS,
FORENSIC MEDICINE AND THE MEDICAL RIGHTS

BIOETIKA NË SHQIPËRI NË KOHËN E SOTME

SIZHVILLIM I MËTËSHËMI I ETIKËS MIEKËSORE
MIEKËSË LIONORE DHE TE DREJTËS MIEKËSORE

Collection of papers and publications of B. Cipi in international scientific activities
Printhejtej patrashqet e botuesh të B. Cipi në aktivitetet shkencore ndërkombëtare

TIRANA 2015

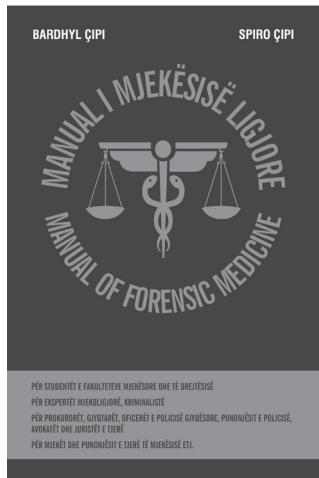
Bardhyll Çipi:

Bioethics in Albania Nowadays / Bioetika në Shqipëri në kohën e sotme

[Bioetika u Albaniji danas]

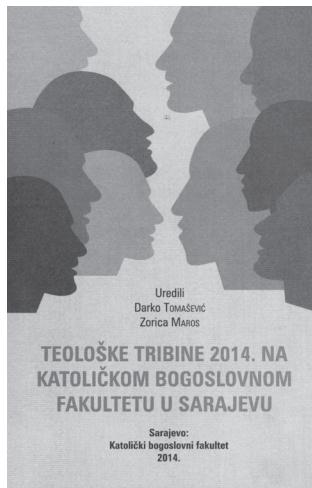
Tirana: ADA, 2015

Predstavljač / Presenter: HRVOJE JURIĆ

Bardhyl Çipi, Spiro Çipi:
Manual i mjekësisë ligjore / Manual of Forensic Medicine
[Priručnik forenzičke medicine]
Tirana: Klean, 2015

Predstavljач / Presenter: HRVOJE JURIĆ

Darko Tomašević, Zorica Maros (ur./eds.):
Teološke tribine 2014. na Katoličkom bogoslovnom fakultetu u Sarajevu
[Theological Panels in 2014 at the Catholic Faculty of Theology in Sarajevo]
Sarajevo: Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2014

Predstavljач / Presenter: ORHAN JAŠIĆ

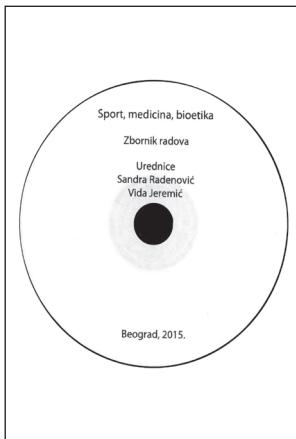
Ajnija Omanić (ur./ed.):

Zdravstvo u opkoljenom Sarajevu 1992–1995: dokumenti, arhiv, sjećanja

[Healthcare in the Besieged Sarajevo 1992–1995: Documents, Archive, Memories]

Sarajevo: Medicinski fakultet Univerziteta u Sarajevu, 2012

Predstavljac / Presenter: FAHRUDIN KULENOVIĆ

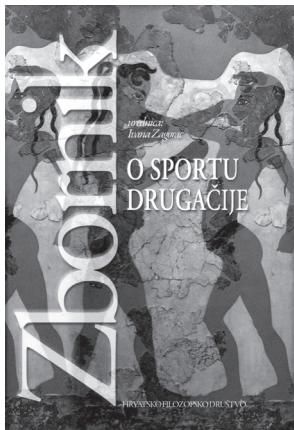
Sandra Radenović, Vida Jeremić (ur./eds.):

Sport, medicina, bioetika

[Sport, Medicine, Bioethics]

Beograd, 2015

Predstavljac / Presenter: NIKOLINA IRIS FILIPOVIĆ

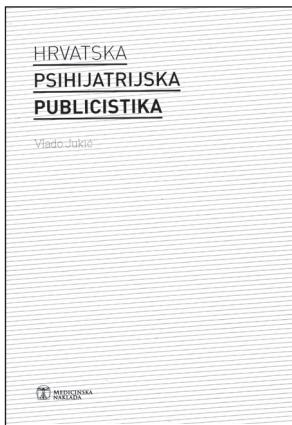

Ivana Zagorac (ur./ed.):

O sportu drugačije: humanistički aspekti sporta
[On Sport in a Different Voice: Humanistic Aspects of Sport]

Zagreb: Hrvatsko filozofsko društvo, 2014

Predstavljajuč / Presenter: NIKOLINA IRIS FILIPOVIĆ

Vlado Jukić:

Hrvatska psihijatrijska publicistika
[Croatian Psychiatric Publications]

Zagreb: Medicinska naklada, Klinika za psihijatriju
Vrapče, Hrvatsko psihijatrijsko društvo, 2015

Predstavljajuč / Presenter: HRVOJE JURIĆ

**Bioetika
u časopisima**

**Bioethics
in journals**

- *Acta medico-historica Adriatica* (Rijeka)
- *Diacovensia* (Đakovo)
- *Ekonomска i ekohistorija* (Zagreb)
- *Holon* (Zagreb)
- *Jahr* (Rijeka)
- *Nova prisutnost* (Zagreb)
- *Socijalna ekologija* (Zagreb)
- *The Holistic Approach to Environment* (Zagreb)
- *Tvrđa* (Zagreb)
- *Znakovi vremena* (Sarajevo)

Predstavljач / Presenter: HRVOJE JURIĆ

bioetički café:
ekologija i aktivizam

bioethical café:
ecology and activism

Ovogodišnji *Bioetički café*, organiziran u suradnji sa Zelenom akcijom i zagrebačkim uredom Zaklade Heinrich Böll, posvećen je problematiči ekologije i aktivizma, a povodom 25. godišnjice Zelene akcije. Održat će se u utorak, 19. svibnja 2015., u Malom Lošinju (hotel »Aurora«, Velika dvorana), s početkom u 21 sat.

Sudjeluju: Bernard Ivčić (predsjednik Zelene akcije) i Vedran Horvat (voditelj ureda Zaklade Heinrich Böll u Zagrebu)

Moderator: Hrvoje Jurić

Zelena akcija je vodeća hrvatska nevladina udruga za zaštitu okoliša, sa sjedištem u Zagrebu, a osnovana je 1990. godine. Aktivno je uključena u problematiku zaštite okoliša na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj razini. Djelovanje Zelene akcije zasniva se na radu volontera koje podržava mali profesionalni tim. Cilj djelovanja udruge je zaštita okoliša i prirode, te promicanje održivog razvoja. Najveća pažnja pridaje se aktivnostima usmjerenima na poticanje sudjelovanja javnosti u donošenju odluka o okolišu i na poboljšanje kvalitete života u Hrvatskoj. Zelena akcija potiče promjene kroz projekte, kampanje i nenasilne direktnе akcije. Također prenosi informacije, stručnost i iskustvo

This year's *Bioethical Café*, organised in cooperation with Green Action and Zagreb Office of the Heinrich Böll Foundation, is dedicated to the issues of ecology and activism, in the occasion of the 25th anniversary of the Green Action. It will be held on Tuesday, 19 May 2015, in Mali Lošinj (Aurora Hotel, Great hall), beginning at 9:00 p.m.

Participants: Bernard Ivčić (President of the Green Action) and Vedran Horvat (Director of the Zagreb Office of the Heinrich Böll Foundation)

Moderator: Hrvoje Jurić

The Green Action is a leading Croatian non-governmental organisation for environmental protection, founded in 1990, with headquarters in Zagreb. It is actively involved in issues of environment protection at the local, national, and global level. Its activities are based on volunteer work supported by a small professional team. The aim of its activities is environment and nature protection, as well as promoting sustainable development. Its main focus are activities that foster public participation in decision-making processes with the aim of improving the quality of life in Croatia. The Green Action encourages changes through

u području zaštite okoliša drugim udrugama, pojedincima, zajednicama i školama u Hrvatskoj i izvan nje. Zelena akcija je članica najveće mreže udruga za zaštitu okoliša na svijetu *Friends of the Earth*.

Više informacija:
<http://zelena-akcija.hr/hr>

projects, campaigns, and non-violent direct actions. It also transfers information, competence, and experience in the field of environment protection to other organisations, individuals, communities, and schools in Croatia and abroad. The Green Action is a member of the largest global environmental organisation network *Friends of the Earth*.

More information:
<http://zelena-akcija.hr/en>

donatori

donors

**STALNI DONATORI LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE /
REGULAR DONORS OF THE LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS**

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta Republike Hrvatske /
Ministry of Science, Education and Sports of the Republic of Croatia

Primorsko-goranska županija /
Primorje-Gorski Kotar County

**OVOGODIŠNJI DONATORI LOŠINJSKIH DANA BIOETIKE /
THIS YEAR'S DONORS OF THE LOŠINJ DAYS OF BIOETHICS**

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu /
Faculty of Humanities and Social Sciences, University of Zagreb

Grad Zagreb /
City of Zagreb

Studentski zbor Sveučilišta u Zagrebu /
University of Zagreb Student Union

Zaklada Heinrich Böll – Hrvatska /
Heinrich Böll Foundation – Croatia

Turistička zajednica grada Malog Lošinja /
Tourist Board of the Town of Mali Lošinj

Grupa Jadranka, Mali Lošinj /
Jadranka Group, Mali Lošinj

Zagrebačka naklada, d.o.o.

Pergamena, d.o.o.

Bauernfreund, d.o.o.

Naklada Slap, Jastrebarsko

Naklada Jesenski i Turk, Zagreb

Jasminka Maligec

GRAFOMARK

www.grafomark.hr

IZDAVAČ / PUBLISHER

Hrvatsko filozofsko društvo / Croatian Philosophical Society

ZA IZDAVAČA / FOR PUBLISHER

Vladimir Jelkić

UREDNIK / EDITOR

Hrvoje Jurić

PRIJEVODI I KOREKTURA / TRANSLATIONS AND PROOFREADING

Krešimir Babel, Nino Čengić, Hrvoje Jurić, Mira Matijević,
Demian Papo, Luka Perušić

DIZAJN NASLOVNICE / COVER DESIGN

Bernardić studio, Zagreb

SLIKA NA NASLOVNICI / COVER ILLUSTRATION

Brončani kip antičkog atlete Apoksiomena (iz 4. st. pr. Kr.),
pronađen 1999. godine u lošinjskom akvatoriju

(Fotodokumentacija Hrvatskog restauratorskog zavoda, snimio: Vid Barac)

Bronze statue of the ancient Greek athlete Apoxyomenos (4th century B.C.),
found in 1999 in the seascape of Lošinj

(Photo-documentation of the Croatian Conservation Institute, photograph by Vid Barac)

PRIJELOM TEKSTA / LAYOUT

Stjepan Ocvirk, Zagreb

TISAK / PRINT

Grafomark, Zagreb

NAKLADA / VOLUME

500

